

Republika e Kosovës
Republika Kosovo - Republic of Kosovo

Qeveria - Vlada - Government

Ministria e Tregtisë dhe Industrisë / Ministarstvo trgovine i industrije /

Ministry of Trade and Industry

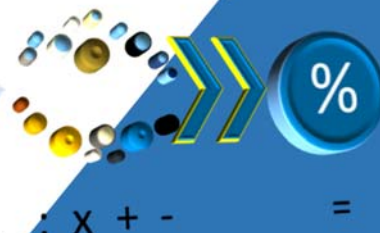
Departamenti i Industrisë - Divizioni për Politika Industriale

I
Z
V
E
Š
T
A
J

2
0
1
9

● SEKTOR C

● PRERAÐIVAČKA INDUSTRIJA

Novembar 2020.

SADRŽAJ

Korišćene skraćenice.....	4
Spisak tabela.....	5
Spisak slika.....	7
Uvod.....	8
Metodologija.....	9
PRVI DEO	10
MAKROEKONOMSKA ANALIZA	
1.1 Bruto domaći proizvod.....	10
1.2 Strane direktne investicije prema ekonomskoj aktivnosti.....	12
1.3 Strane direktne investicije prema državama.....	13
1.4 Finansijsko tržište	14
1.5 Radna snaga.....	14
DRUGI DEO	16
SEKTORSKA ANALIZA - SEKTOR C	16
1 Broj zaposlenih, preduzeća i godišnji promet.....	16
1.1 Preduzeća prema veličini i podsektorima.....	20
2 Izvoz i uvoz u zemljama EU, CEFTA, EFTA i drugim zemljama, za sektor C (prerađivačka industrija).....	22
2.1 Izvoz i uvoz sa zemljama EU.....	26
2.2 Izvoz i uvoz sa zemljama CEFTA.....	29
2.3 Izvoz i uvoz sa zemljama EFTA.....	33
2.4 Izvoz i uvoz sa drugim zemljama.....	36
RAZVOJ PODSEKTORA	
1 Proizvodnja tekstila.....	39
1.1 Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru tekstila.....	39
1.2 Izvoz i uvoz u podsektoru tekstila.....	42
2 Proizvodnja odeće.....	44
2.1 Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru odeće.....	45

2.2	Izvoz i uvoz u podsektoru odeće.....	47
3	Proizvodnja kože i kožnih proizvoda.....	50
3.1	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru kože.....	50
3.2	Izvoz i uvoz u podsektoru kože.....	52
4	Proizvodnja drva i drvnih proizvoda i proizvoda od plute, osim nameštaja; proizvodnja predmeta od slame i protkanog-prepletenog materijala	55
4.1	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u drvnom podsektoru.....	56
4.2	Izvoz i uvoz u drvnom podsektoru.....	58
5	Proizvodnja papira i proizvoda od papira.....	61
5.1	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru papira.....	62
5.2	Izvoz i uvoz u podsektoru papira.....	64
6	Proizvodnja hemijskih proizvoda.....	67
6.1	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru hemijskih proizvoda	67
6.2	Izvoz i uvoz u podsektoru hemijskih proizvoda.....	69
7	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike.....	74
7.1	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru plastike.....	75
7.2	Izvoz i uvoz u podsektoru plastike.....	77
8	Proizvodnja metala.....	80
8.1	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru metala.....	81
8.2	Izvoz i uvoz u podsektoru metala.....	83
9	Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašinerije i opreme.....	87
9.1	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru prerađenih metalnih proizvoda.....	87
9.2	Izvoz i uvoz u podsektoru izrađenih metalnih proizvoda.....	89
10	Proizvodnja nameštaja.....	93
10.1	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru nameštaja.....	94
10.2	Izvoz i uvoz u podsektoru nameštaja.....	96
11	Kratak pregled.....	99
12	Preporuke.....	103
13	Reference.....	104

Spisak skraćenica

ASK	-	Agencija za statistiku Kosova
PAK	-	Poreska administracija Kosova
EU	-	Evropska unija
KBK	-	Konsolidovani budžet Kosova
BDP	-	Bruto domaći proizvod
CBK	-	Centralna banka Kosova
CEFTA	-	Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi
OI	-	Odeljenje industrije
CK	-	Carina Kosova
ORIP	-	Odsek za razvoj industrijskih politika
EFTA	-	Evropsko udruženje slobodne trgovine
SDI	-	Strane direktne investicije
IPC	-	Indeks potrošačkih cena
ICP	-	Indeks cena proizvoda
ODK	-	Ostale depozitne korporacije
MTI	-	Ministarstvo trgovine i industrije
SSTCE	-	Sporazum o slobodnoj trgovini Centralne Evrope
PGKSD	-	Prosečna godišnja kamatna stopa na depozite

Spisak tabela

Tabela 1.	Bruto domaća proizvodnja prema ekonomskim sektorima.....	11
Tabela 2.	SDI prema ekonomskim sektorima, 2014 – 2019.....	12
Tabela 3.	SDI prema zemlji porekla, 2014 – 2019.....	13
Tabela 4.	Efektivne kamatne stope na zajmove ODK-a.....	14
Tabela 5.	Učešće radne snage 2015-2019.....	15
Tabela 6.	Stopa nezaposlenosti 2015 – 2018.....	15
Tabela 7.	Sektor-C, broj preduzeća, zaposlenih i promet.....	17
Tabela 8.	Sektor-C, izvoz i uvoz sa zemljama EU, CEFTA, EFTA i drugim zemljama.....	24
Tabela 9.	Sektor-C, izvoz i uvoz sa zemljama EU.....	26
Tabela 10.	Sektor-C, izvoz i uvoz sa zemljama CEFTA.....	30
Tabela 11.	Sektor-C, izvoz i uvoz sa zemljama EFTA	33
Tabela 12.	Sektor-C, izvoz i uvoz sa drugim zemljama.....	36
Tabela 13.	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru tekstila.....	40
Tabela 14.	Izvoz i uvoz u podsektoru tekstila.....	42
Tabela 15.	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru odeće.....	45
Tabela 16.	Izvoz i uvoz u podsektoru odeće.....	47
Tabela 17.	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru kože.....	50
Tabela 18.	Izvoz i uvoz u podsektoru kože.....	52
Tabela 19.	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u drvnom podsektoru.....	56
Tabela 20.	Izvoz i uvoz u drvnom podsektoru.....	58
Tabela 21.	Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru papira	62
Tabela 22.	Izvoz i uvoz u podsektoru papira	65

Tabela 23. Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru hemijske industrije.....	69
Tabela 24. Izvoz i uvoz u podsektoru hemijske industrije.....	71
Tabela 25. Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru industrije gume i plastike	76
Tabela 26. Izvoz i uvoz u podsektoru industrije gume i plastike.....	78
Tabela 27. Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru proizvodnje metala	82
Tabela 28. Izvoz i uvoz u podsektoru proizvodnje metala.....	84
Tabela 29. Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru proizvodnje prerađenih metalnih proizvoda	89
Tabela 30. Izvoz i uvoz u podsektoru proizvodnje izrađenih metalnih proizvoda	91
Tabela 31. Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru proizvodnje nameštaja	95
Tabela 32. Izvoz i uvoz u podsektoru proizvodnje nameštaja.....	97

Spisak slika

Slika 1.	Sektor-C, zaposlenje, preduzeća i promet prema regionima.....	19
Slika 2.	Sektor-C, podsektori prema veličini preduzeća.....	20
Slika 3.	Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru tekstila.....	43
Slika 4.	Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru odeće.....	49
Slika 5.	Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru kože.....	54
Slika 6.	Odnos između izvoza i uvoza u drvnom podsektoru.....	60
Slika 7.	Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru papira.....	67
Slika 8.	Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru hemijske industrije.....	74
Slika 9.	Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru industrije gume i plastike	80
Slika 10.	Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru proizvodnje metala.....	87
Slika 11.	Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru proizvodnje prerađenih metalnih proizvoda	93
Slika 12.	Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru proizvodnje nameštaja.....	99

Uvod

Ekonomija Kosova je transformisana u tržišnu ekonomiju, gde mala i srednja preduzeća (MSP) čine glavni stub ekonomije, sa oko 99%. Da bi poboljšalo svoj životni standard i uravnotežilo negativni trgovinski bilans, Kosovu je potrebno mnogo brža stopa rasta izvoza i investicija u industriju.

Razvoj sektora prerađivačke industrije veoma je važan za ekonomiju zemlje, jer prerađivačka industrija direktno doprinosi povećanju vrednosti proizvodnje u zemlji, kao i povećanju broja zaposlenih različitih profila.

Za detaljan pregled stanja ili kretanja razvoja industrije, kreatori industrijske politike u okviru Ministarstva trgovine i industrije, na osnovu obrađenih statističkih podataka, pripremili su Godišnji analitički izveštaj 2019 o razvoju industrijskih podsektora u okviru Sektora-C koji obuhvata podatke za prerađivačku industriju.

Svrha izrade Godišnjeg izveštaja je prikazivanje glavnih kretanja razvoja ekonomije Kosova za period 2017-2019, sa posebnim naglaskom na glavne industrijske grane tokom 2019. godine, ali i uporednu analizu za poslednje dve godine, 2018-2019, kao i smer kretanja u sektorima prerađivačke industrije.

Analizirane podatke prikazani u ovom izveštaju mogu poslužiti institucijama, akademikima, kreatorima politika, operativnim preduzećima (sadašnjim i onima sa potencijalom u privatnom sektoru), investitorima, donatorima, istraživačima itd. Dakle, izveštaj za Sektor C (prerađivačku industriju) pruža detaljniji pregled glavnih kretanja sa uticajem na industriju zemlje kao i olakšava rad svim odgovarajućim akterima u stvaranju efikasnijih razvojnih politika, zasnovanih na merljivim pokazateljima.

Pored glavnih pokazatelja sektorskog/ industrijskog nivoa (broj preduzeća, zaposlenih, promet itd.), koji utiču na industrijski razvoj, ovaj izveštaj obuhvata i pokazatelje makroekonomskog nivoa, one finansijskog tržišta, tržišta rada, zatim investicija kao i spoljnu trgovinu, sa posebnim objašnjenjem za podsektore.

Metodologija

Izveštaj je izrađen korišćenjem istraživačkih metoda različitih izveštaja o istraživanju kao i kvantitativnih i kvalitativnih podataka dobijenih od Agencije za statistiku Kosova, Centralne banke Kosova i drugih odgovarajućih institucija.

Kvantitativne i kvalitativne podatke je obradilo i analiziralo osoblje MTI-a, odnosno statistički obrađivači i stvaraoci industrijskih politika u Odeljenju za industriju a za sve podatke koji se koriste u Analitičkom izveštaju navedeni su nazivi ili izvori informacija.

U cilju pružanja tačnih informacija predstavljenih u tabelarnom i figurativnom obliku, za predstavljene podatke su korišćene metode kombinovanja i poređenja.

Statistički podaci su obrađeni u opštem delu za prerađivačku industriju sektora-C, opšte vrednosti koje uključuju kodove 10-33 kao i u određenim delovima za podsektore, kao što su: tekstil, odeća, koža, drvo, papir, hemijska industrija, proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda (osim mašina i opreme), plastika i guma, metali i proizvodnja nameštaja. Opis ovih podsektora u ovom izveštaju je naveden prema kodovima, kao što su navedeni u NACRev2.

Podaci o podsektorima, osim što se obrađeni prema dvocifrenim kodovima, podaci za izvoz i uvoz, takođe su prikazani i prema aktivnostima trocifrenog koda, dok podaci za podaktivnosti za preduzeća, zaposlenje i promet na Kosovu prikazani su prema četvorocifrenim kodu.

Na osnovu obrađenih statističkih podataka izrađene su detaljne analize za BDP, SDI, kretanja izvoza i uvoza u prerađivačkoj industriji kako u regionu, tako i sa drugim zemljama. U ovom izveštaju, analiza podataka, prema četvorocifrenom kodu, takođe je prikazana i za broj zaposlenih u industriji, broj preduzeća i iznos prometa po opštinama u sedam regiona Kosova.

Nakon prikazanih analiza u vezi sa opštim podacima i kretanjima za prerađivačku industriju, Sektor-C, u ovom izveštaju su dati i zaključci u vezi stanja i kretanjima proizvodnje u prerađivačkoj industriji na Kosovu.

PRVI DEO

MAKROEKONOMSKA ANALIZA

Bruto domaći proizvod (BDP) u aktuelnim cenama u 2019. godini iznosio je 7.103 milijarde evra. Stvarni rast u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu iznosio je 4,94%, dok je BDP po glavi stanovnika za 2019. godinu iznosio 3.986 evra. Stvarni rast BDP-a u prerađivačkoj industriji u 2019. godini iznosio je 5,3 %¹. Sektor-C u BDP-u, u poslednje 3. godine učestvuje sa oko 12%.

Kosovo je u 2019. godini imalo relativno nizak izvoz, u iznosu od 383,49 miliona evra, a u 2018. godini, izvoz je iznosio 367,5 miliona evra, što znači da je bilo rasta od 4,35%. U 2019. godini uvoz je iznosio 3,49 milijardi evra, dok je 2018. uvoz iznosio 3,44 milijarde evra, što znači da je došlo do rasta od 4,48%².

Odnos između izvoza i uvoza u 2019. godini, na osnovu prikazanih podataka o trgovinskoj razmeni, predstavlja negativan trgovinski bilans, gde je pokrivenost uvoza izvozom oko 11%.

Što se tiče prerađivačke industrije, udeo u izvozu u 2019. godini iznosi 291,70 miliona evra, dok je u 2018. godini iznosio 258,25 miliona evra, izraženo u procentima u 2019. godini izvoz je povećan za 12,95%. Uvoz u 2019. godini u sektoru C, iznosio je 3,25 milijardi evra, dok je u 2018. uvoz iznosio 3,12 milijardi evra, što pokazuje da je došlo do povećanja za 4,2 %.

Udeo prerađivačke industrije u ukupnom izvozu u 2019. godini bio je oko 76%, dok u ukupnom uvozu je oko 93%.

Ostali izazovi koji ometaju ekonomski razvoj Kosova obuhvataju relativno visok nivo neformalne ekonomije, nekvalifikovanu radnu snagu, nedostatak pristupa finansijama, nisko učešće radne snage (posebno mladih i žena) i relativno visok nivo pretpostavljene korupcije.

1.1 Bruto domaći proizvod

Bruto domaći proizvod (BDP) je najvažniji ekonomski pokazatelj nacionalnih računa, koji predstavlja ekonomski učinak zemlje u datom vremenskom periodu. BDP je takođe mera vrednosti svih proizvoda i usluga proizvedenih u ekonomiji. Stoga je važno da se BDP meri tako da odražava stanje i dinamiku ekonomije. U poređenju sa 2018. godinom, u 2019. godini udeo Sektora-C u BDP-u je povećan za 0,37%.

Sektor-C, Prerađivačka industrija učestvuje sa 11,67% u BDP-u.

¹ <https://ask.rks-gov.net/media/5599/bruto-produkti-vendor-bpv-me-qasjen-e-shpenzimeve-dhe-të-prodhit-2019.pdf>

² Statistički godišnjak-2019, Agencija za statistiku Kosova

Ekonomija Kosova u poslednjoj deceniji zabeležila je pozitivnu stopu ekonomskog rasta, uprkos izazovima uzrokovanim fluktacijama u globalnoj ekonomiji, posebno u evropskoj, i neprekidno je rasla iznad proseka zemalja Zapadnog Balkana.

BDP prema ekonomskim aktivnostima, po aktuelnim cenama, u 2018. godini iznosio je 6,72 milijardi evra, dok je u 2019. godini iznosio 7.08 milijardi evra, što je odražavalo rast od 335,37 miliona evra.³

Glavne ekonomske aktivnosti koje su doprinele rastu BDP-a u periodu 2017-2019 bile su: trgovina na veliko i malo, prerađivačka industrija, poljoprivreda, lov, šumarstvo, ribarstvo, poslovanje nekretninama, građevinarstvo itd.

Tabela 1. Bruto domaći proizvod prema ekonomskim aktivnostima, po aktuelnim cenama (u %)

Po aktivnosti	2017. godina	2018. godina	2019. godina
A. Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribolov	9,1	7,2	7,7
B. Ekstraktivna industrija	2,3	2,2	2,0
C. Prerađivačka industrija	10,9	11,3	11,7
D. Snabdevanje električnom energijom, gasom	3,6	3,5	3,5
E. Snabdevanje vodom	0,8	0,7	0,6
F. Građevinarstvo	8,0	8,7	8,5
G. Trgovina na veliko i malo; popravka vozila i motocikala	12,5	13,0	13,0
H. Prevoz i skladištenje	3,7	4,0	3,9
I. Hoteli i restorani	1,3	1,3	1,3
J. Informisanje i komunikacija	1,8	1,9	1,8
K. Finansijske aktivnosti i osiguranja	3,1	3,5	3,8
L. Poslovanje nekretninama	7,6	7,4	7,1
M. Profesionalne, naučne i tehničke aktivnosti	1,5	1,5	1,4
N. Administrativne aktivnosti i podrške	0,7	0,7	0,8
O. Javno upravljanje i zaštite; obavezno socijalno osiguranje	7,4	7,8	7,9
P. Obrazovanje	3,8	3,8	3,6
Q. Zdravstvo i aktivnosti socijalnog rada	1,8	1,9	1,8
R. Umetnost, zabava i rekreacija	0,4	0,4	0,2
S. Ostale usluge	0,2	0,2	0,2
T. Aktivnosti domaćinstava kao poslodavci; ne-diferencirana roba i usluge koje proizvode porodične aktivnosti za sopstvenu upotrebu	0,0	0,0	0,0
BDV po osnovnim cenama	80,5	80,8	80,9
Porez na proizvode	20,3	19,9	20,0
Subvencije na proizvode	„	„	„
Bruto domaći proizvod	100,0	100,0	100,0

Izvor: Agencija za statistiku Kosova / Statistički godišnjak Kosova 2020 / obrada ORIP/ MTI

³ Agencija za statistiku Kosova; <http://askdata.rks-gov.net/PXWeb>

Prema tabeli br. 1, trgovina na veliko i malo; popravak vozila i motocikala, je aktivnost koja sa 13% doprinosi ukupnoj vrednosti BDP-a. Prerađivačka industrija je na drugom mestu sa udelom od 11,67%, dok je treći po redu sektor građevinarstva sa oko 8,5%, udela u ukupnoj vrednosti BDP-a.

1.2 Strane direktne investicije po ekonomskoj aktivnosti

Strane direktne investicije utiču na povećanje mogućnosti za ekonomsku integraciju uspostavljanjem stabilnih i dugoročnih veza na međunarodnim tržištima.

Najveće svetske kompanije svoj kapital prebacuju u one zemlje koje pružaju bolje uslove za investicije. Pored nižih poreza, jeftinije i kvalifikovanije radne snage, kompanije su zainteresovane i za vladavinu reda i zakona u zemlji investiranja, ali i za obezbeđivanje investicija od zemlje korisnice.

Strane direktne investicije na Kosovu, za 2019. godinu, u poređenju sa 2018. godinom, zabeležile su najveći rast u industrijskom sektoru, gde je sa negativne vrednosti (16) miliona evra, prešla na pozitivnu vrednost od 10,5 miliona evra.

SDI, u sektoru industrije u 2019. godini, od 10,5 miliona evra.

Posmatrajući iz iznosa investicija, sektor nekretnina je zabeležio iznos investicija od 236,8 miliona evra.

Tabela 2. SDI po ekonomskim sektorima, 2015 – 2019. (u milionima evra)

Sektori	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Poljoprivreda	1,0	1,2	(1,3)	0,1	1,5
Rudnici	(36,9)	(19,1)	(4,9)	(2,7)	(0,6)
Industrija	20,7	4,6	5,7	(16,0)	10,5
Energija	11,9	3,4	(1,0)	26,2	24,6
Građevinarstvo	46,3	28,2	5,0	24,8	(19,9)
Trgovačke usluge	12,0	14,5	10,3	20,2	(7,4)
Hoteli	0,0	0,7	0,8	1,8	1,4
Prevoz i komunikacija	(6,1)	(9,1)	(7,9)	(16,6)	(6,3)
Finansijske usluge	64,3	19,0	55	14,5	15,7
Nekretnine	189,6	167,6	187,2	207,5	236,8
Ostale usluge	4,5	9,4	4,9	10,3	7,9
Ostale aktivnosti	1,4	(0,6)	1,6	2,0	7,6

Izvor: Agencija za statistiku Kosova / Statistički godišnjak Kosova 2020. godine

Pored industrijskog sektora, rast stranih direktnih investicija (SDI) u odnosu na 2018. godinu u 2019. godini zabeležen je i u sektoru nekretnina, finansijskim uslugama, poljoprivredi i drugim aktivnostima.

U okviru SDI prema ekonomskim sektorima, kao što se vidi u tabeli br. 2, u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu zabeležen je pad u sektoru rudarstva, građevinarstva, trgovačkih usluga, transporta i komunikacija, energetike, hotelijerstva i ostalih usluga.

1.3 Strane direktne investicije po zemljama

Strane direktne investicije (SDI) po zemljama, tokom godina 2016-2019, imaju stabilno kretanje rasta iznosa SDI-a. Ukupan iznos SDI-a za 2019. godinu iznosi je 271,8 miliona evra, što znači da je došlo do pada od 0,11%, u odnosu na 2018. godinu. Ako uzmemo kao osnov kretanje rasta tokom godina, onda je najveći rast zabeležen u 2015. godini u poređenju sa 2014. godinom, oko 100%. Visok pad SDI je zabeležen u 2016. godini za 28,8% u poređenju sa 2015. godinom.

Tabela 3. SDI prema zemlji porekla, 2014 – 2019 (u milionima evra)

Zemlje	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Engleska	(39,5)	26,6	13,6	27	57,4	2,3
Austrija	30,3	33,5	9,9	20,3	11,2	12
Bosna	0,3	0,8	1,2	0,7	0,4	0,4
Bugarska	14,5	1,6	0,4	0,5	2,1	1,0
Češka Republika	0,4	1,3	0,2	0,7	1,5	0,4
Kipar	0,3	0,1	0,4	0,8	1,3	2,9
Egipat	0	0	0	0	0,0	0
Arapski Emirati	1,3	1,4	3,6	13,4	(2,5)	4,0
Francuska	3,3	3,2	2,8	3,6	5,6	3,4
Grčka	(0,6)	(0,2)	(0,4)	(1,2)	(0,3)	(0,2)
Nemačka	29,4	45,3	25,7	55,9	60,3	72,9
Holandija	(7,8)	(36,4)	(23,1)	(14,1)	(39,7)	0,8
Italija	3,3	5,7	1,9	7	2,7	6,7
Kuvajt	0,5	0	0,2	0	(1,1)	0,7
Kanada	0,9	1,1	2,5	3	3,2	5,3
Hrvatska	1,1	0	(1,7)	0,7	(1,0)	0,9
Luksemburg	1,2	0,1	0,6	2,1	1,9	1,7
Makedonija	3,2	0,1	3,2	(1,0)	1,3	2,7
Norveška	5,9	2,9	3,4	3,5	5,1	4,9
Malta	0	0	0,1	0	0	0
Slovačka	0,2	0,1	0,8	0,1	0,5	1,4
Slovenija	(9,4)	5,6	(4,5)	1,2	(8,7)	8,0
Albanija	20,4	40,1	28,6	2,4	22,3	19,5
SAD	14,7	25	23,0	20,3	35,5	21,3
Turska	20	55,4	42,7	29,5	12,2	(17,3)
Švajcarska	38,2	72,9	61,8	50,6	71,0	61,9
Srbija	2,4	0,8	(0,6)	(1,4)	0,4	0,1
Španija	0	(0,8)	0,2	2,5	0,3	0,7
Ostalo	16,6	22,4	23,3	27,3	29,2	39,6
Ukupno	151,1	308,6	219,8	255,4	272,1	271,8

Izvor: Centralna banka Kosova, obrada ORIP / MTI-a

Među zemljama sa najvećim investicijama kao SDI, za 2019. godinu je Nemačka, sa investicijama od 72,9 miliona evra, od 60,3 miliona evra, koliko su bile u 2018. godini. Švajcarska je na drugom mestu po investicijama, sa 61,9 miliona evra, iako je u poređenju sa 2018. godinom zabeležila pad od 12,8%, zatim slede SAD sa 21,3 miliona evra, Austrija sa 12. miliona evra itd.

Turska je zabeležila visok pad SDI-a u 2019. godini, za 17.3 miliona evra, u poređenju sa 2018. godinom.

1.4 Finansijsko tržište

Što se tiče efektivnih kamatnih stopa ostalih depozitnih korporacija (ODK), uzimajući prosečne kamatne stope za sektore prikazane u tabeli br. 4, u 2019. godini primećuje se blag pad u procentima kamatne stope u odnosu na 2018. godinu.

Efektivna kamatna stopa u industrijskom sektoru iznosi 6,38%

Tabela 4. Efektivne kamatne stope na kredite ODK-a

Sektori	Kamatna stopa 2018.	Kamatna stopa 2019.
Potrošački krediti	7,5%	7,0%
Hipotekarni krediti	6,0%	5,7%
Poljoprivredni	9,2%	9,1%
Industrijski	6,1%	6,4%
Uslužni	6,4%	6,3%
Ostali sektori	6,3%	6,3%
Prosečna kamatna stopa	6,9%	6,8%

Izvor: Centralna banka Kosova, obrada ORIP / MTI-a

Rast efektivne kamatne stope, tokom 2019. godine, zabeleženo je u industrijskom sektoru za 0,28%, u odnosu na 2018. godinu, takođe u delu „ostali sektori“ je primećen blag rast od 0,01% u procentu efektivne kamatne stope.

1.5 Radna snaga

Prema Zakonu o radu na Kosovu, radni odnos može da se zasniva sa bilo kojim licem starosti od osamnaest (18) godina.

Radnu snagu čine zaposlene i nezaposlene osobe, dok se neaktivne osobe ne smatraju delom radne snage.

Stopa učešća radne snage predstavlja procenat radno sposobno stanovništvo zemlje, koje je aktivno angažovano u tržište rada.

Tabela 5. Učešće u radnoj snazi 2015 - 2019

Radna snaga	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Učešće radne snage (u %)	37,6%	38,7%	42,8%	40,9 %	40,5 %
Učešće žena u radnoj snazi (u %)	18,1%	18,6%	20,0%	18,4%	21,1 %
Učešće muškaraca u radnoj snazi (u %)	56,7%	58,3%	65,3%	63,3%	59,7 %

Izvori: Agencija za statistiku Kosova / Statistički godišnjak Kosova 2020.godine

Stopa učešća radne snage tokom 2019. godine je zabeležila pad za 0,4% u odnosu na 2018. godinu.

Učešće žena u radnoj snazi, u 2019. godini je 21,1%, dok je u 2018. godini iznosilo 18,4%, što znači da je došlo do rasta učešća žena u radnoj snazi za 2,7%. Učešće muškaraca u radnoj snazi tokom 2019. godine iznosi 59,7, u odnosu na 2018. godinu, u ovoj kategoriji je zabeležen pad od 3,6%.

Stopa nezaposlenosti je procenat radne snage koja nije zaposlena. Radna snaga je definisana kao osnova za ovaj pokazatelj, a ne radno sposobno stanovništvo prikazano u tabeli br. 6.

- Ukupna stopa nezaposlenosti 25,7%
 - Stopa nezaposlenosti među ženama 34,4%
 - Stopa nezaposlenosti među muškarcima 22,6%

Tabela 6. Stopa nezaposlenosti 2015 – 2019.

Stopa nezaposlenosti	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Ukupna stopa nezaposlenosti (u %)	32,9%	27,5%	30,5%	29,6%	25,7 %
Stopa nezaposlenosti među ženama (u %)	36,6%	31,8%	36,6%	33,4%	34,4 %
Stopa nezaposlenosti među muškarcima (u %)	31,8%	26,2%	28,7%	28,5%	22,6 %

Izvor: Agencija za statistiku Kosova / Statistički godišnjak Kosova 2020. godine

Na osnovu tabele br. 6, ukupna stopa nezaposlenosti, tokom 2019. godine, je zabeležila pad za 3,9%, u poređenju sa 2018. godinom.

Tokom perioda 2015-2019. godine, najveća nezaposlenost zabeležena je 2015. godine, sa 32,9%, dok je najmanja bila 2019. godine, sa 25,7%.

Stopa nezaposlenosti među ženama u 2019. godini iznosi 34,4%, dok je u 2018. godini iznosila 33,4%, gde je došlo do rasta od 1%. Značajan pad je zabeležen u stopi kod muškaraca za 4,9%, odnosno sa 28,5% na 22,6%, u 2019. godini.

DRUGI DEO

SEKTORSKA ANALIZA– SEKTOR C

1. Broj zaposlenih, preduzeća i godišnji promet

Sektorska analiza u ovom izveštaju obuhvata prerađivačku industriju, prema NACE Rev2, podsektore navedene prema kodovima od 10 do 33, u okviru Sektora-C, koje se odnosi na broj preduzeća, broj zaposlenih, iznos godišnjeg prometa i na izvoz / uvoz.

Osim prikazivanja statističkih podataka, analize takođe prikazu kretanja opadanja ili rasta u

Prerađivačka industrija- Sektor C, obuhvata fizičku i hemijsku transformaciju materijala, supstance ili sastojka u novom proizvodu, ali ne može biti jedini i univerzalni kriterijum za utvrđenje proizvodne industrije, i kao opšte pravilo, proizvodnja se bavi pretvaranjem sirovina u novi proizvod.

sektorima industrije, ne samo u poslednjoj godini već i za uporedivi period sa prethodnom godinom kao i kretanja u trogodišnjem periodu. U tabeli br. 7 podaci pokazuju da je tokom poslednje tri godine došlo do smanjenja broja preduzeća i povećanja druga dva pokazatelja, kao što su broj zaposlenih i godišnji promet.

Zaposlenje - Udeo prerađivačke industrije u stopi zaposlenosti, prema ekonomskoj aktivnosti, u 2019. godini je povećan za 1.6%⁴, u poređenju sa 2018. godinom.

Sektor C- Prerađivačka industrija, u stopi zaposlenosti po ekonomskoj aktivnosti učestvuje sa 11.9%.

⁴ Agencija za statistiku Kosova / <http://askdata.rks-gov.net/PXWeb>

Tabela 7. Sektor C, broj preduzeća, zaposlenih i promet

Kod	Prerađivačka industrija – Sektor (C)	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina
10	Prerada prehrambenih proizvoda	1.225	1.244	1160	5.622	6.153	6.725	221.985,121	223.630,843	272.988,285.79
11	Proizvodnja pića	77	89	74	1.685	1.822	1.823	95.781,864	107.448,551	118.109,350.97
12	Proizvodnja duvanskih proizvoda	1	1	1	80	25	44	-	449.890	3.820,491.62
13	Proizvodnja tekstila	123	127	111	835	817	629	17.223,678	14.687,986	15.382,963.26
14	Proizvodnja odeće	215	226	210	746	857	856	7.420,579	7.308,961	8.514,956.19
15	Proizvodnja kože i proizvoda od kože	35	37	29	428	430	379	6.672,866	6.812,630	7.156,650.38
16	Proizvodnja drva i proizvoda od drva i plute	456	445	408	1.212	1.390	1.429	35.778,577	37.920,774	44.504,258.47
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	94	97	93	450	430	463	21.924,010	23.641,516	28.067,238.66
18	Štampanje i reprodukcija snimljenih medija	154	159	145	580	586	709	17.491,425	17.556,814	20.090,947.79
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	8	7	6	49	62	109	7.667,889	12.461,750	17.136,402.83
20	Proizvodnja hemijskih proizvoda	94	104	85	561	642	624	20.971,231	24.145,349	27.811,433.84
21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	9	8	4	219	94	89	4.007,664	3.681,554	1.223,165.01
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	484	504	481	2.270	2.374	2.793	106.575,041	114.531,279	131.057,171.90
23	Proizvodnja nemetalnih mineralnih proizvoda	469	478	443	3.588	3.796	4.454	182.765,876	195.005,726	279.099,052.93
24	Proizvodnja metala	102	99	93	1.039	1.051	1.110	65.106,448	46.172,078	90.553,454.17
25	Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda	566	600	581	2.236	2.471	2.494	92.735,945	117.431,916	105.628,083.82
26	Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	23	21	15	48	54	48	2.325,824	1.915,630	1.733,787.38
27	Proizvodnja električne opreme	36	31	27	189	228	215	8.561,887	11.337,693	13.085,468.61
28	Proizvodnja mašina i p.k.t. opreme	23	25	28	104	122	131	7.096,666	7.840,939	8.815,334.17
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	2	2	2	31	36	47	783.531	1.018,339	1.533,577.98
30	Proizvodnja ostalih prevoznih sredstava	3	5	2	49	43	44	3.334,519	1.779,881	1.680,403.73
31	Proizvodnja nameštaja	380	406	393	1.862	2.314	2.608	48.959,032	63.113,256	70.687,899.95
32	Ostala proizvodnja p.k.t.	80	88	80	172	219	266	3.686,814	4.777,195	7.066,347.56
33	Popravka i ugradnja mašina i opreme	46	59	62	62	82	89	7.467,925	16.765,129	6.157,605.19
Ukupno		4.705	4.862	4.533	24.117	26.098	28.179	986.324,412	1.061,435,679	1.281,904,332

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a.

Iz podataka u tabeli br. 7, u vezi sa Sektorom-C, podaci pokazuju da u 2019. godini imamo rast zaposlenosti od 7,97%, u odnosu na prethodnu godinu, dok je u 2018. u odnosu na 2017. godinu zabeležen rast od 8,21%.

Takođe, Sektor-C je zabeležio rast prometa u 2019. godini za 20,77%, u odnosu na prethodnu godinu, dok je u 2018. godini u poređenju sa 2017. godinom zabeležen rast od 7,61%. Dok je u zaposlenju i prometu došlo do rasta, u broju preduzeća je u 2019. godini došlo do smanjenja od 6,76% u odnosu na 2018. godinu.

U podsektoru „Prerada prehrambenih proizvoda“, tokom 2019. godine, zabeležen je najveći procenat u zaposlenosti, za 23,87%, u prometu za 21,30% i broju preduzeća za 25,59%.

Na drugom mestu, prema zaposlenosti svrstava se sektor „Proizvodnja nemetalnih mineralnih proizvoda“ sa godišnjim prometom od 21,77% i 16% zaposlenih, dok po broju preduzeća, ovaj podsektor zauzima treće mesto sa oko 10%.

Podsektor „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“, koji se smatra podsektorom sa potencijalom za razvoj, u okviru Sektora C, u prometu učestvuje sa 10,22%, u zaposlenosti sa 9,91% i sa 10,61% u broju preduzeća.

Podsektor proizvodnje nameštaja pokazao je dobar trend rasta tokom poslednje tri godine u oba pokazatelja, u zaposlenosti i prometu. U okviru Sektora-C, za 2019. godinu, ovaj podsektor učestvuje u prometu sa 5,51%, zaposlenosti sa 9,26% i broju preduzeća sa 8,67%.

Podaci iz tabele br. 7, pokazuju da „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda“ u ukupnom prometu Sektora-C, tokom 2019. godine, učestvuje sa 8,24%, u zapošljavanju učestvuje sa 8,85% a u broju preduzeća sa 12,82%.

U okviru Sektora-C, jedan od podsektora sa dobrim potencijalom u prometu i zaposlenosti je podsektor „Proizvodnja pića“, koji u ukupnoj vrednosti prometa učestvuje sa 9,21%, u zaposlenosti sa 6,47% dok u broju preduzeća taj procenat je prilično nizak, sa samo 1,63%.

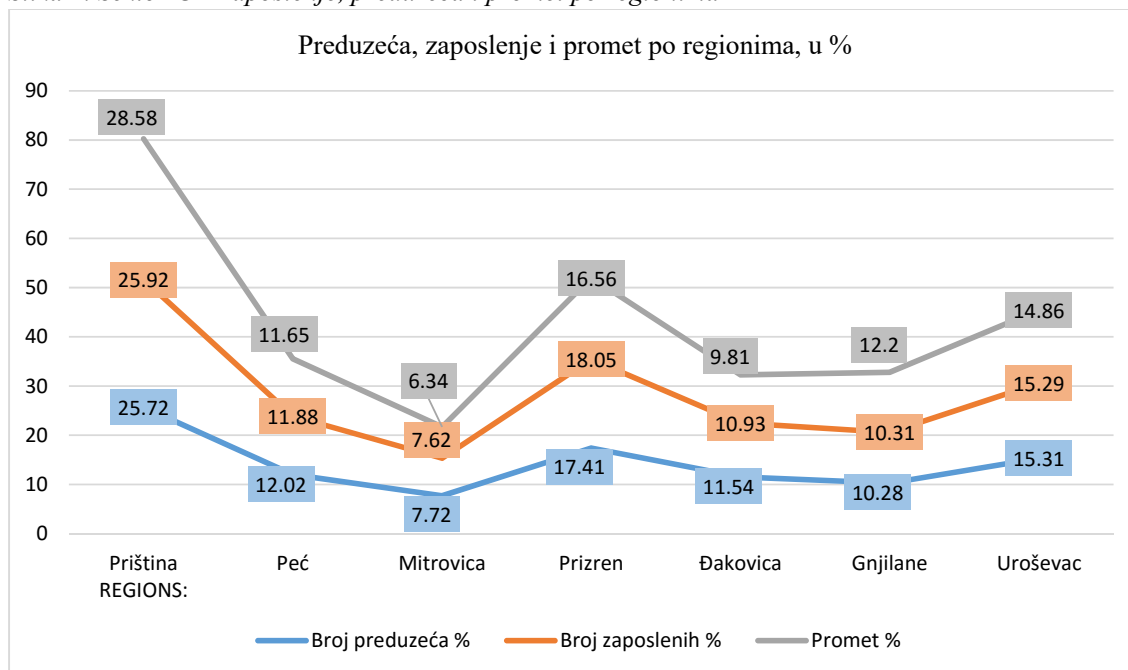
Izveštaj takođe odražava podatke za drveni sektor, koji u okviru Sektora-C učestvuje u prometu sa vrednošću od 3,47%, u zaposlenosti sa 5,07% i u broju preduzeća sa 9%.

U 2019. godini vrednost prometa u podsektoru „Proizvodnja metala“, u ukupnoj vrednosti Sektora C, iznosi 7,06%, dok u zaposlenosti učestvuje sa 3,94% i u broju preduzeća sa 2,05%. U podsektoru "Proizvodnja hemijskih proizvoda" u prometu učestvuje sa 2,17%, u zaposlenosti sa 2,21% i u broju preduzeća sa 1,88%.

U okviru Sektora-C, podsektor papira, iako nema visoku vrednost, učestvuje u prometu sa 2.19%, u zaposlenosti sa 1.64% i u broju preduzeća sa 2.05%.

Podsektor „Proizvodnja tekstila“ i „Proizvodnja odeće“, tokom 2019. godine, u okviru Sektora-C, imali su vrlo malo uticaja na promet, dok u zaposlenosti i broju preduzeća imaju bolji uticaj. Pod sektor tekstila u zaposlenosti učestvuje sa 2,23%, a u broju preduzeća sa 2,45%, dok podsektor odeće u okviru Sektora C u zaposlenosti učestvuje sa 3,04% i u broju preduzeća sa 4,63% i sa prometom od oko 1%.

Slika 1. Sektor C – zaposlenje, preduzeća i promet po regionima

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MT

Iz podataka prikazanih na slici br. 1, primećujemo da sa najvećim brojem preduzeća u Sektoru C, region Prištine predvodi sa 25,72%, takođe ovaj region predvodi sa najvećim brojem zaposlenih, sa 25,92% kao i u prometu sa 28,58%. Prema ovim pokazateljima, na drugom mestu je region Prizrena sa brojem preduzeća od 17,41%, brojem zaposlenih od 18,05% i godišnjim prometom od 16,56%. Region Uroševca, sa prikazanim podacima, zauzima treće mesto, sa brojem preduzeća od 15,31%, sa zaposlenima od 15,29% i sa godišnjim prometom od 14,86%, u poređenju sa ostalim regionima.

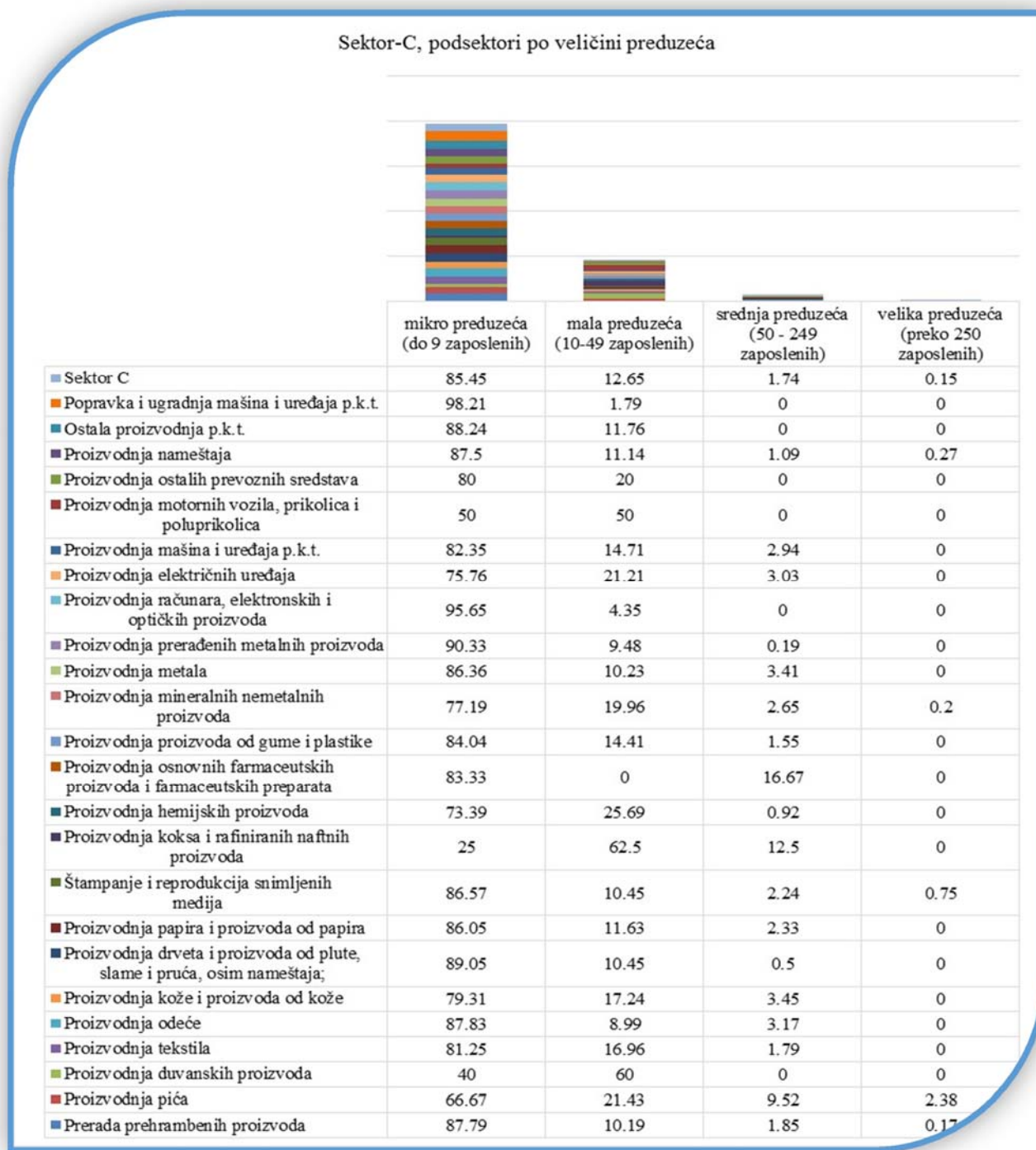
Region Peći zauzima četvrto mesto sa brojem preduzeća od 12,02%, sa zaposlenima od 11,88% i sa godišnjim prometom od 11,65%. Na petom mestu se nalazi region Đakovice sa 11,54% preduzeća, potom sa 10,93% zaposlenih, dok je u prometu na šestom mestu sa 9,81%. Region Gnjilana je na šestom mestu sa brojem preduzeća od 10,28%, sa 10,31% zaposlenih, dok je u prometu na četvrtom mestu sa 12,2%.

Region Mitrovice je na sedmom mestu po broju preduzeća sa 7,72%, sa 7,62% zaposlenih i sa prometom od 6,34%.

1.1. Preduzeća po veličini i podsektorima

U okviru ekonomskog razvoja, procenjujući značaj koji ima Sektor-C i na osnovu statističkih analiza, obrađeni su podaci i u smislu veličine preduzeća u podsektorima prerađivačke industrije, za 2019. godinu.

Slika 2. Sektor-C, podsektori po veličini preduzeća

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI

Prikazani podaci na slici br. 2, Sektor-C, po veličini preduzeća pokazuju da su na Kosovu 85,45% mikro preduzeća, zatim 12,65% su mala preduzeća, 1,74% srednja preduzeća i 0,15% velika preduzeća. U okviru Sektora-10 (10-33) samo pet podsektora spada u kategoriju velikih preduzeća.

Iz kategorije mikro preduzeća, podsektor sa najvećim brojem preduzeća je „Popravka i ugradnja mašina i uređaja“, sa ukupno 98,12%, od ukupnog broja preduzeća u ovoj kategoriju, zatim sledi podsektor „Proizvodnja računara, električnih i optičkih uređaja“, sa 95,65%, i treći podsektor prema ovom redosledu je „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda“ sa 90,33%.

U kategoriji malih preduzeća podsektor „Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda“, čini 62,5%, u okviru Sektora-C, zatim sledi podsektor „Proizvodnja hemijskih proizvoda“, sa 25,69%, i podsektor „Proizvodnja pića“ sa 21,43%.

U kategoriji srednjih preduzeća predvodi podsektor „Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata“ sa 16,67%, slede preduzeća iz podsektora „Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda“ sa 12,5%, i treći u kategoriji srednjih preduzeća je rangiran podsektor „Proizvodnja pića“ sa 9,52%.

Iz procene analiziranih podataka, kategorija velikih preduzeća u ekonomiji zemlje, ima mali broj preduzeća. Podsektor sa najvećim brojem preduzeća, iz ove kategorizacije je „Proizvodnja pića“ sa 2,38%, zatim podsektor „Štampanje i reprodukcija snimljenih medija“ sa 0,75% i na kraju je svrstan podsektor „Proizvodnja nameštaja“ sa 0,27%. Vredi napomenuti sa većina podsektora koji čine nomenklaturu Sektora C, ne pripada kategoriji velikih preduzeća.

U okviru Sektora C, podsektor „Proizvodnja prehrambenih proizvoda“ ima 87,79% mikro preduzeća, 10,19% mala preduzeća, 1,85% srednjih i 0,17% velikih preduzeća.

Podsektor „Proizvodnja nameštaja“ privredne aktivnosti sprovodi se u 87,5% mikro preduzećima, 11,14% u malim preduzećima, 1,09% u srednjim preduzećima i 0,27% u kategoriji velikih preduzeća.

Podsektor „Štampanje i reprodukcija snimljenih medija“ privrednu delatnost vrši 86,57% u kategoriji mikro preduzeća, 10,45% u malim, 2,24% u srednjim i 0,75% u velikim preduzećima.

U podsektoru „Proizvodnja mineralnih nemetalnih proizvoda“ 77,19% su mikro preduzeća, 19,96% mala, 2,65% srednja i 0,2% velika preduzeća. Iz ove kategorizacije imamo i poslednji podsektor u okviru Sektora C, sa udelom u svim kategorijama preduzeća, kao što je „Proizvodnja pića“ koji privredne aktivnosti sprovodi u mikro preduzećima sa 66,67%, u malim 21,43%, srednjim 9,52% i velikim preduzećima 2,38%.

2. Izvoz i uvoz iz zemalja EU, CEFTA, EFTA i drugih zemalja za Sektor C (prerađivačka industrija)

Pokazatelj broja izvoznih preduzeća, prema podsektorima prerađivačke industrije, pokazuje udeo preduzeća u izvozu. Prema OECD „Većina preduzeća nisu izvoznici: u svim zemljama, manje od 10% kompanija su izvoznici“⁵.

Od ukupno 4.553 preduzeća iz Sektora C, 752 ili 16,74% su preduzeća koje izvoze⁶.

Podaci u tabeli br. 8 pokazuju odraz vrednosti uvoza i izvoza sa zemljama CEFTA, EFTA, EU i sa ostalim zemljama, za podsektore Sektora C, za period 2017-2019.

Sektor C, u ukupnom izvozu učestvuje sa 76,06%

• Izvoz, Sektor C

Ukupan izvoz sa zemljama EU, CEFTA, EFTA i ostalim zemljama, za 2019. godinu, iznosio je 383,49 miliona evra, dok je sektor prerađivačke industrije učestvovao sa iznosom od 291,70 miliona evra ili 76,06% u okviru ukupnog izvoza.

Podaci u tabeli br. 8 pokazuju da je udeo Sektora C za 2019. godinu bio veći za 12,95%, u odnosu na 2018. godinu.

Izvozom tokom 2019. godine u Sektoru C dominira podsektor „Proizvodnja metala“ sa udelom od 26,01%, dok je u odnosu na 2018. godinu, ovaj podsektor beležio rast za 20,17%. Zemlje sa kojima je najviše ostvaren izvoz iz ovog podsektora su: Indija sa 43,03%, Italija sa 17,99% i Albanija sa 10,78%.

Na drugom mestu je svrstan podsektor „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“ sa udelom od 17,65%, u okviru Sektora C, dok je ovaj podsektor beležio rast za 10,85% u odnosu na 2018. godinu. Proizvodi ovog podsektora su uglavnom izvezeni u Holandiji sa 20,03%, u Nemačkoj sa 16,57% i u Švajcarskoj sa 14,55%.

Na trećem mestu, sa udelom u izvozu, svrstan je podsektor „Proizvodnja pića“ sa 9,83% i rastom od 3,99% u odnosu na prethodnu godinu. Proizvodi pića su uglavnom izvezeni u Albaniji 47,9%, Severnoj Makedoniji 15,03% i u Srbiji sa 6,82%.

U okviru podsektora, četvrti po redu u izvozu je podsektor „Prerada prehrambenih proizvoda“ sa 9,74%, ali je beležio pad od 17,82%, u odnosu na prethodnu godinu. Prehrambeni proizvodi su izvezeni u Albaniji sa 17,1%, u Severnoj Makedoniji sa 12,84%, i u Srbiji sa 10,63%.

Podsektor „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda“ ima udeo u izvozu sa 8,04%, i rast od 9,19%, u odnosu na 2018. godinu. Izvoz ovih proizvoda je uglavnom ostvaren u Švajcarskoj sa 20,16%, zatim u Nemačkoj sa 13,77%, u Severnoj Makedoniji sa 11,43%, i u Albaniji sa 10,73%.

⁵ Exports by enterprise size class - OECD iLibrary / https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/entrepreneur_aag-2013-11-en.pdf?

⁶ Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI.

- **Uvoz, Sektor C**

Ukupan uvoz u zemlje EU, CEFTA, EFTA i ostalim zemljama za 2019. godinu je 3,49 milijarde evra, dok je Sektor C imao udeo u iznosu od 3,25 milijarde evra, ili oko 93%.

Uvozom tokom 2019. godine u Sektoru C dominira podsektor „Prerada prehrambenih proizvoda“ sa 14,11%, iako je u odnosu na 2018. godinu ovaj podsektor beležio blagi rast za 6,62%. Na drugom mestu je svrstan podsektor „Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda“ sa udelom od 12,16%, dok u odnosu na 2018. godinu ovaj podsektor je beležio rast za samo 0,49%.

Podsektor „Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica“ svrstan je na trećem mestu uvoza, sa udelom od 9,21% i beležio je rast za 18,34% u odnosu na 2018. godinu.

Industrija proizvodnje metala, iako se u uvozu svrstava na četvrtom mestu, u okviru Sektora C, ima udeo od 8,13% i beležio je rast od samo 0,24%, u odnosu na 2018. godinu.

Podsektor „Štampanje i reprodukcija snimljenih medija“ u 2019. godini beležio je izraženiji pad uvoza, za 55,36%, u odnosu na 2018. godinu. Pad uvoza je beležio i podsektor „Proizvodnja tekstila“ za 3,18% u odnosu na prethodnu godinu.

Procenjeno sa gledišta zemalja koje su ostvarile veći uvoz, tokom 2019. godine, prema Sektoru C, su: „Prerada prehrambenih proizvoda“, „Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda“, „Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica“, „Proizvodnja metala“, kao i „Proizvodnja hemijskih proizvoda“.

Podsektor „Prerada prehrambenih proizvoda“ najveći uvoz je ostvario iz Severne Makedonije sa 10,94%, zatim iz Brazila sa 10,14%, iz Nemačke sa 9,77%, iz Italije sa 8,98%, i iz Turske sa 8,44%.

Drugi podsektor sa najvećim uvozom u 2019. godini je „Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda“. Proizvodi ovog podsektora su uvezeni iz Grčke 29,7% iz Izraela 1,58%, iz Severne Makedonije 9,97%, iz Italije 9,04% itd.

U podsektoru „Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica“, najveći iznos uvoza ostvaren je iz Nemačke 68% i iz Francuske sa 5,64%.

Na osnovu analiziranih podataka proizilazi da je u podsektoru „Proizvodnja metala“ najveći uvoz ostvaren iz Albanije sa 38,11%, Severne Makedonije sa 12,34% i iz Turske sa 11,83%.

Podsektor „Proizvodnja hemijskih proizvoda“ svrstan je na poslednjem mestu po uvozu, dok zemlje iz kojih je ostvaren uvoz u ovom podsektoru su Nemačka sa 12,44%, Turska sa 12,36%, i Kina sa 8,07% itd.

Tabela 8. Vrednost izvoza i uvoza sa zemljama CEFTA, EFTA, EU i ostalim zemljama 2017 – 2019

Kod	Prerađivačka industrija – Sektor (C)	Izvoz			Bilans		Uvoz			Bilans	
		2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019	2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019
10	Prerada prehrambenih proizvoda	37,502,152.01	34,588,451.58	28,424,151.36	(6,164,300.22)	(17.82)	426,988,952.95	430,684,698.03	459,196,871.23	28,512,173.20	6.62
11	Proizvodnja pića	24,194,115.30	27,565,225.96	28,665,800.23	1,100,574.27	3.99	76,485,548.54	78,580,037.59	82,588,664.30	4,008,626.71	5.10
12	Proizvodnja duvanskih proizvoda	-	-	-	-	-	62,087,168.25	64,847,952.16	68,512,606.49	3,664,654.33	5.65
13	Proizvodnja tekstila	6,205,923.58	6,136,824.19	7,875,908.03	1,739,083.84	28.34	52,144,762.42	58,660,751.55	56,796,552.95	(1,864,198.60)	(3.18)
14	Proizvodnja odeće	1,465,160.74	2,179,544.62	3,293,023.19	1,113,478.57	51.09	89,105,964.99	105,171,177.93	118,008,278.57	12,837,100.64	12.21
15	Proizvodnja kože i proizvoda od kože	3,531,648.80	2,735,479.11	3,080,819.54	345,340.43	12.62	40,897,608.37	44,554,440.03	49,380,964.63	4,826,524.60	10.83
16	Proizvodnja drveta i proizvoda od plute, slame i pruća, osim nameštaja;	5,357,326.52	5,408,715.00	7,677,012.54	2,268,297.54	41.94	64,815,776.40	69,299,228.65	75,584,593.05	6,285,364.40	9.07
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	2,554,842.69	2,420,018.61	2,039,439.64	(380,578.97)	(15.73)	56,441,943.96	58,497,122.07	61,938,776.04	3,441,653.97	5.88
18	Štampanje i reprodukcija snimljenih medija	-	-	-	-	-	277,927.85	430,172.03	192,046.50	(238,125.53)	(55.36)
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	1,249,675.42	1,344,980.72	2,655,565.82	1,310,585.10	97.44	318,127,062.07	393,716,432.65	395,650,224.84	1,933,792.19	0.49
20	Proizvodnja hemijskih proizvoda	5,714,545.48	5,867,275.26	8,160,771.92	2,293,496.66	39.09	213,552,971.43	226,642,896.45	237,989,157.53	11,346,261.08	5.01

21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	695,643.09	1,874,824.80	931,976.93	(942,847.87)	(50.29)	65,778,071.50	69,038,489.78	69,624,461.97	585,972.19	0.85
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	36,886,716.18	46,454,152.31	51,494,994.46	5,040,842.15	10.85	142,299,337.72	151,108,932.16	155,217,193.08	4,108,260.92	2.72
23	Proizvodnja mineralnih nemetalnih proizvoda	6,620,730.98	7,843,754.76	7,592,128.25	(251,626.51)	(3.21)	155,868,547.43	166,279,334.09	167,647,853.52	1,368,519.43	0.82
24	Proizvodnja metala	83,307,151.89	63,135,997.19	75,872,939.29	12,736,942.10	20.17	205,753,206.18	263,854,273.63	264,476,551.92	622,278.29	0.24
25	Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda	13,782,596.54	21,478,381.68	23,451,261.04	1,972,879.36	9.19	101,979,284.00	110,032,985.05	112,031,510.36	1,998,525.31	1.82
26	Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	1,540,536.02	3,019,765.97	5,318,945.82	2,299,179.85	76.14	90,111,453.14	110,119,840.51	108,667,847.51	(1,451,993.00)	(1.32)
27	Proizvodnja električnih uređaja	1,709,086.34	2,254,567.39	4,180,545.40	1,925,978.01	85.43	139,947,496.24	149,458,728.23	148,011,315.93	(1,447,412.30)	(0.97)
28	Proizvodnja mašina i uređaja p.k.t.	5,167,933.83	6,554,436.54	8,057,317.86	1,502,881.32	22.93	167,303,979.61	214,632,826.68	217,871,513.60	3,238,686.92	1.51
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	1,216,818.93	2,180,302.39	2,924,958.97	744,656.58	34.15	258,995,415.18	253,292,372.42	299,743,201.02	46,450,828.60	18.34
30	Proizvodnja ostalih prevoznih sredstava	12,953.87	43,898.84	87,518.23	43,619.39	99.36	5,392,237.21	10,480,382.61	8,368,461.37	(2,111,921.24)	(20.15)
31	Proizvodnja nameštaja	7,259,136.72	10,541,831.77	15,316,687.30	4,774,855.53	45.29	40,831,638.62	49,638,936.13	49,691,848.08	52,911.95	0.11
32	Ostala proizvodnja p.k.t.	5,050,006.85	4,623,853.10	4,599,984.53	(23,868.57)	(0.52)	38,427,106.23	42,744,366.08	46,106,308.49	3,361,942.41	7.87
33	Popravka i ugradnja mašina i uređaja p.k.t.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	UKUPNO	251,024,701.78	258,252,281.79	291,701,750.35	33,449,468.56	12.95	2,813,613,460.28	3,121,766,376.51	3,253,296,802.98	131,530,426.47	4.21

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI.

2.1. Izvoz i uvoz iz zemalja EU

Izvoz u zemlje EU za 2019. godinu, iznosio je 104,47 miliona evra, što znači da je beležio rast od 45,16%, dok je iznos uvoza 1,61 milijarde evra, koji predstavlja rast uvoza od 16,31%, u odnosu na 2018. godinu.

Na osnovu tabele br. 9, u ukupnom iznosu trgovinske razmene za 2019. godinu, Kosovo – EU, izvoz ima udeo od 6,48%, dok uvoz udeo od 93,52%, i možemo reći da imamo trend u rastu, u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela 9. Vrednost izvoza i uvoza iz zemalja EU, za period 2017– 2019.

Kod	Prerađivačka industrija – Sektor (C)	Izvoz			Bilans		Uvoz		Bilans		
		2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019	2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019
10	Prerada prehrambenih proizvoda	15,617,862.63	15,082,335.64	10,200,710.55	(4,881,625.09)	(32.37)	180,835,567.09	199,105,288.62	270,298,066.20	71,192,777.58	35.76
11	Proizvodnja pića	4,798,982.26	4,995,245.58	5,473,128.63	477,883.05	9.57	22,401,578.19	26,021,867.32	55,107,797.10	29,085,929.78	111.77
12	Proizvodnja duvanskih proizvoda	-	-	-	-	-	47,397,117.13	41,792,056.23	49,255,240.41	7,463,184.18	17.86
13	Proizvodnja tekstila	3,011,472.64	2,467,159.55	3,788,717.63	1,321,558.08	53.57	6,202,212.06	7,977,414.19	7,929,205.65	(48,208.54)	(0.60)
14	Proizvodnja odeće	558,499.63	1,061,574.28	2,042,388.01	980,813.73	92.39	6,212,593.14	8,205,765.46	7,432,895.22	(772,870.24)	(9.42)
15	Proizvodnja kože i proizvoda od kože	2,025,120.42	2,128,796.75	2,570,831.25	442,034.50	20.76	3,342,015.18	3,763,189.55	4,252,600.02	489,410.47	13.01
16	Proizvodnja drveta i proizvoda od plute, slame i pruća, osim nameštaja;	1,771,693.02	1,357,154.93	3,112,584.10	1,755,429.17	129.35	24,319,108.90	24,746,781.03	38,620,394.41	13,873,613.38	56.06
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	178,685.29	117,955.83	192,086.18	74,130.35	62.85	22,861,197.68	24,803,665.74	34,051,389.79	9,247,724.05	37.28
18	Štampanje i reprodukcija snimljenih medija	-	-	-	-	-	77,828.95	64,706.15	47,165.52	(17,540.63)	(27.11)

19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	5,860.00	77.76	535.05	457.29	588.08	206,727,435.24	216,457,787.04	205,572,380.02	(10,885,407.02)	(5.03)
20	Proizvodnja hemijskih proizvoda	2,356,125.23	1,977,752.24	3,137,342.94	1,159,590.70	58.63	114,676,488.20	118,725,038.15	139,793,906.33	21,068,868.18	17.75
21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	15,767.30	81,912.60	17,520.00	(64,392.60)	(78.61)	39,959,156.14	45,105,305.24	47,944,225.47	2,838,920.23	6.29
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	15,760,855.34	21,070,930.83	25,466,885.43	4,395,954.60	20.86	66,261,229.61	73,260,684.83	81,664,634.12	8,403,949.29	11.47
23	Proizvodnja mineralnih nemetalnih proizvoda	861,807.16	1,366,795.28	1,834,013.95	467,218.67	34.18	50,617,015.62	54,789,670.69	60,825,685.50	6,036,014.81	11.02
24	Proizvodnja metala	1,738,869.62	1,804,643.12	20,690,712.12	18,886,069.00	1,046.53	26,157,403.22	37,867,343.46	59,298,364.72	21,431,021.26	56.59
25	Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda	4,571,292.68	7,195,530.59	9,464,910.03	2,269,379.44	31.54	38,348,351.50	45,162,475.02	52,897,096.94	7,734,621.92	17.13
26	Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	335,359.94	388,034.96	2,287,040.96	1,899,006.00	489.39	26,196,400.16	26,318,532.12	28,988,870.78	2,670,338.66	10.15
27	Proizvodnja električnih uređaja	392,045.46	609,221.73	869,658.06	260,436.33	42.75	42,874,096.73	44,070,023.07	53,098,346.80	9,028,323.73	20.49
28	Proizvodnja mašina i uređaja p.k.t.	2,051,041.60	2,259,488.52	2,944,540.30	685,051.78	30.32	89,708,334.94	129,737,414.35	112,081,734.77	(17,655,679.58)	(13.61)
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	532,948.93	818,311.06	1,329,593.58	511,282.52	62.48	237,270,671.98	232,960,058.91	275,939,984.88	42,979,925.97	18.45
30	Proizvodnja ostalih prevoznih sredstava	600.00	9,558.50	9,133.96	(424.54)	(4.44)	2,404,294.88	3,036,545.33	2,003,524.33	(1,033,021.00)	(34.02)
31	Proizvodnja nameštaja	2,049,384.80	3,649,272.54	5,518,831.18	1,869,558.64	51.23	8,429,726.52	11,605,332.23	11,603,778.03	(1,554.20)	(0.01)
32	Ostala proizvodnja p.k.t.	4,242,303.40	3,529,190.71	3,519,163.57	(10,027.14)	(0.28)	10,555,635.96	11,616,242.23	14,667,964.57	3,051,722.34	26.27
33	Popravka i ugradnja mašina i uređaja p.k.t.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	UKUPNO	62,876,577.35	71,970,943.00	104,470,327.48	32,499,384.48	45.16	1,273,835,459.02	1,387,193,186.96	1,613,375,251.58	226,182,064.62	16.31

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI.

- **Izvoz u zemlje EU**

Podsektor „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“ u ukupnoj trgovinskoj razmeni sa zemljama EU, ima udeo od 24,38%, dok u odnosu na prethodnu godinu, beležio je rast od 20,86%. Ovaj izvoz je uglavnom ostvaren u Holandiji sa 40,51%, u Nemačkoj sa 33,3% i u Belgiji sa 7,69%.

Na drugom mestu, sa udelom u izvozu u zemlje EU, svrstan je podsektor „Proizvodnja metala“ sa 19,08%, i beležio je visok rast, preko 100%, u odnosu na 2018. godinu. Zemlje u kojima su izvezeni proizvodi od metala su, u Italiji sa 65,96%, i u Finskoj sa 16,44%.

U 2019. godini, podsektor „Prerada prehrambenih proizvoda“, učestvuje sa 9,76%, dok je beležio rast za 32,3%, u odnosu na prethodnu godinu. Odredište tržišta izvoza prehrambenih proizvoda bilo je Nemačka sa 24,79%, Italija sa 21,88% i Austrija sa 16,59%.

Rast izvoza u zemljama EU u 2019. godini, u odnosu na 2018. godinu, beležio je podsektor „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda“ za 31,54%. U ukupnom izvozu Sektora C, u zemljama EU ovaj podsektor ima udeo od 9,05%. Proizvodi ovog podsektora su izvezeni u Nemačkoj sa 34,11%, u Holandiji sa 18,3%, u Italiji sa 13,15%, i u Francuskoj sa 12,31%.

Takođe, tokom 2019. godine, u odnosu na 2018. godinu, rast su beležili još dva podsektora, kao što su „Proizvodnja drveta i proizvoda od pluta, slame i pruća, osim nameštaja“ preko 100% i podsektor „Proizvodnja odeće“ sa 92,39%.

Pad izvoza, tokom 2019. godine, beležio je podsektor „Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata“ sa 78,61%, i podsektor „Proizvodnja ostalih prevoznih sredstava“ sa 4,44%.

- **Uvoz iz zemalja EU**

Podaci pokazuju da je podsektor „Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica“ beležio najveći uvoz od 7,10%, u udelu uvoza Sektora C. Ovaj podsektor je u uvozu beležio rast od 18,45%, u odnosu na prethodnu godinu.

Podsektor „Prerada prehrambenih proizvoda“, ima udeo u uvozu od 16,75% i beležio rast od 36,76%, u odnosu na 2018. godinu.

Treći podsektor u Sektoru C je „Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda“, uz udeo u uvozu od 12,74%. Ovaj podsektor je beležio pad u uvozu sa 5,03%, u odnosu na 2018. godinu.

U Sektoru C podsektor „Hemijska industrija“ je svrstan četvrti, sa 8,66%, i u 2019. godini je beležio rast uvoza od 17,75%, u odnosu na prethodnu godinu.

Podsektor „Proizvodnja mašina i uređaja p.k.t.“ učestvuje sa 6,95% u uvozu Sektora C. U 2019. godini ovaj podsektor je beležio pad za 13,61% u odnosu na 2018. godinu.

U 2019. godini podsektor „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“ je beležio rast za 11,47%, u odnosu na prethodnu godinu. Udeo ovog sektora u uvozu Sektora C je 5,06%.

Analize podataka pokazuju da je Nemačka zemlja sa kojom je ostvaren najveći uvoz u podsektoru „Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica“, sa 73,87%. U okviru podsektora „Prerada prehrambenih proizvoda“ uvoz je ostvaren iz Nemačke 16,6%, iz Italije 15,25%, iz Poljske 11,86%, iz Slovenije 10,83% itd.

Uvoz u oblasti podsektora „Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda“ ostvaren je od Grčke sa 57,33%, iz Italije sa 17,4%, i iz Bugarske sa 10,87%. U podsektoru „Proizvodnja hemijskih proizvoda“ zemlje sa kojima je ostvaren uvoz su: iz Nemačke sa 21,8%, iz Italije 10,82%, iz Poljske 8,75% itd.

Podsektor „Proizvodnja mašina i uređaja p.k.t.“, najveći uvoz je ostvaren iz Nemačke sa 31,29% i iz Italije sa 32,88%. Analizirana kao delokrug sa najvećim uvozom je podsektor „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“. Proizvodi ovog podsektora su uvezeni iz Nemačke 41,12%, iz Italije 9,41%, iz Poljske 9,18%, iz Bugarske 8,63% itd.

2.2. Izvoz i uvoz iz zemalja CEFTA

U Sektoru C podsektor (10 do 33), vrednosti uvoza i izvoza sa zemljama CEFTA za 2019. godinu su prikazani u tabeli br. 10.

Generalno, sa zemljama CEFTA nastavljamo da imamo trgovinski deficit u iznosu od 347,37 miliona evra, međutim izvoz za 2019. godinu je beležio rast za 2,46%, nasuprot pada uvoza za 39,16%.

Tabela 10. Vrednost izvoza i uvoza sa zemljama CEFTA za industrijske sektore, 2017 - 2019

Kod	Prerađivačka industrija – Sektor (C)	Izvoz			Bilans		Uvoz			Bilans	
		2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019	2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Ndrišmi nê % 2018-2019
10	Prerada prehrambenih proizvoda	18,827,525.22	17,041,347.33	14,357,962.18	(2,683,385.15)	(15.75)	145,620,586.09	131,263,249.23	63,581,293.51	(67,681,955.72)	(51.56)
11	Proizvodnja pića	18,191,511.10	20,992,801.46	21,341,142.71	348,341.25	1.66	49,338,687.40	48,273,487.33	22,472,368.09	(25,801,119.24)	(53.45)
12	Proizvodnja duvanskih proizvoda	-	-	-	-	-	4,990,419.05	2,636,871.60	1,645,261.50	(991,610.10)	(37.61)
13	Proizvodnja tekstila	949,114.00	1,757,528.84	3,040,604.31	1,283,075.47	73.00	3,060,385.91	2,342,480.35	1,108,200.27	(1,234,280.08)	(52.69)
14	Proizvodnja odeće	564,189.06	731,217.75	517,408.79	(213,808.96)	(29.24)	1,709,919.02	1,563,651.31	511,477.99	(1,052,173.32)	(67.29)
15	Proizvodnja kože i proizvoda od kože	1,505,616.97	529,904.61	500,696.70	(29,207.91)	(5.51)	1,571,524.89	1,391,126.05	719,700.93	(671,425.12)	(48.26)
16	Proizvodnja drveta i proizvoda od plute, slame i pruća, osim nameštaja;	1,212,221.00	1,531,782.82	1,879,859.73	348,076.91	22.72	22,640,883.08	22,175,711.80	15,500,859.88	(6,674,851.92)	(30.10)
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	2,318,052.59	2,228,012.70	1,790,001.45	(438,011.25)	(19.66)	22,464,253.75	22,118,035.70	13,921,943.96	(8,196,091.74)	(37.06)
18	Štampanje i reprodukcija snimljenih medija	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	1,243,675.42	1,344,902.96	2,655,010.77	1,310,107.81	97.41	83,327,418.63	116,179,032.43	70,576,780.70	(45,602,251.73)	(39.25)
20	Proizvodnja hemijskih proizvoda	3,047,406.42	3,675,880.08	4,795,288.74	1,119,408.66	30.45	41,310,972.44	40,822,848.83	17,719,070.31	(23,103,778.52)	(56.60)
21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	309,595.60	339,794.93	579,108.09	239,313.16	70.43	9,996,722.08	9,689,288.57	5,823,574.61	(3,865,713.96)	(39.90)
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	12341027.74	15331416.87	14,537,627.77	(793,789.10)	(5.18)	36,430,727.26	33,892,012.02	21463573.9	(12,428,438.12)	(36.67)
23	Proizvodnja mineralnih nemetalnih proizvoda	3,851,144.04	4,233,047.40	3,597,513.73	(635,533.67)	(15.01)	67,919,716.28	67,415,416.30	56,526,379.01	(10,889,037.29)	(16.15)
24	Proizvodnja metala	20,348,114.81	23,818,193.33	21,059,759.26	(2,758,434.07)	(11.58)	150,014,214.38	179,309,575.20	134,771,893.14	(44,537,682.06)	(24.84)
25	Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda	4,493,593.70	5,868,510.18	7,218,038.23	1,349,528.05	23.00	25,561,151.11	22,086,923.40	8,159,565.03	(13,927,358.37)	(63.06)
26	Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	602,446.82	1,740,539.91	1,932,229.50	191,689.59	11.01	552,086.90	708,452.68	49,994.83	(658,457.85)	(92.94)

27	Proizvodnja električnih uređaja	761,255.08	712,460.45	2,108,626.08	1,396,165.63	195.96	28,279,875.98	28,054,917.18	12,778,039.02	(15,276,878.16)	(54.45)
28	Proizvodnja mašina i uređaja n.d.m.	2,211,708.94	2,991,315.35	3,495,179.99	503,864.64	16.84	10,197,552.15	7,855,406.59	3,163,047.99	(4,692,358.60)	(59.73)
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	217,020.50	596,889.78	810,090.04	213,200.26	35.72	534,484.89	1,134,086.36	344,331.00	(789,755.36)	(69.64)
30	Proizvodnja ostalih prevoznih sredstava	9,706.26	13,624.46	43,530.78	29,906.32	219.50	88,104.74	172,810.91	8,487.17	(164,323.74)	(95.09)
31	Proizvodnja nameštaja	900,190.16	1,196,476.45	3,282,665.87	2,086,189.42	174.36	12,492,330.55	12,171,537.96	6,715,247.71	(5,456,290.25)	(44.83)
32	Ostala proizvodnja n.d.m.	729,515.42	992,123.16	775,137.63	(216,985.53)	(21.87)	1,220,963.33	999,009.65	133,691.20	(865,318.45)	(86.62)
33	Popravka i ugradnja mašina i uređaja n.d.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	UKUPNO	94,634,630.85	107,667,770.82	110,317,482.35	2,649,711.53	2.46	719,322,979.91	752,255,931.45	457,694,781.75	(294,561,149.70)	(39.16)

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI.

• Izvoz u zemlje CEFTA

Izvozom u zemlje CEFTA u Sektoru C tokom 2019. godine, dominira podsektor „Proizvodnja pića“, sa 19,35%. Ovaj podsektor je beležio rast za 1,66%, u odnosu na 2018. godinu. Proizvodi pića su izvezeni uglavnom u Albaniji sa 63,79%, u Severnoj Makedoniji sa 20,19% i u Srbiji sa 9,16%.

Podsektor „Proizvodnja metala“ u okviru Sektora C, ima udeo u izvozu od 19,09%. U 2019. godini, ovaj podsektor je beležio pad izvoza za 11,58%, u odnosu na 2018. godinu. Zemlje u kojima se najviše izvoze metalni proizvodi su: Albanija 38,85%, Srbija 28,48% i Severna Makedonija 25,27%.

Podsektor „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“ u okviru Sektora C u izvozu ima udeo od 13,18%. Ovaj podsektor je beležio rast izvoza od preko 100% u odnosu na prethodnu godinu.

Zemlje u kojima su najviše izvezeni proizvodi od gume i plastike su Srbija sa 31,38%, Severna Makedonija sa 28,05%, Albanija sa 25,93% i Crna Gora sa 8,21%.

Uticajni udeo u izvozu u Sektoru C sa zemljama CEFTA, beležio je podsektor „Prerada prehrambenih proizvoda“ za 13,02%. U 2019. godini ovaj podsektor je beležio rast od preko 100% u odnosu na prethodnu godinu.

Proizvodi ovog podsektora su izvezeni u Albaniji 33,68%, u Severnoj Makedoniji 25,42%, u Srbiji 21,04% i u Bosni i Hercegovini 15,94%.

- **Uvoz iz zemalja CEFTA**

Uvoz Kosova iz zemalja CEFTA, u 2019. godini, karakteriše se naglašenim padom proizvoda sektora prerađivačke industrije, u najvećem broju podsektora.

U podsektoru „Proizvodnja metala“ udeo u ukupnom uvozu je 29,45%. U 2019. godini, ovaj podsektor je beležio pad za 24,48%, u odnosu na 2018. godinu.

Podsektor „Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda“ učestvuje u ukupnom uvozu Sektora C sa 15,42%, ali u okviru ovog podsektora beležen je pad uvoza za 39,25% u odnosu na prethodnu godinu.

Podsektor „Prerada prehrambenih proizvoda“, svrstan je na trećem mestu sa udelom u okviru Sektora C, sa 13,89%, ali u okviru ovog podsektora beležen je naglašen pad u uvozu za 51,56% u odnosu na 2018. godinu.

Na četvrtom mestu svrstan je podsektor „Proizvodnja mineralnih nemetalnih proizvoda“ sa udelom u uvozu od 12,35%, u okviru Sektora C. U 2019. godini ovaj podsektor je beležio rast u uvozu od 16,15%, u odnosu na 2018. godinu.

Iz procene analiziranih podataka, uvoz koji je ostvarilo Kosovo iz zemalja članica CEFTA u podsektoru „Proizvodnja metala“ je uglavnom iz Albanije sa 74,79% i iz Severne Makedonije sa 24,21%.

Proizvodi podsektora „Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda“ su uvezeni najviše iz Severne Makedonije sa 55,90% i iz Albanije sa 43,21%.

Uvoz Kosova u oblasti podsektora „Prerada prehrambenih proizvoda“ je ostvaren najviše iz Severne Makedonije sa 78,99%, zatim iz Albanije sa 10,74% i iz Crne Gore sa 5,71%.

U podsektoru „Proizvodnja mineralnih nemetalnih proizvoda“ uvoz je ostvaren iz Severne Makedonije u iznosu od 51,18% i iz Albanije uz iznos od 47,94%.

2.3 Izvoz i uvoz iz zemalja EFTA

Izvoz Kosova u zemlje članice EFTA, za 2019. godinu, beležio je vrednost od 29,17 miliona evra, uz rast od samo 0,83%, dok uvoz je beležio vrednost od 31,61 miliona evra, uz pad od 9,07%, u odnosu na 2018. godinu.

Tabela 11. Vrednost izvoza i uvoza iz zemalja EFTA za industrijske sektore, 2017 – 2019.

Kod	Prerađivačka industrija – Sektor (C)	Izvoz			Bilans		Uvoz			Bilans	
		2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019	2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019
10	Prerada prehrambenih proizvoda	994,663.15	853,603.47	769,721.14	(83,882.33)	(9.83)	1,134,046.28	1,169,212.70	1,174,757.97	5,545.27	0.47
11	Proizvodnja pića	736,171.49	784,657.52	936,411.26	151,753.74	19.34	567,664.78	458,167.26	520,749.71	62,582.45	13.66
12	Proizvodnja duvanskih proizvoda	-	-	-	-	-	4,293,277.81	12,390,823.39	9,304,367.00	(3,086,456.39)	(24.91)
13	Proizvodnja tekstila	160,181.26	136,364.40	81,883.57	(54,480.83)	(39.95)	102,167.63	107,916.42	119,480.66	11,564.24	10.72
14	Proizvodnja odeće	244,526.47	151,059.56	121,479.90	(29,579.66)	(19.58)	793,869.95	1,134,346.01	1,000,551.16	(133,794.85)	(11.79)
15	Proizvodnja kože i proizvoda od kože	911.41	4,366.75	7,137.07	2,770.32	63.44	38,140.21	47,358.98	31,469.11	(15,889.87)	(33.55)
16	Proizvodnja drveta i proizvoda od plute, slame i pruća, osim nameštaja;	2,361,700.62	2,466,566.47	2,601,368.57	134,802.10	5.47	1,494,573.13	1,383,812.95	1,722,671.09	338,858.14	24.49
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	28,435.21	48,673.00	38,656.39	(10,016.61)	(20.58)	298,019.90	313,776.06	408,142.57	94,366.51	30.07
18	Štampanje i reprodukcija snimljenih medija	-	-	-	-	-	10,614.02	118,457.87	-	(118,457.87)	(100.00)
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	140.00	-	20.00	20.00	0	360,248.03	320,306.27	520,882.13	200,575.86	62.62
20	Proizvodnja hemijskih proizvoda	160,247.60	159,263.71	164,444.14	5,180.43	3.25	1,269,455.91	1,315,978.86	798,371.46	(517,607.40)	(39.33)
21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	-	-	-	-	-	2,251,146.97	1,825,867.10	2,171,639.95	345,772.85	18.94
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	4807344.79	5455866.8	7,498,335.98	2,042,469.18	37.44	1,116,016.42	1456336.19	1329700.29	(126,635.90)	(8.70)

23	Proizvodnja mineralnih nemetalnih proizvoda	1,326,907.37	1,661,604.33	1,584,746.34	(76,857.99)	(4.63)	1,142,571.89	969,426.10	1,255,337.25	285,911.15	29.49
24	Proizvodnja metala	1,018,089.09	1,491,975.55	1,434,712.54	(57,263.01)	(3.84)	562,676.71	628,629.81	766,561.06	137,931.25	21.94
25	Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda	3,435,209.71	8,058,706.60	4,971,062.92	(3,087,643.68)	(38.31)	828,994.16	1,323,173.32	1,777,431.56	454,258.24	34.33
26	Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	231,941.75	460,068.57	603,544.66	143,476.09	31.19	1,580,848.43	1,787,038.94	1,718,210.78	(68,828.16)	(3.85)
27	Proizvodnja električnih uređaja	552,017.70	894,220.70	1,128,991.17	234,770.47	26.25	1,231,882.48	1,356,342.99	1,061,129.13	(295,213.86)	(21.77)
28	Proizvodnja mašina i uređaja p.k.t.	166,476.61	158,635.52	378,588.70	219,953.18	138.65	2,800,211.87	3,981,646.59	3,250,076.84	(731,569.75)	(18.37)
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	78,878.20	400,038.09	276,287.72	(123,750.37)	(30.93)	326,545.27	316,355.64	238,394.11	(77,961.53)	(24.64)
30	Proizvodnja ostalih prevoznih sredstava	2,647.61	20,659.88	31,353.49	10,693.61	51.76	305,838.88	295,858.30	248,216.59	(47,641.71)	(16.10)
31	Proizvodnja nameštaja	4,259,681.72	5,645,064.53	6,337,998.92	692,934.39	12.28	1,201,090.09	994,990.85	1,033,619.27	38,628.42	3.88
32	Ostala proizvodnja p.k.t.	54,630.74	81,410.03	207,443.92	126,033.89	154.81	971,615.91	1,067,538.09	1,160,181.67	92,643.58	8.68
33	Popravka i ugradnja mašina i uređaja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	UKUPNO	20,620,802.50	28,932,805.48	29,174,188.40	241,382.92	0.83	24,681,516.73	34,763,360.69	31,611,941.36	(3,151,419.33)	(9.07)

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI.

• Izvoz u zemlje EFTA

Podsektor „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“ u 2019. godini, imao udeo od 25,70% izvoza u zemljama EFTA, i u okviru ovog podsektora izvoz je beležio rast od 37,44% u odnosu na 2018. godinu. Izvoz ovih proizvoda je 99,94% ostvaren u Švajcarskoj.

Na drugom mestu sa izvozom u zemljama EFTA, svrstan je podsektor „Proizvodnja nameštaja“ sa 21,72% sa rastom u okviru ovog podsektora za 12,28% u odnosu na 2018. godinu. U 2019. godini proizvodi ovog podsektora su izvezeni u Švajcarskoj sa 92,56% i u Island sa 6,73%.

Izvoz u zemljama EFTA u podsektoru „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda“ bio je 17,04%, ali je beležen pad u okviru ovog podsektora za 38,31%, u odnosu na prethodnu godinu. Proizvodi ovog podsektora su beležili veći izvoz u Švajcarskoj, sa 95,11%, i u Norveškoj samo 4,49%.

U okviru podsektora proizvoda od drveta, u 2019. godini, izvoz u zemlje EFTA je beležio rast za 5,47%, u odnosu na 2018. godinu. U 2019. godini, imamo rast izvoza i u podsektoru „Koža i proizvodi od kože“ za 63,44% u odnosu na 2018. godinu.

Iz analiziranih podataka, najveći broj podsektora u okviru Sektora C, imali su izvoz u pozitivnim iznosima, i možemo zaključiti da je 2019. godina imala pozitivan bilans u izvozu proizvoda, ako je upoređujemo sa prethodnom godinom.

- **Uvoz iz zemalja EFTA**

Uvozom iz zemalja EFTA dominira podsektor „Proizvodnja duvanskih proizvoda“, sa 29,43%, ali u okviru podsektora, uvoz je u 2019. godini beležio pad za 24,91%, u odnosu na 2018. godinu.

Podsektor „Proizvodnja mašina i uređaja p.k.t.“, učestvuje sa 10,28% uvoza u zemljama EFTA, i u okviru ovog podsektora je beležio pad za 18,37%, u odnosu na prethodnu godinu.

Podsektor „Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata“ učestvuje u uvozu sa 6,78%, i u okviru ovog podsektora u 2019. godini beležio je pad za 18,49%, u odnosu na prethodnu godinu.

Analizirani podaci pokazuju da je Kosovo ostvarilo najveći uvoz iz Švajcarske u ovim podsektorima: preko 100% podsektor „Proizvodnja duvanskih proizvoda“, podsektor „Proizvodnja mašina i uređaja p.k.t.“ sa 98,78% i podsektor „Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata“, sa 93,22%.

2.4. Izvoz i uvoz iz ostalih zemalja

Izvoz u ostale zemlje za 2019. godinu beležio je iznos od 47,73 miliona evra, i u odnosu na 2018. godinu beležio je pad za 3,91%, koji predstavlja manje od 5% vrednosti trgovinske razmene sa ostalim zemljama.

Uvoz iz ostalih zemalja za 2019. godinu, beležio je iznos od 1,15 milijardu evra i u odnosu na 2018. godinu beležio je rast za 21.43%. Trgovinska razmena Kosova sa ostalim zemljama je 95% vrednosti uvoza i 5% izvoza.

Tabela 12. Vrednost izvoza i uvoza u ostalim zemljama, za period 2017 – 2019.

Kod	Prerađivačka industrija - Sektor (C)	Izvoz			Bilans		Uvoz			Bilans	
		2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019	2017.	2018.	2019.	Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019
10	Prerada prehrambenih proizvoda	2,062,101.01	1,611,165.14	3,095,757.49	1,484,592.35	92.14	99,398,753.49	99,146,947.48	124,142,753.55	24,995,806.07	25.21
11	Proizvodnja pića	467,450.45	792,521.40	915,117.63	122,596.23	15.47	4,177,618.17	3,826,515.68	4,487,749.40	661,233.72	17.28
12	Proizvodnja duvanskih proizvoda	-	-	-	-	-	5,406,354.26	8,028,200.94	8,307,737.58	279,536.64	3.48
13	Proizvodnja tekstila	2,085,155.68	1,775,771.40	964,702.52	(811,068.88)	(45.67)	42,779,996.82	48,232,940.59	47,639,666.37	(593,274.22)	(1.23)
14	Proizvodnja odeće	97,945.58	235,693.03	611,746.49	376,053.46	159.55	80,389,582.88	94,267,415.15	109,063,354.20	14,795,939.05	15.70
15	Proizvodnja kože i proizvoda od kože	-	72,411.00	2,154.52	(70,256.48)	-	35,945,928.09	39,352,765.45	44,377,194.57	5,024,429.12	12.77
16	Proizvodnja drveta i proizvoda od plute, slame i pruća, osim nameštaja;	11,711.88	53,210.78	83,200.14	29,989.36	56.36	16,361,211.29	20,992,922.87	19,740,667.67	(1,252,255.20)	(5.97)
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	29,669.60	25,377.08	18,695.62	(6,681.46)	(26.33)	10,818,472.63	11,261,644.57	13,557,299.72	2,295,655.15	20.38
18	Štampanje i reprodukcija snimljenih medija	-	-	-	-	-	189,484.88	247,008.01	144,880.98	(102,127.03)	(41.35)
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	-	-	-	-	-	27,711,960.17	60,759,306.91	118,980,181.99	58,220,875.08	95.82
20	Proizvodnja hemijskih proizvoda	150,766.23	54,379.23	63,696.10	9,316.87	17.13	56,296,054.88	65,779,030.61	79,677,809.43	13,898,778.82	21.13

21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	370,280.19	1,453,117.27	335,348.84	(1,117,768.43)	(76.92)	13,571,046.31	12,418,028.87	13,685,021.94	1,266,993.07	10.20
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	3,977,488.31	4,595,937.81	3,992,145.28	(603,792.53)	(13.14)	38,491,364.43	42,499,899.12	50,759,284.77	8,259,385.65	19.43
23	Proizvodnja mineralnih nemetalnih proizvoda	580,872.41	582,307.75	575,854.23	(6,453.52)	(1.11)	36,189,243.64	43,104,821.00	49,040,451.76	5,935,630.76	13.77
24	Proizvodnja metala	60,202,078.37	36,021,185.19	32,687,755.37	(3,333,429.82)	(9.25)	29,018,911.87	46,048,725.16	69,639,733.00	23,591,007.84	51.23
25	Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda	1,282,500.45	355,634.31	1,797,249.86	1,441,615.55	405.36	37,240,787.23	41,460,413.31	49,197,416.83	7,737,003.52	18.66
26	Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	370,787.51	431,122.53	496,130.70	65,008.17	15.08	61,782,117.65	81,305,816.77	77,910,771.12	(3,395,045.65)	(4.18)
27	Proizvodnja električnih uređaja	3,768.10	38,664.51	73,270.09	34,605.58	89.50	67,561,641.05	75,977,444.99	81,073,800.98	5,096,355.99	6.71
28	Proizvodnja mašina i uređaja p.k.t.	738,706.68	1,144,997.15	1,239,008.87	94,011.72	8.21	64,597,880.65	73,058,359.15	99,376,654.00	26,318,294.85	36.02
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	387,971.30	365,063.46	508,987.63	143,924.17	39.42	20,863,713.04	18,881,884.50	23,220,491.03	4,338,606.53	22.98
30	Proizvodnja ostalih prevoznih sredstava	-	56.00	3,500.00	3,444.00	-	2,593,998.71	6,975,168.07	6,108,233.28	(866,934.79)	(12.43)
31	Proizvodnja nameštaja	49,880.04	51,018.25	177,191.33	126,173.08	247.31	18,708,491.46	24,867,075.09	30,339,203.07	5,472,127.98	22.01
32	Ostala proizvodnja p.k.t.	23,557.29	21,129.20	98,239.41	77,110.21	364.95	25,678,891.03	29,061,576.11	30,144,471.05	1,082,894.94	3.73
33	Popravka i ugradnja mašina i uređaja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	UKUPNO	72,892,691.08	49,680,762.49	47,739,752.12	(1,941,010.37)	(3.91)	795,773,504.62	947,553,910.40	1,150,614,828.29	203,060,917.89	21.43

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI

- **Izvoz sa ostalim zemljama**

Podsektor „Proizvodnja metala“ sa drugim zemljama, u okviru Sektora-C, za 2019. godinu učestvuje u izvozu sa 68,47%, dok je u odnosu na 2018. godinu u okviru podsektora obeležio pad za 9,25%. Proizvodi proizvedeni u ovom podsektoru uglavnom se izvoze u Indiju sa 99,89%.

Podsektor „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“, u 2019. godini je na drugom mestu sa 8,36% učešća u izvozu, dok je u okviru podsektora opao za 13,14%, u poređenju sa 2018. godinu. Proizvodi ovog podsektora uglavnom izvezeni su u Tursku sa 73,31% i u SAD sa 18,57%.

Podsektor „Prerada prehrambenih proizvoda“ učestvovao je sa 6,48% izvoza u okviru Sektora-C. U okviru ovog podsektora, u 2019. godini izvoz je zabeležio rast za 92,14%, u poređenju sa 2018. godinu. Prehrambeni proizvodi izvezeni su u Tursku za 31,66%, u SAD za 10,08%, u Ujedinjene Arapske Emirate UAE za 5,28%, zatim iz Singapura sa 5,20% i u Iraku sa 5,03%.

U tabeli br.13 primećujemo da je tokom 2019. godine zabeležen pad izvoza u podsektoru „Proizvodnja tekstila“ za 45,67% i „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ za 26,33%, u poređenju sa 2018. godinom.

- **Uvoz sa ostalim zemljama**

U okviru Sektora-C, podsektora „Prerada prehrambenih proizvoda“, uvoz učestvuje sa 10,79%, dok je u 2019. godini ovaj podsektor zabeležio rast od 25,21%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor „Proizvodnja koksa i prerađenih naftnih proizvoda“ učestvuje sa 10,34% u Sektoru-C. Povećanje uvoza u ovom podsektoru u 2019. godini iznosi 95,82% u poređenju sa prethodnom godinom.

Podsektor „Proizvodnja odeće“ učestvuje sa 9,48% u uvozu unutar Sektora-C. U 2019. godini ovaj podsektor je zabeležio rast uvoza za 15,70%, u poređenju sa 2018. godinom.

Proizvodi podsektora „Prerada prehrambenih proizvoda“ uvoze se iz Brazila sa 37,52%, iz Turske sa 31,23%, iz SAD-a sa 7,97% itd.

Uvoz u podsektoru "Proizvodnja odeće" realiziran je iz Turske sa 53,64%, iz Kine za 22,83% i iz Bangladeša za 9,64%.

Podsektor „Proizvodnja koksa i prerađenih naftnih proizvoda“, realizirao je uvoz iz Izraela 38,5%, iz Turske 16%, iz Saudijske Arabije 14,28%, iz Rusije 11,30% itd.

1. TEKSTILNA PROIZVODNJA

Nakon 1999. godine tekstilna industrija je povećana sa pravom kombinacijom tradicije, kreativnosti i iskustva, pri čemu su mnoga nova privatna preduzeća nastala iz porodica sa tradicijom za preradu kože, krzna, obuće, pletenja, tkanja i šivenja, sofisticiranim mladim dizajnerima, trgovcima i stranim investicijama.

Podsektor „Proizvodnja tekstila“ ima potencijal za značajno proširenje zaposlenosti, prometa i rasta izvoza.

Trenutno na Kosovu postoji 111 privatnih kompanija koje se bave proizvodnjom tekstila, od kojih su većina proizvođači finalnih proizvoda. U ovom podsektoru postoji značajan prostor za investitore.

Proizvodna preduzeća ove industrije na Kosovu uglavnom su koncentrisana u regionima: Priština, Prizren, Uroševac i Đakovica.

Tekstilni proizvodi sa Kosova uglavnom se izvoze u zemlje EU-a i zemlje CEFTA-e.

1.1 Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru tekstilne proizvodnje

U 2019. godini identifikovano je 111 preduzeća u tekstilnom podsektoru, sa 629 zaposlenih i vrednošću prometa od 15,38 miliona evra.

Prema tabeli br.13, ovaj podsektor je zabeležio pad zaposlenosti za 23% i broja preduzeća za 13%, dok je u prometu rastao za 4,7%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor (13) u ukupnom Sektoru C učestvuje:

- 2,45% preduzeća,
- 2,23% zaposlenih i
- 1,20% u prometu.

Tabela 13. Broj preduzeća, zaposlenje, i promet u podsektoru tekstila

Kod	Podsektor (13): Tekstilna proizvodnja	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina
1310	Priprema za pletenje tekstilnih vlakana	12	10	9	9	13	14	461,132.57	41,747.06	56,682.82
1320	Pletenje tekstila	10	11	9	58	77	70	2,697,238.20	2,237,604.04	2,927,144.22
1330	Završni proces prerade tekstila	33	32	29	386	358	172	6,151,302.38	5,755,599.36	6,046,688.34
1391	Proizvodnja pletenih i tkanih tkanina	2	6	4	3	13	6	28,176.60	37,386.77	46,730.27
1392	Proizvodnja konfekcionih tekstilnih artikla osim odeće	8	10	8	87	53	57	2,420,088.16	1,821,818.51	1,752,403.58
1393	Proizvodnja čilima, prostirki i tepiha	3	3	3	89	70	27	1,374,023.07	810,232.14	476,332.29
1395	Proizvodnja nepletenog platna i artikla osim odeće	1	1	1	2	4	3	-	-	2,400.00
1396	Proizvodnja drugih tehničkih i industrijskih tekstila	7	4	4	14	24	25	593,094.80	699,221.89	832,652.48
1399	Proizvodnja drugih p.k.t tekstila	47	50	44	187	205	255	3,498,622.70	3,284,376.11	3,241,929.26
UKUPNO		123	127	111	835	817	629	17,223,678.48	14,687,985.88	15,382,963.26

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

Podaktivnost „Proizvodnja ostalog tekstila p.k.t“, u 2019. godini ima najveći broj preduzeća u okviru podsektora, sa 44 preduzeća, iako postoji pad za 12%, u poređenju sa prethodnom godinom. Takođe u okviru aktivnosti „Završni procesi prerade tekstila“ dolazi do smanjenja od 9,37%, iako je na drugom mestu, sa 29 preduzeća.

Podaktivnost „Proizvodnja ostalog tekstila p.k.t“, utiče na zapošljavanje sa 255 zaposlenih ili za 24% više nego u 2018. godini, dok je podaktivnost „Završni procesi prerade tekstila“ iako je na drugom mestu zabeležila značajno smanjenje zaposlenosti, za 52%, u poređenju na prethodnu godinu.

Podaktivnost „Završni procesi prerade tekstila“, iako je zabeleženo smanjenje u zapošljavanju, u 2019. godini ostaje lider u prometu vrednom 6,04 miliona evra i učestvuje sa 39% u ukupnom podsektoru tekstilne proizvodnje.

Što se tiče regionalnog nivoa, u okviru aktivnosti „Proizvodnja drugog tekstila, na primer“, najveći broj preduzeća je distribuiran u regionu Uroševca sa 11 preduzeća, a sledi region

Prištine sa 10 preduzeća. Ova podaktivnost je takođe lider u pogledu zapošljavanja i ima najveći broj u regionu Prištine sa 144 zaposlenih.

Podaktivnost „Proizvodnja ostalog tekstila, na primer“, najveći promet ima region Prištine sa 56,12%, sledi region Uroševca sa 15,6% i Mitrovice sa 13%.

Podaktivnost „Završni procesi prerade tekstila“, koja zauzima drugo mesto u ovom podsektoru, ima najveći broj preduzeća u regionu Prištine sa 14 preduzeća, zatim iz regiona Đakovice sa 5 preduzeća, dok Prizren i Uroševac sa po 3 preduzeća. Što se tiče zapošljavanja, ova podaktivnost ima 76 zaposlenih u regionu Prištine, 38 zaposlenih u regionu Gnjilana i regionu Prizrena sa 26 zaposlenih. Podaktivnost „Završni procesi prerade tekstila“, vodi u prometu u regionu Gnjilana sa 54,5%, i u regionu Prištine sa 24,19%.

Vredi napomenuti da podaktivnost „Završni procesi prerade tekstila“ u poređenju sa ostalim aktivnostima, region Prištine ima najveći broj, sa 14 preduzeća.

Prema tabeli br. 13, podaktivnost „Proizvodnja ćilima, prostirki i tepiha“ zabeležen je isti trend u 2018. i 2019. godini, dok je zaposlenost rezultirala trendom pada od 61,42% u 2019. i 21,35% u 2018. godini u odnosu na prethodnu godinu. Trend opadanja nastavljen je u prometu za 41,21% u 2019. i 41,03% u 2018. godini, u poređenju sa prethodnom godinom.

1.2 Izvoz i uvoz u podsektoru tekstilne proizvodnje

Izvoz u podsektoru „Proizvodnja tekstila“, u 2019. godini, povećan je za 28,34%, dok je u 2018. godini zabeležen pad od 1,11%, u poređenju sa 2017. godinom.

Uvoz u ovaj podsektor, u 2019. godini, ima pada za 3,18%, dok je u 2018. godini zabeleženo povećanje od 12,49% u poređenju sa 2017. godinom.

Izvozi ovog podsektora učestvuje sa 2,7% u ukupnom izvozu i 1,75% u ukupnom uvozu, sektora C.

Od ukupnog broja preduzeća u Sektoru-C, u sektoru „Proizvodnja tekstila“ ima 0,29% izvoznih preduzeća, dok u okviru ovog podsektora od 111 preduzeća 11,71% izvozna su 7.

Trgovinska razmena (odnos izvoza i uvoza) u ovom podsektoru iznosi 12,18% izvoza i 87,82% uvoza.

Tabela 14. Izvoz i uvoz u podsektoru Tekstilna proizvodnja

Kod	Podsektor Proizvodnja tekstila	Izvoz			Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019	Uvoz			Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019
		2017.	2018.	2019.			2017.	2018.	2019.		
13	Proizvodnja tekstila	6,205,923.58	6,136,824.19	7,875,908.03	1,739,083.84	28.34	52,144,762.42	58,660,751.55	56,796,552.95	(1,864,198.60)	(3.18)
13.1	Pripremanje i pletenje tekstilnih vlakana	1,103,564.87	509,170.62	137,430.84	(371,739.78)	(73.01)	1,105,647.34	1,123,102.91	1,222,642.44	99,539.53	8.86
13.2	Pletenje tekstila	275,220.37	511,127.80	1,416,543.36	905,415.56	177.14	13,614,577.73	15,814,106.35	16,208,427.98	394,321.63	2.49
13.9	Proizvodnja ostalih tekstila (sa aktivnosti: 9.1,9.2,9.3,9.4,9.5,9.6,9.9)	4,827,138.34	5,116,525.77	6,321,933.83	1,205,408.06	23.56	37,424,537.35	41,723,542.29	39,365,482.53	(2,358,059.76)	(5.65)

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

⁷ Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

Ukupna vrednost izvoza u ovaj podsektor je 7,87 miliona evra, dok je izvoz u zemljama EU-a 48,11%, u zemljama CEFTA 38,61%, EFTA 1,04% i ostalim zemljama 12,25%.

Podsektor „Proizvodnja tekstila“ izvezio je u zemlje EU-a, u iznosu od 3,78 miliona evra, dok zemlja u koju je najviše izvezla je Nemačka sa 59%.

Izvoz u zemlje CEFTA-e iznosi 3,04 miliona evra, dok je najviše izvezeno u Severnu Makedoniju sa 27,9%, Srbiju sa 26% i Albaniju sa 21,4%.

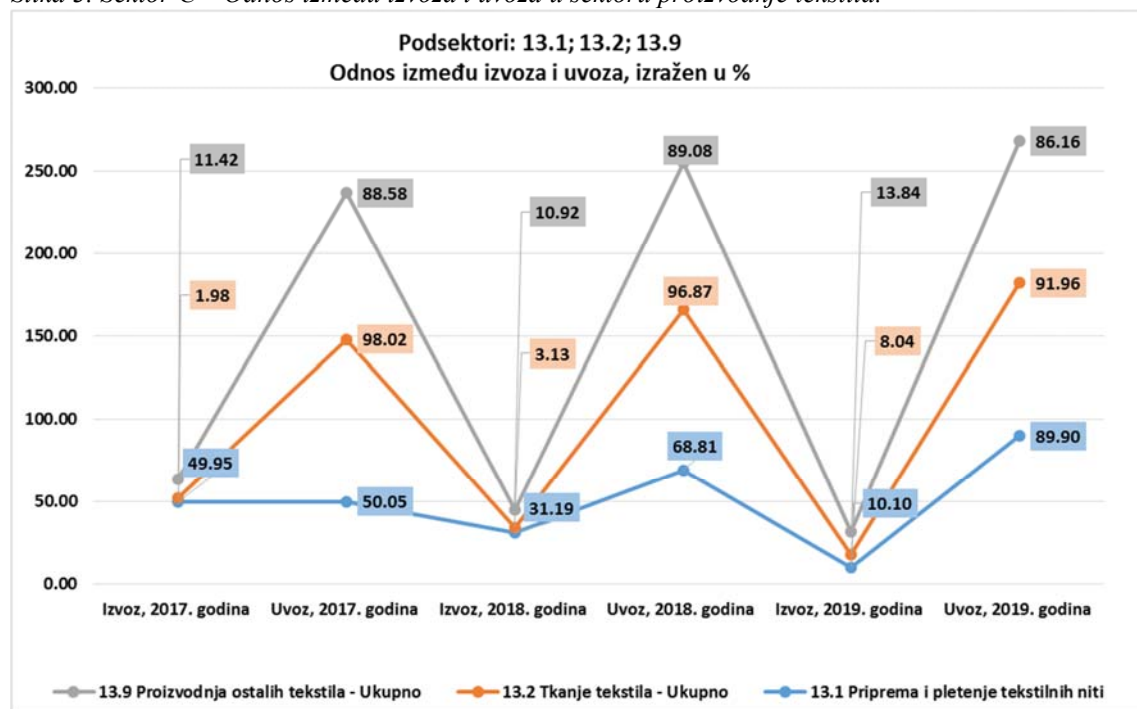
Aktivnost „Proizvodnja ostalog tekstila“ u 2019. godini obeležila je veći izvoz sa 77,92%, u poređenju sa 2018. godinom.

Uvoz u podsektoru „Proizvodnja tekstila“, u 2019. godini zabeležio je pad za 3,28%, u poređenju sa prethodnom godinom, dok je u 2018. godini zabeleženo rast od 12,5%, u poređenju sa 2017. godinom.

Ovaj podsektor zabeležio je najveći uvoz iz ostalih zemalja u iznosu od 47,63 miliona evra, dok su zemlje u koje je najviše uvezeno, iz Turske 58% i iz Kine sa 35,7%.

Proizvodi aktivnosti koji se najviše uvoze su „Proizvodnja ostalog tekstila“ sa 69% i „Tkanje tekstila“ sa 28,5%.

Slika 3. Sektor C – Odnos između izvoza i uvoza u sektoru proizvodnje tekstila.

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI-a

Trgovinska razmena prema slici br. 3, pokazuje da je aktivnost „Proizvodnja ostalog tekstila“ u 2019. godini zabeležila pozitivan trend u izvozu, oko 3% u odnosu na uvoz.

2 PROIZVODNJA ODEĆE

Odeća je jedna od najstarijih, najvećih i najglobalizovanijih industrija. U prošlosti, proizvodi kosovskih proizvođača ciljali su i ostala tržišta širom zapadne i istočne Evrope kao i Sjedinjenih Američkih Država.⁸

Industrija odeće, kako u pogledu potencijala, tako i celosti proizvoda, je važna grana u široj porodici grana industrije. Grane tekstilne i odevne industrije su rasprostranjene gotovo na čitavom Kosovu.

Kosovska preduzeća ili proizvođači odeće i kože se mogu podeliti u tri kategorije⁹:

a) Seci, pravi i skrati (SPS): poznato i kao „seci i sašij”, lohn i fason. To je uglavnom odlična prilika za proizvođače odeće u regionu Jugoistočne Evrope.

b) Domaći prodavci odeće na malo: mnoge male kompanije prodaju standardnu odeću i uniforme na dosta izdvojenim domaćem tržištima i tržištima susednih država kao i za lokalnu vlast.

c) Moda: Na Kosovu postoje neki vrhunski dizajneri ženske odeće, koji prodaju preko svojih ateljea i u prodavnicama u glavnim gradovima.

Osim intenzivnog rada, radnom snagom odevne industrije dominiraju žene, a mnoge kompanije u ovom podsektoru su u vlasništvu ili pod upravom žena.

Odevnu industriju na Kosovu takođe karakterišu regionalne proizvodne specifikacije proizvoda. Aktivnosti u regionu Peći, Đakovice i Prizrena su specijalizovane za proizvodnju farmerki, bluza i uniformi, a Gnjilane je specijalizovano za odeću za svadbe, što zahteva više ručnog rada, Podujevo za proizvodnju sportske odeće i uniformi, a Suva Reka je centar za proizvodnju obuće. Što se tiče prodaje, većina proizvoda se prodaje na domaćem tržištu, ali se neki uglavnom izvoze u zemljama EU-a.

⁸ <http://www.universum-ks.org/blog/karriera/biznesi-tekstilit-nje-mundesi-teper-qe-ndermarresit-te-investojne-ne-kosove>

⁹ <http://kosovowood.org/LinkClick.aspx?fileticket=y0NkNbvG-LI%3D&tabid=184&portalid=1&mid=761&language=sq-AL>

2.1 Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru odeće

Podsektor „Proizvodnja odeće“ prema tabeli br.15, u 2019. godini ima 856 zaposlenih, 210 preduzeća i ima promet u iznosu od 8,51 milion evra.

U 2019. godini u ovom podsektoru dolazi do smanjenja zaposlenosti, za jednog zaposlenog manje, i u broju preduzeća za 7%, dok je promet povećan za 16,5%, u odnosu na 2018. godinu.

Podsektor (14) u ukupnom broju u sektoru C, učestvuje sa:

- 4,63% preduzeća,
- 3,04% zaposlenih i
- 0,66% u prometu.

Tabela 15. Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru odeće

Kod	Podsektor (14): Proizvodnja odeće	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina
1411	Proizvodnja kožne odeće	3	3	4	50	55	2	166,853.40	163,510.37	45,649.68
1412	Proizvodnja radne odeće	26	32	28	191	158	204	2,054,825.76	1,245,523.05	2,254,721.10
1413	Proizvodnja ostale odeće	125	126	117	443	494	503	4,325,890.83	4,265,857.81	4,388,924.98
1414	Proizvodnja donjeg veša	2	1	1	3	3	3	67,907.43	63,959.37	58,660.51
1419	Proizvodnja ostale i dopunske odeće (rukavice, kape, šalovi itd.)	31	31	27	34	109	112	479,118.29	1,191,889.37	1,298,806.18
1420	Proizvodnja artikala od krzna			2			2			21,787.00
1431	Proizvodnja pletenih čarapa	4	5	4	9	12	11	178,082.90	210,419.63	251,713.33
1439	Proizvodnja ostale pletene ili protkane odeće	23	28	28	16	26	19	147,900.40	167,801.45	194,693.41
UKUPNO		196	226	210	746	857	856	7,420,579.01	7,308,961.05	8,514,956.19

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI

Podaktivnost „Proizvodnja ostale odeće“, u poređenju sa ostalim aktivnostima, lider je po broju preduzeća, zaposlenosti i prometu. Ova podaktivnost u ukupnim preduzećima podsektora učestvuje sa 79%, u zaposlenosti 70% i u prometu 94%.

Na drugom mestu je svrstana podaktivnost „Proizvodnja radne odeće“ gde u ukupnom broju preduzeća podsektora učestvuje sa 13,4%, u zaposlenosti 23,84% a u prometu 26,5%.

Podaktivnost „Proizvodnja ostale odeće“ u 2019. godini došlo je do smanjenja broja preduzeća za 7,14%, dok je u zaposlenosti rastao za 2%, a u prometu za 3% u poređenju sa 2018. godinom.

Podaktivnost „Proizvodnja radne odeće“ u 2019. godini, iako postoji pad za 12,5% preduzeća, došlo je do značajnog povećanja u zaposlenju, za 29% i prometa za 81% u poređenju sa 2018. godinom.

Što se tiče regionalnog nivoa, podaktivnost „Proizvodnja ostale odeće“, najveći broj preduzeća distribuira se u regionu Prištine sa 31 preduzećem, sledi region Đakovice sa 25 i region Prizrena sa 19 preduzeća. Ova podaktivnost je takođe lider u pogledu zapošljavanja, ima najveći broj zaposlenih u regionu Prištine sa 227 zaposlenih, zatim u regionu Đakovice sa 161 zaposlenim itd.

Što se tiče vrednosti prometa u okviru aktivnosti „Proizvodnja ostale odeće“, najveći promet je u regionu Prištine sa 47,5% i regiona Đakovice sa 32,7%.

Podaktivnost „Proizvodnja radne odeće“ svrstava se na drugo mesto, u podsektoru odeće i najveći broj preduzeća je u regionu Peci sa 7 preduzeća i 87 zaposlenih kao i region Đakovice sa 6 preduzeća i 88 zaposlenih.

Dok je podaktivnost „Proizvodnja radne odeće“ u prometu, predvodi u regionu Đakovice sa 68,7% i u regionu Peći sa 22,8%.

Treća podaktivnost zaredom je „Proizvodnja ostale pletene ili protkane odeće“. Najveći broj preduzeća nalazi se u regionu Prištine, sa 17 preduzeća, dok region Prizrena predvodi u zapošljavanju sa 10 zaposlenih.

Vredi napomenuti da je u aktivnosti „Proizvodnja ostale i dopunske odeće (rukavice, kape, šalovi itd.)“ iako po broju preduzeća i zaposlenosti zauzima četvrto mesto, u prometu zauzima treće mesto sa 15,3%.

2.2. Izvoz i uvoz u podsektoru odeće

Izvoz u podsektor „Proizvodnja odeće“ ima značajno povećanje u poslednje tri godine. U 2019. godini ovaj podsektor je zabeležio rast od 51,1%, u poređenju sa prethodnom godinom, takođe rast za 48,8% u 2018. godini u poređenju sa 2017. godinom.

Osim izvoza u ovaj podsektor, u 2019. godini je rast zabeležio i uvoz za 12,21% u poređenju sa prethodnom godinom, dok je u 2018. godine zabeležio rast za 18% u poređenju sa 2017. godinom.

Od ukupnog broja preduzeća iz Sektora-C, u sektoru „Proizvodnja odeće“ ima 0,33% izvoznih preduzeća, dok u okviru ovog sektora, od 210 preduzeća 7,14% su izvozna.¹⁰

Izvozi ovog podsektora učestvuju sa 1,22% ukupnog izvoza i 3,63 % ukupnog uvoza, Sektora - C.

Trgovinska razmena (odnos izvoza i uvoza), u ovom podsektoru je 2,71% izvoza i 97,29% uvoza.

Tabela 16. Izvoz i uvoz u podsektoru odeće

Kod	Podsektor proizvodnja odeće	Izvoz			Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019	Uvoz			Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019
		2017.	2018.	2019.			2017.	2018.	2019.		
14	Proizvodnja odeće, osim krznene odeće	1,465,160.74	2,179,544.62	3,293,023.19	1,113,478.57	51.09	89,105,964.99	105,171,177.93	118,008,278.57	12,837,100.64	12.21
14.1	Proizvodnja odeće, osim krznene odeće	1,269,754.87	1,942,304.25	2,713,627.99	771,323.74	39.71	74,913,935.62	88,060,654.36	100,177,489.64	12,116,835.28	13.76
14.2	Proizvodnja artikala od krzna	-	-	-	-	-	73,861.61	25,687.91	23,558.64	(2,129.27)	(8.29)
14.3	Proizvodnja protkane odeće	195,405.87	237,240.37	579,395.20	342,154.83	144.22	14,118,167.76	17,084,835.66	17,807,230.29	722,394.63	4.23

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI

¹⁰ Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI

- **Izvoz u zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i ostalim zemljama**

Ukupna vrednost izvoza u ovaj podsektor je 3,29 miliona evra, dok je izvoz u zemlje EU-a 62%, sa zemljama CEFTA-e 17,51%, EFTA-e 3,69% i ostale zemlje 18,61%.

Proizvodi podsektora „Proizvodnja odeće“, u zemljama EU-a, najviše se izvoze u Italiju sa 31,24% i u Holandiju sa 23,41%.

Što se tiče zemalja CEFTA-e, proizvodi iz podsektora „Proizvodnja odeće“ uglavnom su se izvozili u Severnu Makedoniju sa 56,19% i u Albaniju sa 24,40%.

U zemljama EFTA-e proizvodi podsektora „Proizvodnja odeće“ izvezeni su u Švajcarsku sa 99,97%.

Izvoz u drugim zemljama, proizvodi iz podsektora „Proizvodnja odeće“, uglavnom se izvoze u SAD sa 62,74%, zatim u Katar sa 10,44% i u Tursku sa 10,4%.

U okviru podsektora „Proizvodnja odeće“, u 2019. godini aktivnost „Proizvodnja odeće, osim krznene odeće“ zabeležila je rast u poređenju sa ostalim aktivnostima ovog podsektora, u izvozu, za 71,58%, u poređenju sa 2018. godinom.

- **Uvozi sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i ostalim zemljama**

Uvoz u podsektor „Proizvodnja odeće“ u 2019. godini ima vrednost 118 miliona evra. Ovaj podsektor u 2019. godini zabeležio je rast za 10,88%, u poređenju sa 2018. godinom.

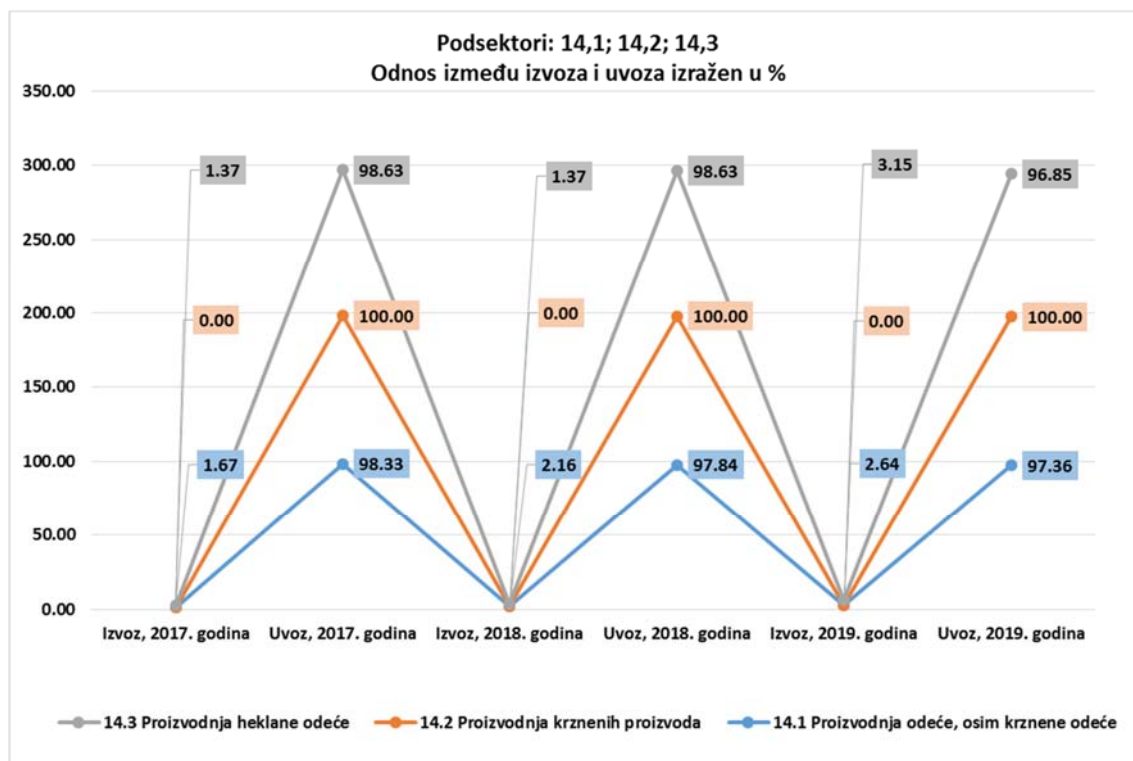
Ukupna vrednost uvoza u ovom podsektoru je 1,18 milijardi evra, dok je uvoz sa zemljama EU-a 1,70%, sa zemljama CEFTA-e 0,23%, EFTA-e 11,11% i sa ostalim zemljama 21,22%.

Najveći uvoz je iz ostalih zemalja, sa iznosom od 109,04 miliona evra. Ovaj podsektor ima najveći uvoz iz Turske sa 53,65%, iz Kine sa 22,84%, što znači da ove dve države čine 76,49% uvoza u poređenju sa drugim zemljama.

Podsektor „Proizvodnja odeće“, tokom 2019. godine iz zemalja CEFTA-e, zabeležio je uvoz u iznosu od 511 hiljada evra. Najveći uvoz realiziran je iz Severne Makedonije sa 72,14% i iz Albanije sa 16,43%.

Aktivnost „Proizvodnja odeće, osim krznene odeće“ u poređenju sa ostalim aktivnostima dominira u uvozu, sa 85%. Zemlje sa najvećim uvozom su Turska sa 49,25% i Kina sa 20,59%.

Slika 4. Sektor C – Odnos između izvoza i uvoza u sektoru proizvodnje odeće

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI-a

Trgovinska razmena prema slici br. 4, za 2019. godinu, pokazuje da su zabeležili pozitivan trend u izvozu, aktivnost „Proizvodnja protkane odeće“, oko 1,78% u odnosu na uvoz, i „Proizvodnja odeće, osim krznene odeće“ za 0,48%. Aktivnost „Proizvodnja predmeta od krzna“, realizirala je 100% uvoz tokom tri godine, 2017-2019. godine.

3. PROIZVODNJA KOŽE I PROIZVODA OD KOŽE

Kožna industrija na Kosovu ima svoje korenje u tradiciji štavljaja kože i sarača za preradu kože i proizvodnju obuća i datira još od 1945. godine.

Kožni proizvodi-obuća su počele da doživljavaju sistematski pad industrijske proizvodnje od 1989/1990. godine, kao rezultat režima koja je trajala sve do rata 1998./1999 godine.

Ekonomija Kosova tokom ovog perioda nije funkcionisala kao ekonomska celina, a uzimajući u vidu ekonomski položaj u prošlosti, kaznene mere preduzete protiv ove zemlje su negativno uticale na razvoj industrijske proizvodnje sektora kože-obuće. Tokom ovog perioda korišćenje tehnologije je vršeno na divlji način, bez održavanja radi njihovog uništenja.

Iz statističke analize ovog podsektora, trgovinska razmena, je doživela trend pada u izvozu, a uvoz je u poslednje tri godine zabeležio rast.

3.1 Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru kože i kožnih proizvoda

Podsektor „Kože i kožnih proizvoda“, ima optimalan uticaj na zaposlenje, blagim kretanjem tokom poslednje tri godine. Iz ove činjenice je analiziran broj preduzeća, zaposlenih i godišnji promet za period od 2017. do 2019. godine.

U ovom podsektoru je, u 2019. godini, broj preduzeća je 29, broj zaposlenih 379, a godišnji promet u iznosu od 7,15 miliona evra. Ovaj podsektor je zabeležio pad zaposlenosti za 51 zaposlenog ili 11,87% i broja preduzeća za 21,62%, dok je promet zabeležio rast za 5,05%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor (15) u ukupnom broju u Sektoru-C učestvuje sa:

- 0,64% preduzeća,
- 1,34% zaposlenih i
- 0,56% u prometu.

Tabela 17. Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru proizvodnje kože

Kod	Podsektor (15): Proizvodnja kože i kožnih proizvoda	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina
1511	Štavljenje kože; oblaganje i bojenje krzna	4	2	1	5	4	0	22,280.60	10,500.40	9,647.20
1512	Proizvodnja kofera, torbi i sličnih proizvoda kao što su zornice za hranu konja i štitnici	9	11	9	34	31	38	678,433.55	706,814.59	872,234.49
1520	Proizvodnja obuće	22	24	19	389	395	341	5,972,151.90	6,095,315.47	6,274,768.69
Ukupno		35	37	29	428	430	379	6,672,866.05	6,812,630.46	7,156,650.38

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI-a

Analizirani podaci o proširenju preduzeća, podsektor „Proizvodnja proizvoda od kože“, pokazuju da u regionu Prizrena postoji najveći broj preduzeća, sa 41,4%, u zaposlenosti sa 58,42%, i sa prometom od 50,55% . Region sa velikim proširenjem je takođe region Prištine sa aktivnim preduzećima za 17,24%, sa godišnjim prometom od 10,92% i zaposlenošću od 8%, što možemo reci da je sa poslednja dva pokazatelja zaostao za ostalim regionima.

Na osnovu ovih uporednih podataka, u okviru ovog podsektora, pod aktivnosti sa najvećim brojem zaposlenih je „Proizvodnja obuće“, u regionu Prizrena sa 64,50% zaposlenih. U okviru aktivnosti „Proizvodnja prtljaga, torbi i sličnih proizvoda kao što su zobnice za hranu konja i štitnici“, region Prištine ima veliki broj zaposlenih sa 72%.

Iz podataka u tabeli br. 17, podaktivnost „Proizvodnja obuće“, u okviru podsektora, za 2019. godinu ima 19 aktivnih preduzeća, ali sa padom od 21,62% broja preduzeća, u poređenju sa 2018. godinom U ovoj podaktivnosti je 379 zaposlenih ili 13,67 % manje nego u prethodnoj godini, dok se u smislu godišnjeg prometa u ovoj podaktivnosti ogleda iznos od 6,27 miliona evra, sa rastom od 2,94%, u poređenju sa 2018. godinu.

Na drugom mestu je svrstana podaktivnost „Proizvodnja kofera, torbi i sličnih predmeta kao što su zobnice za konje i štitnici“, sa 38 zaposlenih ili 22,58% više nego u 2018. godini. Takođe godišnji promet, tokom 2019. godine, u ovoj podaktivnosti je zabeleženo povećanje za 23,40%, dok je u broju preduzeća zabeležio pad za 18,18% u poređenju sa 2018. godinom.

3.2 Izvoz i uvoz u podsektoru proizvodnje kože i proizvoda od kože

Izvoz u podsektor „Proizvodnja kože i proizvoda od kože“, u 2019. godini, zabeležio je rast za 12,62%, u poređenju sa prethodnom godinom, dok je u 2018. godini zabeležio pad za 22,54%, u poređenju sa 2017. godinu.

Uvoz u ovom podsektoru, u 2019. godini, imao je rast za 10,83%, u poređenju sa prethodnom godinom, takođe u 2018. godini je imao rast za 8,94% u poređenju sa 2017. godinom.

Izvozi ovog podsektora učestvuje sa 1,05% u ukupnom izvozu i 1,52% u ukupnom uvozu, sektora C.

Trgovinska razmena (odnos izvoza i uvoza) u ovom podsektoru je 94,13% uvoza i 5,87% izvoza.

Od ukupnog broja preduzeća Sektora-C, podsektor „Proizvodnja kože i proizvoda od kože“ ima 0,11% izvoznih preduzeća, dok u okviru ovog podsektora, od 29 preduzeća, 17,24% je izvoznih.¹¹

Tabela 18. Izvozi i uvozi u podsektoru proizvodnje kože (15).

	Podsektor (15): Proizvodnja kože i proizvoda od kože	Izvoz			Bilans		Uvoz			Bilans	
		2017.	2018.	2019.	Vrednost 2018-2019.	% 2018-2019.	2017.	2018.	2019.	Vrednost 2018-2019.	% 2018-2019.
15	Proizvod kože i proizvoda od kože	3,531,648.80	2,735,479.11	3,080,819.54	345,340.43	12.62	40,897,608.37	44,554,440.03	49,380,964.63	4,826,524.60	10.83
15.1	Štavljenje kože; proizvodnja kofera, torbi, zobnice za hranu konja i štitnici, oblaganje i bojenje krzna	963,675.58	956,459.59	846,035.43	(110,424.16)	(11.55)	7,841,743.02	8,857,972.36	9,418,650.59	560,678.23	6.33
15.2	Proizvodnja obuća	2,567,973.22	1,779,019.52	2,234,784.11	455,764.59	25.62	33,055,865.35	35,696,467.67	39,962,314.04	4,265,846.37	11.95

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI-a

¹¹ Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI

- **Izvozi u zemlje EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i ostalim zemljama**

Ukupna vrednost izvoza u podsektor „Proizvodnja kože i proizvoda od kože“ iznosi 3,08 miliona evra. Proizvodi se uglavnom izvoze u zemlje EU-a sa 83,45%, u zemlje CEFTA-e sa 16,25%, dok sa vrlo malim procentom u zemlje EFTA-e sa 0,23% i u ostale zemlje sa samo 0,07%. Zemlje u koje se proizvodi iz ovog podsektora uglavnom su Italija sa 39,32%, Francuska sa 39,12% i Albanija sa 6,94%.

Prema tabeli br.18, aktivnost „Proizvodnja obuće“, ima vrednost od 2,23 miliona evra, u 2019. godini zabeležila je rast izvoza za 25,62%, u odnosu na 2018. godinu.

Proizvodi od obuće u zemljama EU-a izvozili su se u Italiju sa 64,95%, u Francusku sa 26,56%, u Nemačku 5,29% itd.

Izvoz proizvoda od obuće, u zemlje CEFTA-e, uglavnom je realizovan u Albaniji sa 38,29%, u Severnoj Makedoniji sa 36,93% i u Crnoj Gori sa 17,72%.

U okviru zemalja EFTA-e, proizvodi ove aktivnosti izvezeni su u Švajcarsku sa 99,99%.

U grupi ostalih zemalja, izvozi ovih proizvoda su realizirani u SAD sa 50,1% i u Turskoj sa 49,9%.

Vrednost izvoza aktivnosti „Štavljenje kože; proizvodnja kofera, torbi, zobnice za hranu konja i štitnici“, u 2019. godini iznosi 846 hiljada evra, i smanjena je za 11,55%, u odnosu na 2018. godinu.

Ovi proizvodi se, u okviru zemalja EU-a, najviše izvoze u Francusku, sa 93,02%, u Italiju sa 6,65%, dok se unutar zemalja CEFTA-e izvozi u Albaniju sa 78,36% i u Severna Makedonija sa 21,51%. Proizvodi ove aktivnosti, 2019. godine, u zemljama EFTA-e, izvoze se u Švajcarsku sa 100%.

- **Uvozi sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i ostalim zemljama**

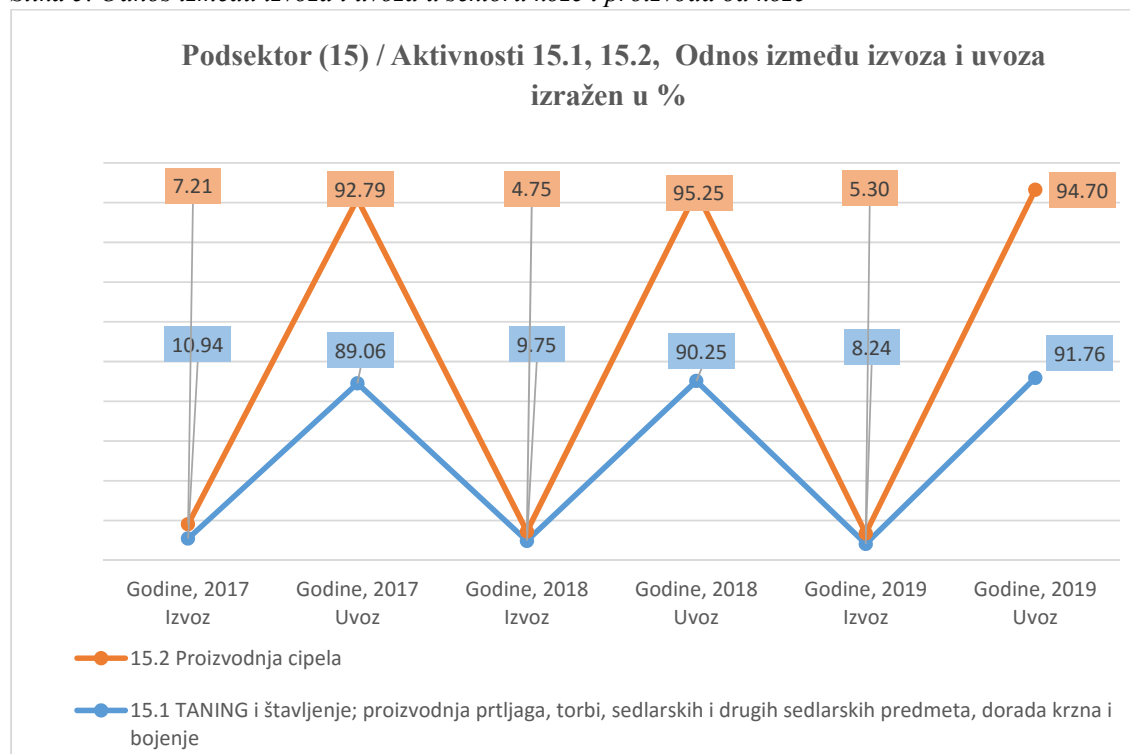
Ukupna vrednost uvoza u podsektoru „Proizvodnja kože i proizvoda od kože“ je 49,38 miliona evra, uvoz sa zemljama EU-a je 8,61%, sa zemljama CEFTA-e 1,46%, EFTA-e 0,06% i ostalim zemljama 89,87%.

Zemlje iz kojih se uglavnom uvoze proizvodi iz podsektora „Proizvodnja kože i proizvoda od kože“ su: iz Kine sa 41,70%, iz Turske sa 22,99% i iz Vijetnama sa 12,67%.

Na osnovu podataka u gornjoj tabeli, primećujemo da je visok uvoz u 2019. godini aktivnost „Proizvodnja cipela“ označila za 11,95% u poređenju sa 2018. godinom. Zemlje iz kojih se uvozi najviše proizvoda cipele su u zemljama EU-a iz Italije sa 37,02% i iz Slovenije sa 18,78%.

Uvoz proizvoda iz aktivnosti "Proizvodnja cipela" iz zemalja CEFTA-e, realizovan je uglavnom iz Albanije sa 74,5%. Proizvodi ove aktivnosti iz zemalja EFTA-e uvezeni su iz Švajcarske sa 88,41% i iz drugih zemalja, uglavnom iz Kine sa 44,11%.

Slika 5. Odnos između izvoza i uvoza u sektoru kože i proizvoda od kože

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP / MTI

Prema slici br. 5, kretanje trgovinske razmene aktivnosti, „Proizvodnja obuća“ zabeležila je rast izvoza za 0,55%, dok je aktivnost „Štavljenje kože; proizvodnja kufera, torbi, zornice za hranu konja i štitnici, oblaganje i bojenje krzna“ zabeležila je pad izvoza za 1,51%.

4. PROIZVODNJA DRVA I PROIZVODA OD DRVA I PLUTE, OSIM NAMEŠTAJA; PROIZVODNJA ARTIKALA OD SLAME I PROTKANOG- PREPLETENOG MATERIJALA

Ovaj podsektor uključuje proizvodnju proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja artikala od slame i protkanog-prepletenog materijala. Tačnije, ova podela uključuje proizvodnju proizvoda od drveta, šperploče, furnira, drvenih posuđa, drvenih podova, drvenih pričvršćivača i ne prerađenih drvenih predmeta. Procesi proizvodnje uključuju: piljenje, planiranje, oblikovanje, valjanje i montiranje proizvoda od drveta, počev od isečene drvene građe ili oblikovanje drugim alatima za oblikovanje.

Na osnovu (nacionalnog inventara šuma 2012/13), šumska površina na Kosovu iznosi oko 481 hiljadu ha (44,7% ukupne površine) i može se smatrati dobrim resursima za ekonomiju Kosova.

Pod sektorom prerade drveta na Kosovu, smatra se u svim analizama konkurentnosti, uključujući Izveštaj o proceni sektora drva na Kosovu 2015. godine, programa EMPOWER USAID-a, Analiza lanca vrednosti podsektora građevinskog materijala od drveta 2018. godine, koji sprovodi International Development Ireland, finansirano od strane EU-a za Ministarstvo trgovine i industrije, Studija potrebnih veština u podsektoru prerade drveta na Kosovu 2017. godine, sprovodi Centar za obrazovanje Kosova (COK) u saradnji sa SPARK-om koji finansira a kojom upravlja Evropska unija. Ove analize, kao i procene UNDP-a za ovaj podsektor pokazuju da drvni podsektor na Kosovu ima veliki potencijal za ekonomski razvoj.

Ukupna proizvodnja okruglog drveta u EU dostigla je oko 470 miliona m³ u 2017. godini; gotovo 8 miliona m³ (1,7%) više od proizvodnje zabeležene 2007. godine. Od država članica EU-a, Švedska je 2017. godine proizvela 73 miliona m³, a zatim Finska, Nemačka i Francuska (svaka proizvodi između 51 i 64 miliona m³). Gotovo četvrtina (23,2%) drvne proizvodnje, 28 zemalja EU u 2017. godini korišteno je kao gorivo, dok je ostatak korišćen za drvnu i furnirsku industriju ili za proizvodnju drvene kaše (pulpe) i papira.¹²

¹² Ec.europa.eu. (2019). Annual production of roundwood, EU-28, 1999–2017

4.1 Broj preduzeća, zaposlenost i promet u podsektoru proizvodnje drveta i proizvoda od drveta

Podsektor „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute“, prema tabeli br. 19, zaposleno je 1.429 zaposlenih u 408 preduzeća i godišnji promet od 44,50 miliona evra.

Ovaj podsektor je u 2019. godini zabeležio rast zaposlenosti za 2,77% i prometa za 17,36%, dok je broj preduzeća opao za 10,53%. Iz ovih podataka zaključujemo da je na rast zaposlenosti i prometa uticalo širenje postojećih poslovanja u ovom podsektoru.

Podsektor (16) u ukupnom broju u Sektor-C učestvuje:

- 9 % preduzeća,
- 5,07% zaposlenih i,
- 3,47% u prometu.

Raspodela preduzeća, zaposlenost i promet, na detaljan način, prikazani su u tabeli br. 19.

Tabela 19. Broj preduzeća, zaposlenost i promet u drvnom podsektoru

Kod	Podsektor (16): Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina
1610	Tesanje drva i stolarija	123	120	116	286	333	330	8,463,409.98	8,794,853.21	8,272,590.04
1621	Proizvodnja furnir ploča od drveta (furnir)	9	7	5	18	19	19	825,666.42	1,044,726.50	982,935.03
1622	Proizvodnja parketa za pod	3	3	2	11	8	8	676,625.30	684,995.90	628,732.46
1623	Proizvodnja drugih grana stolarija za građevinarstvo	243	239	215	682	787	807	18,567,543.16	21,080,927.57	27,069,582.46
1624	Proizvodnja drvenih posuda	6	4	5	6	11	16	674,927.55	118,240.64	506,990.33
1629	Proizvodnja ostalih proizvoda od drveta; proizvodnja predmeta od plute, slame i protkanog- prepletenog materijala	72	72	65	209	232	249	6,570,404.44	6,197,030.62	7,043,428.15
Ukupno		456	456	408	1,212	1,390	1,429	35,778,576.85	37,920,774.44	44,504,258.47

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP / MTI

Prema tabeli br. 19., pod najuticajnijom aktivnošću u zapošljavanju, u okviru ovog podsektora je „Proizvodnja drugih grana stolarije za građevinarstvo“ sa 56,47% zaposlenih, podaktivnost „Tesanje drveta i stolarije“ sa 23,09% zaposlenih, zatim svrstava se „Proizvodnja ostalih proizvoda od drveta; proizvodnja predmeta od plute, slame i protkanog-prepletenog materijala“ sa 17,42% zaposlenih, dok sa 1% zaposlenih zapošljava učešće u drugim aktivnostima.

Na osnovu najvećeg broja preduzeća i vrednosti prometa u podsektoru „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute“, redosled podaktivnosti je isti kao u slučaju zapošljavanja, izuzev podaktivnosti „Proizvodnja parketa za pod“.

U pogledu regionalne rasprostranjenosti broja preduzeća, u podsektoru „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute“ predvodi region Prištine sa 20,10%, region Peći sa 18,87%, region Đakovice i Gnjilana sa 12,75% , region Prizrena sa 12,25%, region Uroševca sa 12,01% i region Mitrovice sa 11,27%.

Podaktivnost „Proizvodnja furnira ploča na bazi drveta (furnira)“, prema broju preduzeća je usmereno na region Uroševca sa 80%, dok u podaktivnosti „Proizvodnja parketa za podove“, sa 50% preduzeća, učestvuju region Uroševca i Đakovice, dok pod aktivnost „Proizvodnja drvenih posuda“ dominira u regionu Prištine sa 40%.

Po pitanju zaposlenosti ovaj podsektor predvodi u regionu Peći sa 20,41%, Mitrovice sa 19,33%, Prištine sa 18,48%, Uroševca sa 12,01%, Đakovice sa 10,95%, Gnjilana sa 10,47% i regionu Prizrena sa 8,35%.

Zapošljavanje u podaktivnosti „Proizvodnja limova od furnira i ploča na bazi drveta (furnira)“ dominira u regionu Uroševca sa 74,13%, dok u podaktivnosti „Proizvodnja parketa za podove“ u poređenju sa drugim regionima, predvodi Đakovica sa 75%. Zapošljavanje u podaktivnosti „Proizvodnja drvenih posuda“ je orijentisano na region Prištine sa 57.94%.

Podsektor „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute“ u prometu predvodi u regionu Mitrovice sa 35,53%, iako je ovaj region po broju preduzeća poslednji na rang listi. Promet u regionu Prištine iznosi 15,96%, u Peći 12,32%, u Đakovici 12,22%, u Uroševcu 10,88%, u Prizrenu 7,37% i u Gnjilanu 5,72%.

U prometu, region Đakovice predvodi u podaktivnosti „Proizvodnja parketa za podove“ sa 95,50% i u podaktivnosti „Proizvodnja ostalih proizvoda od drveta; proizvodnja predmeta od plute, slame i protkanog-prepletenog materijala“ sa 32,70%. Region Mitrovice predvodi u podaktivnosti „Tesanje drveta i stolarija“ sa 30,99% i u podaktivnosti „Proizvodnja stolarije i ostale građevinske stolarije“ sa 48,50%. U podaktivnosti „Proizvodnja limova od furnira i ploča na bazi drveta (furnira)“, u prometu predvodi region Uroševca sa 86,73%, dok region Prištine predvodi u podaktivnosti „Proizvodnja drvenih posuda“ sa 85,78%.

4.2 Izvoz i uvoz u podsektoru proizvodnje drveta i proizvoda od drveta

Izvoz u podsektoru „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute“, u 2019. godini, je povećan za 41,94%, u poređenju sa prethodnom godinom, dok je u 2018. godini zabeleženo povećanje od samo 1%, u poređenju sa 2017. godinom.

Uvoz u ovom podsektoru, u 2019. godini, je zabeležilo rast za 9,07%, u poređenju sa prethodnom godinom, dok je u 2018. godini zabeležen pad od 6,92%, u poređenju sa 2017. godinom.

Odnos između izvoza i uvoza u ovom podsektoru iznosi 9,22% izvoza i 90,78% uvoza. Trgovinski bilans u ovom podsektoru zabeležio je poboljšanje u izvozu za 1,98% u poređenju sa 2018. godinom.

Izvoz ovog podsektora učestvuje sa 2,63% u ukupnom izvozu i 2,32% u ukupnom uvozu, Sektora C.

Od ukupnog broja preduzeća Sektora C, podsektor „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute“, ima 1,74% izvoznih preduzeća, dok u okviru ovog podsektora od 408 preduzeća, 19,36% su izvoznici.¹³

Tabela 20. Izvoz i uvoz u podsektoru (16), proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja predmeta od slame i utkanih materijala

Kod	Podsektor (16): Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja predmeta od slame i protkanog-prepletenog materijala	Izvoz			Razlika (2017-2018)	Razlika u % 2017-2018	Uvoz			Razlika u (2017-2018)	Razlika u % 2017-2018
		2017.	2018.	2019.			2017.	2018.	2019.		
16	Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja predmeta od slame i protkanog-prepletenog materijala	5.357,326.52	5.408,715.00	7.677,012.54	2.268,297.54	41.94	64.815,776.40	69.299,228.65	75.584,593.05	6.285,364.40	9.07
16.1	Tesanje drveta i stolarija	654.712.96	551.831.93	736.305.28	184.473.35	33.43	15,304,840.74	13.192,537.20	15.972,814.49	2.780,277.29	21.07
16.2	Proizvodnja proizvoda od drveta, plute, slame i protkanog-prepletenog materijala	4.702,613.56	4.856,883.07	6.940,707.26	2.083,824.19	42.90	49.510,935.66	56.106,691.45	59.611,778.56	3.505,087.11	6.25

Izvor : Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

¹³ Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI

Ukupna vrednost izvoza u ovom podsektoru iznosi 7,67 miliona evra, izvoz u zemlje EU iznosi 40,54%, u zemlje CEFTA-e 24,49%, EFTA-e 33,89% i u ostale zemlje iznosi 1,08%.

Prema tabeli br. 20, podsektor „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja predmeta od slame i protkanog-prepletenog materijala“ je zabeležio rast u vrednosti izvoza za 2,26 miliona evra. U okviru ovog podsektora, aktivnost „Proizvodnja proizvoda od drveta, plute, slame i protkanog-prepletenog materijala“, u 2019. godini, zabeležila je najveći rast vrednosti izvoza, za 2,08 miliona evra, ili 42,90%, u poređenju sa 2018. godinom.

U okviru podsektora, aktivnost „Proizvodnja proizvoda od drveta, plute, slame i protkanog-prepletenog materijala“ učestvuje u izvozu sa 90,41%, dok aktivnost „Tesanje drveta i stolarija“ samo sa 9.59%.

U 2019. godini, aktivnost „Tesanje drveta i stolarija“ zabeležila je rast uvoza za 21,07%, dok je u novčanoj vrednosti najveći rast u aktivnosti „Proizvodnja proizvoda od drveta, plute, slame i protkanog-prepletenog materijala“ za 3,50 miliona evra, ili 6,25%.

- **Izvoz u zemlje EU, CEFTA-e, EFTA-e i druge zemlje**

Proizvodi aktivnosti „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja proizvoda od slame i protkanog-prepletenog materijala“, sa Kosova se izvoze u Švajcarsku 32,71%, u Nemačku 19,46%, u Albaniju 12,02%, u Srbiju 8,37%, u Sloveniju 7,84%, u Švedsku 7,60% itd.

Izvoz u zemlje EU u 2019. godini je povećan za 100% u poređenju sa prethodnom godinom, dok je 2018. godine ovaj podsektor zabeležio pad za 23,40% u poređenju sa 2017. godinom. Kosovo je izvozilo proizvode ovog podsektora u Nemačkoj u vrednosti od 47,99%, u Sloveniji 19,34%, u Švedskoj 18,75% itd.

Izvoz u zemlje CEFTA-e, u 2019. godini, je povećan za 22,72%, u poređenju sa 2018. godinom. Kosovo je izvozilo proizvode iz podsektora „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja predmeta od slame i protkanog-prepletenog materijala“ u Albaniji 49,09%, u Srbiji 34,18%, u Severnoj Makedoniji 14,78% itd.

Izvoz, u podsektor drveta, u zemlje EFTA-e je ostvaren uglavnom u Švajcarskoj sa 96,55%. Podaci takođe pokazuju da u ukupnom iznosu izvoza ovog podsektora Švajcarska učestvuje sa 32,71%.

- **Uvoz u zemlje EU, CEFTA-e, EFTA-e i druge zemlje**

Uvoz „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja predmeta od slame i protkanog-prepletenog materijala“, Kosovo ostvaruje iz Crne Gore sa 18,82%, iz Nemačke 15,01%, iz Turske 14,66%, iz Bugarske 11,80% itd.

Ukupna vrednost uvoza u ovom podsektoru iznosi 75,58 miliona evra, pri čemu uvoz sa zemljama EU iznosi 51,11%, sa zemljama CEFTA-e 20,51%, EFTA-e 2,28% i ostalim zemljama iznosi 26,10%.

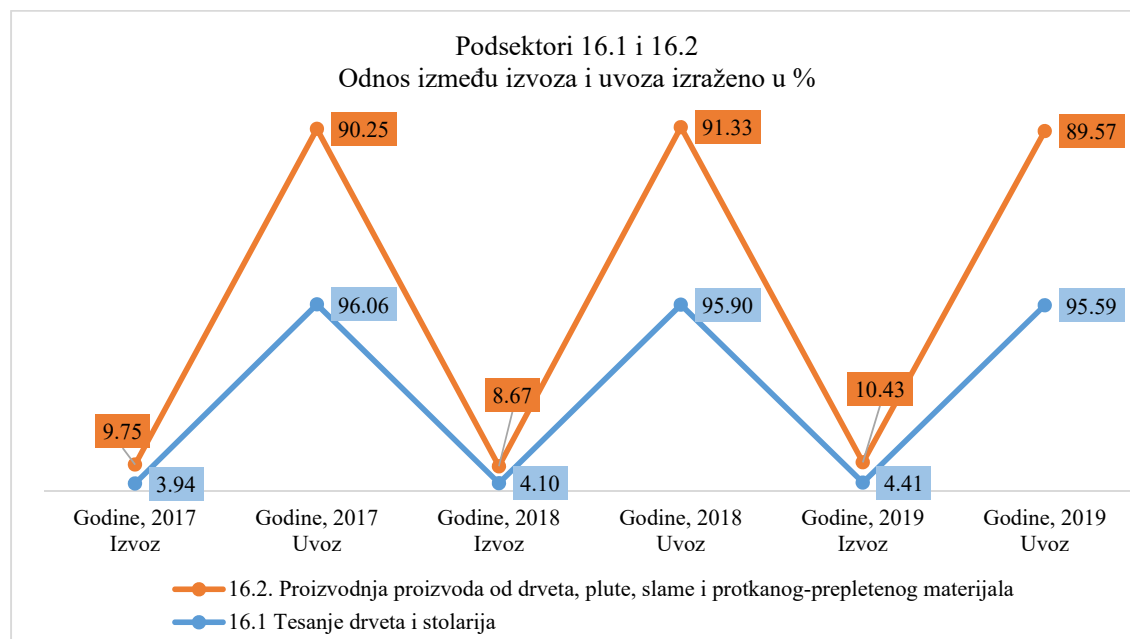
Uvoz iz zemalja EU, u podsektoru „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja proizvoda od slame i protkanog-prepletenog materijala“ ostvaruje Nemačka sa 29,37%, Bugarska 23,08%, Rumunija 10,54% itd.

U uvozu sa drugim zemljama, Turska dominira sa 56,18%, u podsektoru „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja proizvoda od slame i protkanog-prepletenog materijala“.

Uvozom proizvoda iz podsektora „Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i plute, osim nameštaja; proizvodnja proizvoda od slame i protkanog-prepletenog materijala“ u zemljama CEFTA-e dominira Crna Gora sa 91,77%.

Na slici br. 6, je prikazan odnos i kretanje između izvoza i uvoza, prema aktivnostima, na trocifrenom nivou, za period 2017-2019.

Slika 6. Odnos između izvoza i uvoza u drvnom sektoru

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI-a

Kretanje trgovinske razmene za aktivnost, „Tesanje drveta i stolarije“ prema slici 6, za period 2017-2019, je u korist uvoza. U aktivnosti „Proizvodnja proizvoda od drveta, plute, slame i protkanog-prepletenog materijala“, u 2019. godini, u okviru trgovinske razmene, izvoz je zabeležilo rast za 1,76%, dok je u aktivnosti „Tesanje drveta i stolarije“ zabeležen rast izvoza samo za 0,31%, u poređenju sa 2018. godinom.

5. PROIZVODNJA PAPIRA I PROIZVODA OD PAPIRA

Podsektor papira je među glavnim svetskim industrijama, potrošnja papira i njegova proizvodnja se neprestano povećavaju.

Globalna proizvodnja papira i kartona 2016. godine iznosi oko 411 miliona metričkih tona. Više od polovine proizvodnje pripisuje se ambalažnom papiru, dok gotovo trećina se pripisuje grafičkom papiru. Tri najveće zemlje proizvođači papira na svetu su Kina, Sjedinjene Američke Države i Japan. Ove tri zemlje čine više od polovine ukupne svetske proizvodnje papira.¹⁴

Industrija celulozne kaše i papira dobila je puno kritika iz celog sveta, posebno od grupa za zaštitu životne sredine, seča drva za industriju papira je povezana sa sve većim krčenjem šuma u svetu.¹⁵

Podsektor papira u ovom izveštaju uključuje proizvodnju testa papira i kartona i proizvodnju predmeta od papira i kartona gde spadaju: proizvodnja valovitog papira i kartona, kao i ambalaže od papira i kartona, proizvodnja predmeta od papira sa upotrebom za domaćinstvo i sanitariju, toalet papira, proizvodnja kancelarijskog materijala od papira, proizvodnja zidnih tapeta, proizvodnja ostalih predmeta od papira i kartona p. k. t.

Na Kosovu se uglavnom proizvode: papirne vreće, papirne kese, valoviti karton za pakovanje, kutije u skladu sa zahtevima tržišta, kuhinjski papir, toalet papir, maramice itd.

Industrija papira na Kosovu je istraživana i u drugim izveštajima, u ovom slučaju prema Institutu GAP (Analiza za industriju papira i kartona, maja 2016. godine), na Kosovu je proizvodnja i prerada papira i kartona podeljena u dve oblasti, u onu za obradu higijenskog papira i proizvodnje i obrade kartona.

Što se tiče sektora papira u Republici Kosovo, MTI, odnosno, Odeljenje za industriju zasnovano na osnovu statističkih podataka dobijenim od Agencije za statistiku Kosova, u pozitivnom je trendu i primećuje se da ima poboljšanja izvoza u podaktivnost za proizvodnju papira i valovitog kartona, kao i ambalaže od papira i kartona. Ako uzmemo u obzir broj preduzeća i zaposlenost u podsektoru papira, onda proizvodnja artikala od papira za domaćinstvo i higijenu, toalet papira predvodi i po broju preduzeća i po zaposlenosti.

¹⁴ www.statista.com, 2019

¹⁵ <https://www.statista.com/topics/1701/paper-industry>

5.1 Broj preduzeća, zaposlenost i promet u podsektoru proizvodnje papira i proizvoda od papira

Gledano prema broju preduzeća i zaposlenosti, sektor za proizvodnju papira je bez velikog uticaja na broj preduzeća i zaposlenost, međutim kao podsektor u 2019. godini je zabeležio rast u zaposlenosti za 7,67% i u prometu za 18,72%, dok u broju preduzeća je zabeležen pad za 4,12%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor (17) u sektor-C učestvuje ukupno sa:

- 2,05% preduzeća,
- 1,64% zaposlenih i
- 2,19% u prometu.

Sve podaktivnosti su zabeležile rast zaposlenosti, sa izuzetkom podaktivnosti „Proizvodnja zidnih tapeta“, koja je smanjena za 2 zaposlena.

Raspodela preduzeća, zaposlenosti i prometa, detaljnije je prikazano u tabeli br. 21.

Tabela 21. Broj preduzeća, zaposlenost i promet u podsektoru papira

Kod	Podsektor (17): Proizvodnja papira i proizvoda od papira	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017.	2018.	2019.	2017.	2018.	2019.	2017.	2018.	2019.
1712	Proizvodnja papira i kartona	-	-	14	-	-	39	-	-	7,577,422.92
1721	Proizvodnja valovitog papira i kartona, kao i ambalaže od papira i kartona	22	20	19	153	139	141	7.142,704.89	6.965,685.70	7.955,117.77
1722	Proizvodnja predmeta od papira za porodičnu i sanitarnu upotrebu, toalet papira	27	31	30	172	173	202	6.127,862.16	7.414,236.88	9.733,949.20
1723	Proizvodnja kancelarijskog materijala od papira	10	12	11	21	17	24	777.560.53	508.858.10	694.077.32
1724	Proizvodnja zidnih tapeta	2	2	2	5	4	2	31.794.83	8.986.37	21.463.68
1729	Proizvodnja i drugih artikala od papira i kartona p. k. t.	17	17	17	61	55	56	1.359,243.55	1.691,665.02	2.085,207.77
Ukupno		94	97	93	450	430	463	21.924,009.81	23.641,515.80	28.067,238.66

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI-a

Prema tabeli br. 21, podaktivnost sa najvećim uticajem u zaposlenosti je „Proizvodnja predmeta od papira za domaćinstvo i higijenu, toalet papira“, sa 43,63% zaposlenih, zatim sledi „Proizvodnja valovitog papira i kartona, kao i ambalaže od papira i kartona“ sa 30,45% zaposlenih, „Proizvodnja ostalih predmeta od papira i kartona p. k. t.“ sa 12,10% zaposlenih itd.

Podaktivnost „Proizvodnja predmeta od papira za domaćinstvo i higijenu, toalet papira“, u odnosu na druge podaktivnosti, predvodi po broju preduzeća i prometu, iako je po broju preduzeća zabeležila pad po preduzeću u poređenju sa prethodnom godinom.

U podsektoru „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ prema regionalnoj rasprostranjenosti, sa brojem preduzeća, predvodi region Prištine sa 36,56%, drugi region po redu je Prizren sa 24,73%, Uroševac sa 15,05%, Peć sa 9,68%, Gnjilane sa 5,38%, Đakovica sa 5,38% i region Mitrovice sa 3,23%.

Podaktivnost „Proizvodnja papira i kartona“, prema broju preduzeća, se dominira od regiona Prištine sa 42,86% i regiona Prizrena sa 35,71%. Region Prizrena predvodi i u podaktivnosti „Proizvodnja valovitog papira i kartona, kao i ambalaže od papira i kartona“ sa 42,11%. U podaktivnosti „Proizvodnja predmeta od papira za domaćinstvo i sanitarnu upotrebu, toalet papira“ predvodi region Prištine sa 40%, takođe ovaj region predvodi u podaktivnosti „Proizvodnja ostalih proizvoda od papira i kartona p. k. t.“ sa 47,06%. Region Prištine i Uroševca, po broju preduzeća, prednjače u podaktivnosti „Proizvodnja kancelarijskog materijala od papira“ sa 27,27% i pod podaktivnosti „Proizvodnja zidnih tapeta“ sa po 50% preduzeća.

U pogledu zaposlenosti u podsektoru „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“, predvodi region Prištine sa 35-34%, za kojim sledi region Prizrena sa 29,96%, region Uroševca sa 15,27%, region Peći sa 10,10%, region Gnjilana sa 6,56%, region Đakovice sa 2,16% i region Mitrovice sa 0,61%.

Podaktivnost „Proizvodnja valovitog papira i kartona, kao i ambalaže od papira i kartona“, u pogledu zaposlenosti dominira u regionu Prizrena sa 63,76%, takođe ovaj region predvodi u podaktivnosti „Proizvodnja materijala za kancelariju od papira“ sa 43,75%.

Region Prištine u zapošljavanju predvodi sa podaktivnošću „Proizvodnja predmeta od papira za domaćinstvo i sanitarnu upotrebu, toalet papira“ sa 64,66% i „Proizvodnja zidnih tapeta“ sa 57,14%. Podaktivnost „Proizvodnja ostalih predmeta od papira i kartona p. k. t.“ predvodi sa 68,62% u regionu Uroševca.

U prometu, u podsektoru „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ predvodi region Prištine sa 43,95%, zatim se svrstava region Prizrena sa 26,59%, region Uroševca sa 12,35%, region Peći sa 8,31%, region Gnjilana sa 7,85%, region Đakovice 0,72% i region Mitrovice sa 0,21%.

Region Prištine predvodi u prometu kod podaktivnosti „Proizvodnja papira i kartona“ sa 68,18%, „Proizvodnja predmeta od papira za domaćinstvo i sanitarnu upotrebu, toalet papira“ sa 68,26% i u podaktivnosti „Proizvodnja zidnih tapeta“ sa 75,35%. Region Uroševca predvodi u prometu u podaktivnosti „Proizvodnja kancelarijskog materijala od papira“ sa 31,67% i „Proizvodnja ostalih predmeta od papira i kartona p. k. t.“ sa 83,51%. Region Prizrena predvodi u prometu u podaktivnosti „Proizvodnja valovitog papira i kartona, kao i ambalaže od papira i kartona“ sa 56,39%.

Tabela br. 22. Izvoz i uvoz u podsektoru (17) proizvodnja papira i proizvoda od papira

Kod	Pod sektor (17): Proizvodnja papira i proizvoda od papira	Izvoz			Razlika (2017-2018)	Razlika u % 2017-2018	Uvoz			Razlika (2017-2018)	Razlika u % 2017-2018
		2017	2018	2019			2017	2018	2019		
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	2.554,842.69	2.420,018.61	2.039,439.64	(380.578.97)	(15.73)	56.441,943.96	58.497,122.07	61.938,776.04	3.441,653.97	5.88
17.1	Proizvodnja testa papira, papira i kartona	479.226.78	210.940.22	171.671.62	(39.268.60)	(18.62)	20.456,218.12	20.811,670.21	22.965,412.42	2.153,742.21	10.35
17.2	Proizvodnja predmeta od papira i kartona	2.075,615.91	2.209,078.39	1.867,768.02	(341.310.37)	(15.45)	35.985,725.84	37.685,451.86	38.973,363.62	1.287,911.76	3.42

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

- Izvoz u zemljama EU, CEFTA, EFTA- i drugim zemljama**

Ukupna vrednost izvoza u podsektor „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ iznosi 2,04 miliona evra. Izvoz u zemlje EU iznosi 9,42%, u zemlje CEFTA-e 87,77%, u zemlje EFTA-e 1,90% i u ostale zemlje 0,92%.

Izvozom dominira 91,58%, kod aktivnosti „Proizvodnja predmeta od papira i kartona“, dok aktivnost „Proizvodnja testa od papira, papira i kartona“ učestvuje sa 8,42%.

Prema tabeli br. 22, 2019. godine pad izvoza zabeležila je aktivnost „Proizvodnja testa papira, papira i kartona“ za 18,62% i „Proizvodnja predmeta od papira i kartona“, 15,45% u odnosu na prethodnu godinu.

Ako pogledamo novčanu vrednost, u 2019. godini negativan trend izvoza zabeležila je aktivnost „Proizvodnja predmeta od papira i kartona“ za 341 hiljadu evra u odnosu na 2018. godinu.

Proizvodi aktivnosti „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ izvoze se u Severnu Makedoniju sa 47,83%, u Albaniju sa 26,70%, Bosnu i Hercegovinu sa 7,18%, Nemačku sa 6,21 itd.

Kosovo sa zemljama EU, u 2019. godini, u izvozu ima pozitivan trend u podsektoru „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“, za 4,54%, dok sa zemljama CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama, zabeležila je pad izvoza, u odnosu na 2018. godinu.

Proizvodi podsektora „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ u zemljama EU, uglavnom se izvoze u Nemačku sa 65,90%, Francusku sa 13,15% i Španiju sa 12,54%.

Sa zemljama CEFTA-e, Kosovo izvozi proizvode „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“, uglavnom u Severnu Makedoniju sa 54,50% i Albaniju sa 30,42%.

Izvoz u zemlje EFTA-e je koncentrisan u Švajcarsku sa 85,63%, Island sa 14,36% i Norvešku sa 0,01%.

- **Uvoz u zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupna vrednost uvoza u podsektoru „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ iznosi 61,93 miliona evra. Uvoz iz zemalja EU iznosi 54,98%, iz zemalja CEFTA-e 22,48%, iz zemalja EFTA-e 0,66% i ostalih zemalja 21,88%.

Uvoz uglavnom dominira, sa 62,92%, u aktivnosti „Proizvodnja predmeta od papira i kartona“, dok izvoz u aktivnosti „Proizvodnja testa papira, papira i kartona“ učestvuje sa 37,08%

Prema tabeli br. 22, u 2019. godini rast uvoza zabeležila je aktivnost „Proizvodnja testa papira, papira i kartona“ za 10,35% i „Proizvodnja predmeta od papira i kartona“, za 3,42% u poređenju sa 2018. godinom.

Ako pogledamo novčanu vrednost, najveći rast uvoza, 2019. godine, bio je u aktivnosti „Proizvodnja testa papira, papira i kartona“ za 2,15 miliona evra, u poređenju sa 2018. godinom.

Proizvodi iz podsektora „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ uvezeni su iz Albanije sa 14,51%, iz Turske sa 12,82%, iz Nemačke sa 8,62%, iz Italije 8,05%, iz Severne Makedonije sa 7,82% itd.

Uvoz u zemlje EU ostvarili su Nemačka sa 15,67%, Italija sa 14,65%, Grčka sa 10,15%, Slovenija sa 9,10% itd.

Proizvodi podsektora „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ iz zemalja CEFTA-e uvezeni su uglavnom iz Albanije sa 64,57% i Severne Makedonije sa 34,78%.

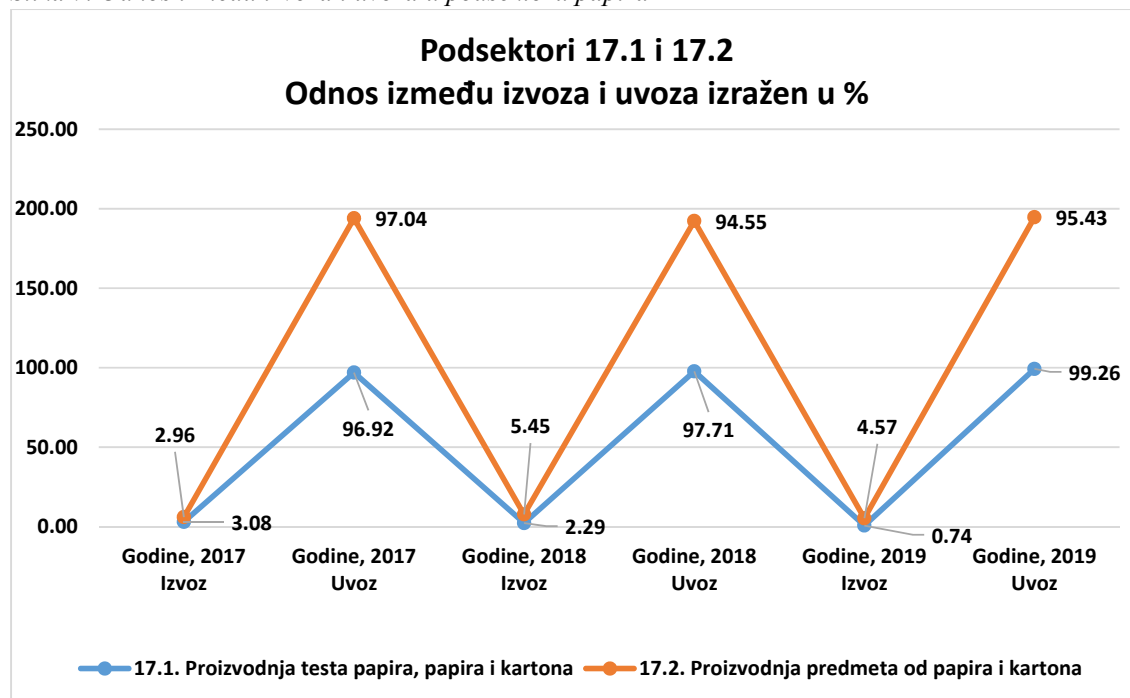
Proizvodi podsektora „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ iz zemalja EFTA-e uvoze se iz Švajcarske sa 94,12% i iz Norveške sa 5,88%.

Dok je izvoz proizvoda iz podsektora „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“ sa ostalim zemljama iznosio samo 0,91%, uvoz iz drugih zemalja iznosi 21,88%. U okviru ostalih zemalja uvoz je ostvaren uglavnom iz Turske sa 58,60% i iz Kine sa 22,19%.

Na osnovu statističkih podataka, smatramo da moramo poboljšati trgovinski bilans, u aktivnosti „Proizvodnja predmeta od papira i kartona“, tačnije u podaktivnosti „Proizvodnja predmeta od papira za domaćinstvo i sanitarnu upotrebu, toalet papira“, gde je odnos između izvoza a uvoz u ovu podaktivnost za izvoz oko 0,30% i za uvoz 99,70%.

Slika 7. prikazuje trend izvoza i uvoza podsektora „Proizvodnja papira i proizvoda od papira“.

Slika 7. Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru papira

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

Trend trgovinske razmene aktivnosti „Proizvodnja testa papira, papira i kartona“, zabeležilo je negativan trgovinski bilans, jer je uvoz povećan, dok je izvoz smanjen u poslednje tri godine.

U 2019. godini i aktivnost „Proizvodnja predmeta od papira i kartona“ je zabeležilo pad u izvozu za 0,88% u odnosu na 2018. godinu.

6. PROIZVODNJA HEMIJSKIH PROIZVODA

Hemijska industrija je jedna od važnih grana savremene ekonomije i njeni proizvodi se koriste u drugim sektorima ekonomije, kao što su poljoprivreda, proizvodnja, građevinarstvo i usluge.

Hemijska industrija je veoma složena, ima više od 200 podsektora, broj proizvoda ovog podsektora dostiže milion proizvoda. Grupisanje podsektora hemijske industrije obično ima tri komponente i to su¹⁶:

- Hemijska industrija vezana za vađenje i obogaćivanje rudnika i hemijskih sirovina - fosfatne stene, soli natrijuma i kalijuma, sumpor itd.
- Glavna hemijska industrija, proizvodnja mineralnih đubriva, kiselina, soli, alkalija itd.
- Industrija polimera, zasnovana uglavnom na organskoj sintezi, uključujući proizvodnju sintetičke i plastike, hemijskih vlakana, sintetičke gume, sintetičkih boja itd.

Vredi napomenuti da se većina sirovina i posrednih faktora koje koriste kosovska preduzeća u ovoj industriji uvozi. Uvoz se vrši uglavnom iz zemalja Evropske unije (EU), kao i iz država članica Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA).

Petinu kompanija sirovinama snabdevaju domaći trgovci, dok gotovo 13% njih direktno snabdevaju strani proizvođači. Pored toga, 25% kompanija izjavilo je da koriste sirovine i poluproizvode proizvedene u zemlji, a takođe i iz uvoza. Konačno, samo 10% kompanija se oslanja na domaća snabdevanja, iz sopstvene proizvodnje ili drugih domaćih dobavljača.¹⁷

6.1 Broj preduzeća, zaposlenje i promet u podsektoru za proizvodnju hemijskih proizvoda

U okviru sektora „Proizvodnja hemijskih proizvoda“, prema tabeli br. 23, u 2019. godini ima 624 zaposlenih u 85 preduzeća, kao i godišnji promet od 27.81 miliona evra. U 2019. godini došlo je do smanjenja zaposlenosti za 2,8% i broja preduzeća za 18,27%, dok je promet povećan za 15,18%, u odnosu na 2018. godinu.

Podsektor (20) u sektor-C učestvuje ukupno sa:

- 1,88% preduzeća,
- 2,21% zaposlenih i
- 2,17% u prometu.

Iz ovih podataka možemo zaključiti da su preduzeća investirale u linije za digitalizaciju, pri čemu imamo zamenu radne snage, ali se to takođe odražava i zbog nedostatka vršenja aktivnosti u nekim od podaktivnosti prikazanih u tabeli br. 23.

¹⁶ <https://farbitis.ru/sq/geography-of-the-world-economy/world-chemical-industry/>

¹⁷ Profil hemijske industrije, 2016 / MTI

Tabela 23. Broj preduzeća, zaposlenost i promet u aktivnostima podsektora hemijske industrije

Kod	Podsektor 20): Proizvodnja hemijskih proizvoda	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017.	2018.	2019.	2017.	2018.	2019.	2017. godina	2018. godina	2019. godina
2011	Proizvodnja industrijskih gasova	3	3	2	13	14	10	299.425.79	299.679.47	280.891.60
2012	Proizvodnja boja i pigmenata	2	2	1	17	8	9	595.331.79	471.050.06	579.545.04
2013	Proizvodnja ostalih hemijskih proizvoda na neorganskoj osnovi	4	3	2	43	47	44	1.479,770.31	1.727,891.63	1.864,096.67
2014	Prerada ostalih hemijskih proizvoda na organskoj osnovi	4	4	3	13	23	9	24.713.10	113.274.10	59.187.64
2015	Proizvodnja hemijskih đubriva i azotnih jedinjenja	1	4	1	2	4	3	244.530.12	247.404.65	165.485.65
2016	Proizvodnja plastike u primarnom obliku	24	25	20	148	196	167	3.691,338.17	4.933,653.21	4.107,799.45
2017	Proizvodnja sintetičke gume u primarnom obliku	1	0	19	1	0	227	58.349.50	-	14.824,990.12
2020	Proizvodnja pesticida i ostalih agrohemijskih proizvoda	1	1	23	9	8	120	211.731.68	247.535.86	4.199,296.74
2030	Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, štamparskih boja i mastike	16	16	5	166	187	5	9.342,372.00	12.033,722.66	68.709.08
2041	Proizvodnja sapuna, deterdženata i proizvoda za čišćenje, kao i sredstava za sjaj	26	28	3	118	117	14	4.610,112.03	3.206,250.87	1.294,907.27
2042	Proizvodnja parfema i toalet preparata	2	5	5	3	6	11	119-791.07	80.762.87	301.528.38
2051	Proizvodnja eksploziva	2	3	1	5	8	6	-	279.502.69	64.996.20
2052	Proizvodnja lepkova	4	6	0	7	11	0	89.001.14	254.957.35	0.00
2053	Proizvodnja esencijalnih ulja	2	2	0	11	10	0	60.769.02	230.596.65	0.00
2059	Proizvodnja ostalih hemijskih proizvoda p.k.t.	1	1	0	0	0	0	55.564.04	16.949.15	0.00
2060	Proizvodnja sintetičkih i veštačkih vlakana	1	1	0	5	3	0	88.431.55	2.118.23	0.00
Ukupno		94	104	85	561	642	624	20.971,231	24.145,349	27.811,433.84

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI-a

Na osnovu tabele br. 23, u 2019. godini, podaktivnost „Proizvodnja sintetičke gume u primarnom obliku“ generiše veću zaposlenost iz podsektora „Proizvodnja hemijskih proizvoda“ sa 36,41% zaposlenih u 19 preduzeća i sa godišnjim prometom od 53,31%.

Ovaj trend, u 2019. godini, prati se od podaktivnosti „Proizvodnja plastike u primarnom obliku“, sa 26,78% u 20 preduzeća i sa godišnjim prometom od 4,10 miliona evra, ali sa padom prometa od 16,74%, u odnosu na 2018. godinu.

Podaktivnost „Proizvodnja pesticida i drugih agrohemijskih proizvoda“, u 2019. godini ima 19,19% zaposlenih u 23 preduzeća i sa godišnjim prometom od 4,19 miliona evra, sa povećanjem od preko 100%, u odnosu na prethodnu godinu.

U podsektoru „Proizvodnja hemijskih proizvoda“ u regionu Prištine u 2019. godini ima 26 preduzeća sa 25,27% zaposlenih i prometom od 29,20%.

Posle regiona Prištine svrstava se Prizren sa 16,90% zaposlenih u 17 preduzeća i sa prometom od 14,35%. Region Gnjilana i region Mitrovice imaju isti broj preduzeća sa 11,76%, ali sa različitim brojem zaposlenih, sa 20,12%, odnosno sa 15,06%, dok u prometu region Gnjilane učestvuje sa 8,40%, a region Mitrovice sa 19,03 %.

U regionu Gnjilana, podaktivnost „Proizvodnja plastike u primarnom obliku“ ima veći broj zaposlenih sa 68,34%, dok region Mitrovice predvodi u zapošljavanju sa 35,72% u podaktivnosti „Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, boje za štampu i mastiku“.

Podaktivnošću „Proizvodnja sapuna, deterdženata i proizvoda za čišćenje, kao i preparata za sjaj“, predvodi region Prištine u 2019. godini sa 55,18% u zaposlenosti u okviru podaktivnosti. Region Prizrena je svrstan sa 25,82%, po zaposlenosti iz ove aktivnosti, zatim region Đakovice sa 5,22%.

6.2 Izvoz i uvoz u podsektoru za proizvodnju hemijskih proizvoda

Izvoz u podsektoru „Proizvodnja hemijskih proizvoda“, je zabeležio rast u 2019. godini za 39,09%, a u 2018. godini za 3,45%, u poređenju sa prethodnom godinom.

Uvoz u podsektoru „Proizvodnja hemijskih proizvoda“, je zabeležio rast u 2019. godini za 5,01%, a u 2018. godini za 6,13%, u poređenju sa prethodnom godinom.

Izvoz ovog podsektora učestvuje sa 2,80% u ukupnom izvozu i 7,31% u ukupnom uvozu, sektora C.

Trgovinska razmena (odnos izvoza i uvoza) kod ovog podsektora iznosi 96,68% uvoza i 3,32% izvoza.

Od ukupnog broja preduzeća u Sektoru C, u sektoru „Proizvodnja hemijskih proizvoda“ ima 0,51% izvoznih preduzeća, dok u okviru ovog podsektora, od 85 preduzeća, 27,06% vrše izvoz.¹⁸

¹⁸ Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI

Tabela 24. Izvoz i uvoz u podsektoru (20) proizvodnja hemijskih proizvoda

	Podsektor (20): Proizvodnja hemijskih proizvoda	Izvoz			Bilans		Uvoz			Bilans	
		2017.	2018.	2019.	Vrednost	%	2017.	2018.	2019.	Vrednost	%
					2018-2019	2018-2019				2018-2019	2018-2019
20	Proizvodnja hemijskih proizvoda	5.671,848.94	5.867,275.26	8.160,771.92	2.293,496.66	39.09	213.552,971.43	226.642,896.45	237.989,157.53	11.346,261.08	5.01
20.1	Proizvodnja osnovnih hemikalija, đubriva i jedinjenja azota, plastike i sintetičke gume u primarnim oblicima	1.328,914.82	566,872.29	1.530,808.56	963.936.27	170.04	79.942,768.02	90.067,083.28	94.065,788.50	3.998,705.22	4.44
20.2	Proizvodnja pesticida i ostalih agrohemijskih proizvoda	-	294.871.58	1.026.90	(293.844.68)	(99.65)	3.714,670.87	3.496,322.12	4.417,244.74	920.922.62	26.34
20.3	Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, štamparskih boja i mastike	1.543,941.25	1.723,577.99	2.360,820.24	637.242.25	36.97	33.297,740.63	34.178,607.51	32.347,161.50	(1.831,446.01)	(5.36)
20.4	Proizvodnja sapuna i sredstva za čišćenje, preparata za čišćenje i poliranje, parfema i toalet preparata	2.202,954.03	2.768,627.84	3.620,187.96	851.560.12	30.76	67.404,332.51	69.361,328.31	76.683,237.90	7.321,909.59	10.56
20.5	Proizvodnja ostalih hemijskih proizvoda	504.390.10	402.265.37	504.856.79	102.591.42	25.50	25.751,657.99	25.917,944.44	27.271,826.60	1.353,882.16	5.22
20.6	Proizvodnja sintetičkih i veštačkih vlakana	91.648.74	111.060.19	143.071.47	32.011.28	28.82	3.441,801.41	3.621,610.79	3.203,898.29	(417.712.50)	(11.53)

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a.

- **Izvoz u zemljama EU, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupna vrednost izvoza u podsektor „Proizvodnja hemijskih proizvoda“ iznosi 8,16 miliona evra. Izvoz u zemlje EU iznosi 33,44%, u zemlje CEFTA-e 58,76%, u zemlje EFTA-e 2,02% i u druge zemlje sa 0,78%.

Izvoz podsektora „Proizvodnja hemijskih proizvoda“ uglavnom se ostvaruje u Albaniji sa 27,37%, u Severnoj Makedoniji sa 16,51% i u Nemačkoj sa 11,08%.

Izvoz u ovom podsektoru sa zemljama EU, u 2019. godini, je zabeležio rast za 58,63%, u poređenju sa prethodnom godinom.

Izvoz u zemlje CEFTA-e, u 2019. godini, u podsektoru „Proizvodnja hemijskih proizvoda“, ima vrednost od 4,79 miliona evra i zabeležio je rast za 30,45%, u odnosu na prethodnu godinu.

U 2019. godini izvoz u zemlje EFTA je zabeležio rast za 3,25%, a u drugim zemljama za 17,13%, u poređenju sa prethodnom godinom.

Prema tabeli br. 24, aktivnost „Proizvodnja sapuna i sredstava za čišćenje, preparata za čišćenje i poliranje, parfema i toaletnih preparata“, u 2019. godini zabeležila je rast izvoza za 30,76% u odnosu na 2018. godinu.

Proizvodi ove aktivnosti su izvezeni u zemljama EU-a, u Holandiju sa 33,56%, u Francusku sa 17,77%, u Belgiju sa 7,64% itd.

U zemlje CEFTA-e proizvodi aktivnosti „Proizvodnja sapuna i deterdženata, preparata za čišćenje i poliranje, parfema i toaletnih preparata“ izvezeni su u Albaniju sa 42,47%, u Severnu Makedoniju sa 33,82%, u Srbiju sa 9,33%, itd.

Izvoz u zemlje EFTA-e iz ove aktivnosti je ostvaren u Švajcarskoj sa 100%, dok u ostale zemlje u SAD sa 99,99%.

Aktivnost „Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, štamparskih boja i mastike“ u okviru podsektora učestvuje u izvozu sa 36,97%.

U zemljama EU ova aktivnost je ostvarila izvoz u Nemačkoj sa 77,12%, u Belgiji sa 12,17%, u Švedskoj sa 3,01% itd.

Proizvodi ove aktivnosti u zemljama CEFTA izvoze se u Albaniju sa 43,23%, u Crnu Goru sa 37,34%, u Severnu Makedoniju sa 4,02% itd.

Izvoz u zemlje EFTA-e, iz ove aktivnosti, ostvaruje se u Švajcarskoj sa 100%, dok u ostale zemlje, u Iraku, sa 99,85%.

- **Uvoz u zemljama EU, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupna vrednost uvoza u podsektoru „Proizvodnja hemijskih proizvoda“ iznosi 273,98 miliona evra. Uvoz u zemlje EU-a iznosi 58,74%, iz zemalja CEFTA-e 7,45%, iz zemalja EFTA-e sa 0,34% i drugih zemalja sa 33,47%.

Uvoz u podsektoru „Proizvodnja hemijskih proizvoda“, u 2019. godini učestvuje sa 7,31%, u okviru uvoza Sektora-C.

Uvoz hemijskih proizvoda je ostvaren iz Albanije sa 27,37%, iz Severne Makedonije sa 16,51% i iz Nemačke sa 11,08%.

U 2019. godini uvoz je zabeležio rast u zemljama EU-a za 17,75%, i sa ostalim zemljama za 21,10%, dok je uvoz smanjen u zemljama CEFTA-e za 56,60% i zemljama EFTA-e za 37,96%, u poređenju sa 2018. godinom.

Prema tabeli br. 24, aktivnost „Proizvodnja osnovnih hemikalija, đubriva i jedinjenja azota, plastike i sintetičkog kaučuka u primarnim oblicima“ u uvozu je zabeležilo povećanje za 4,44%, u poređenju sa 2018. godinom.

Uvoz proizvoda ove aktivnosti, sa zemljama EU, je ostvaren iz Nemačke sa 22,76%, iz Austrije sa 18,67%, iz Grčke sa 8,02% itd.

Uvoz sa zemljama CEFTA je ostvaren iz Severne Makedonije sa 69,91%, iz Srbije sa 20,86%, iz Albanije sa 8,17% itd.

Uvoz iz zemalja EFTA-e, iz ove aktivnosti je ostvaren iz Švajcarske sa 85,75%, i iz Norveške sa 14,24%, dok se sa ostalim zemljama uvoz ove aktivnosti je ostvaren iz Kine sa 25,30%, iz Turske sa 25,13%, iz Irana sa 11,87%, iz Saudijske Arabije sa 10,37%, iz Rusije sa 8,26%, iz SAD sa 5,24 itd.

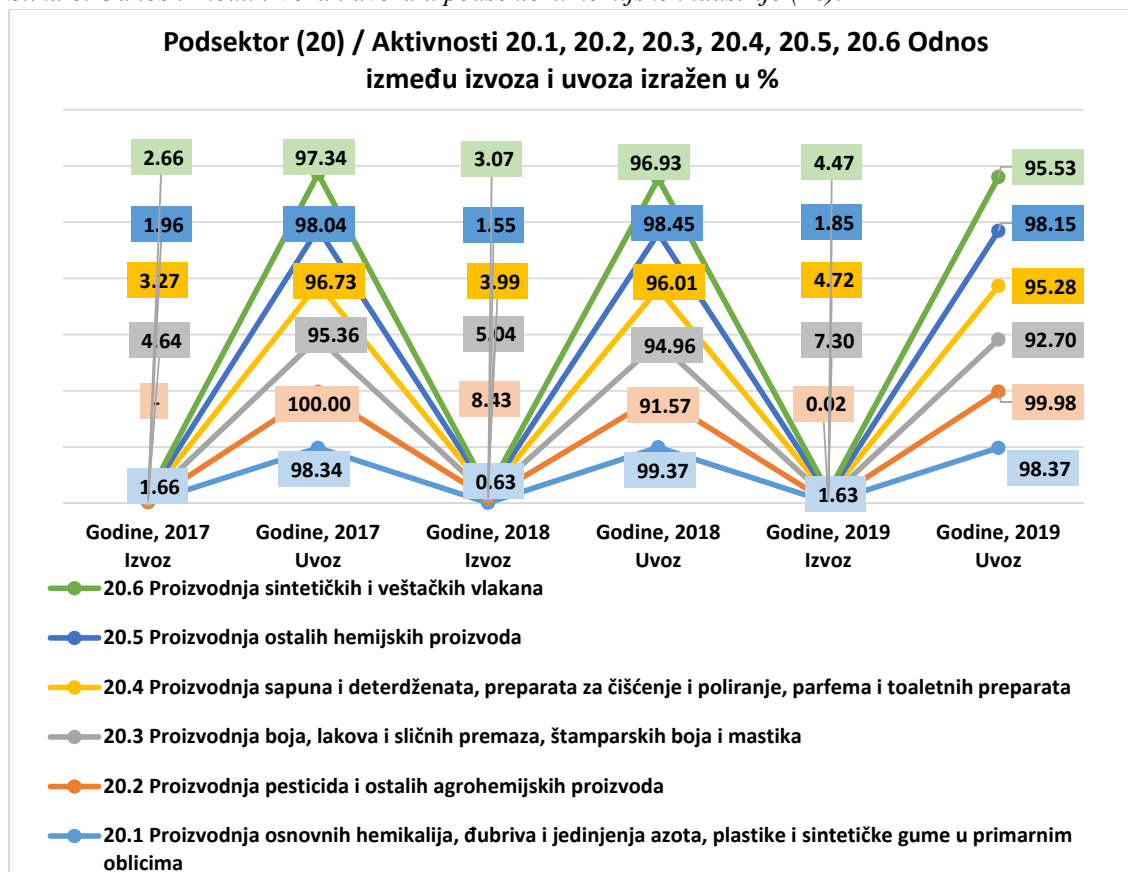
Proizvodi aktivnosti „Proizvodnja sapuna i sredstava za čišćenje, preparati za čišćenje i poliranje, parfemi i toaletnih preparata“ uvezeni su iz zemalja EU, uglavnom iz Nemačke sa 19,7%, Poljske sa 15,49% i Italije sa 13,68%.

Uvoz sa zemljama CEFTA je ostvaren iz Severne Makedonije sa 96,18%, iz Albanije sa 2,37% i iz Srbije sa 1,32%.

Uvoz proizvoda ove aktivnosti iz zemalja EFTA-e se ostvaruje iz Švajcarske sa 96,83% i iz Lihtenštajna sa 2,70%, dok iz ostalih zemalja iz Turske sa 69,32%, iz Kine sa 17,9% itd.

Uvoz ostalih aktivnosti iz podsektora „Proizvodnja hemijskih proizvoda“, ima niži trend uvoza, izuzimajući aktivnost „Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, štamparskih boja i mastike“ sa padom uvoza u 2019. godini, za 5,36 %, u poređenju sa 2018. godinom.

Slika 8. Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru hemijske industrije (20).

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

Slika br. 8, odražava trgovinsku razmenu između izvoza i uvoza, gde je aktivnost „Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, štamparskih boja i maski“ u 2019. godini zabeležila rast izvoza za 2,25%, u odnosu na uvoz.

Aktivnost „Proizvodnja pesticida i ostalih agronomskih proizvoda“ u 2019. godini zabeležila je pad izvoza za 8,41%, u odnosu na prethodnu godinu.

7. PROIZVODNJA PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE

Plastika je organska supstanca dobijena prvenstveno preradom goriva. Plastična kesica se obično može koristiti za samo 30 minuta, ali biće potrebno 500 godina da se razgradi. Plastika je otporna i ima vidljivu fleksibilnost, zbog čega je plastika dostigla nivo primene u gotovo svim oblastima, prirodna razgradnja plastike traje 500 do 1.000 godina.¹⁹

Uprkos zabrinutosti javnosti zbog zagađenja plastikom, moramo priznati da su plastični materijali veoma efikasni u resursima ne samo u fazi proizvodnje već i tokom faze upotrebe. Štaviše, industrija plastike je od ključne važnosti za Evropu. Oko 60.000 kompanija posluje u industriji pružajući preko 1,5 miliona radnih mesta. Promet ovih kompanija može se proceniti na 350 milijardi evra. Ukupna evropska industrija plastike ima trgovinski bilans od oko 15 milijardi evra u 2016. godini. Oko 60% svetske proizvodnje plastike pojavilo se u Evropi (60 miliona tona u 2016. godini), uglavnom termoplastike, poliuretana i druge plastike, poput termosetovi, lepkovi, premazi ili lepkovi. Šest najvećih evropskih zemalja (Nemačka, Italija, Francuska, Španija, Ujedinjeno Kraljevstvo i Poljska) i Beneluks pokrivaju skoro 80% evropske potražnje u 2016. Ali i za Republiku Kosovo, proizvodnja plastike igra važnu ulogu u industrijskom razvoju.

Glavni proizvodi koje proizvode kompanije za proizvodnju guma i plastike na Kosovu su: proizvodnja kesa, vreća za smeće, boca na naduvavanje, plastičnih boca, plastičnih farmaceutskih kutija i za nakit, plastičnih prozora i vrata, roletni, plastičnih cevi za vodu i kanalizaciju, plastične kante, plastična ambalaža za jogurt, zatim gumeni omoti, gumena plastika, trapezoidni kaiševi, transportne trake, razne gumene i plastične igračke itd.

¹⁹ <http://akm.gov.al/assets/riciklimi-i-plastikes.pdf>

7.1 Broj preduzeća, zaposlenje i promet u pod sektoru proizvodnje gumenih i plastičnih proizvoda

Pod sektor „Proizvodnja gume i plastike“ u 2019. godini, ima 2.779 zaposlenih u 481 preduzeća i godišnji promet od 131,06 miliona evra

Ovaj pod sektor je zabeležio rast zaposlenosti za 17,64% i prometa za 14,4%, dok je broj preduzeća smanjen za 4,56%, u poređenju sa 2018. godinom.

Pod sektor (22) u totalu u Sektoru-C učestvuje sa:

*10,61% preduzeća,
9,91% zaposlenih i
10,22% u prometu.*

Tabela 25. Broj preduzeća, zaposlenje i promet u pod sektoru proizvodnje gumenih i plastičnih proizvoda

Kod	Pod sektor (22): Proizvodnja proizvoda gume i plastike	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017 Godina	2018 Godina	2019 Godina	2017 Godina	2018 Godina	2019 Godina	2017 Godina	2018 Godina	2019 Godina
2211	Proizvodnja vanjskih i unutrašnjih guma za vozila, oblaganje i popravka guma	4	5	4	29	29	36	755,410	1,098,590	1,564,812.02
2219	Proizvodnja drugih gumenih proizvoda	3	3	4	3	3	232	103,268	89,622	4,956,057.26
2221	Proizvodnja plastičnih ploča, listova, cevi i profila	29	32	31	168	192	213	10,015,664	11,625,250	13,166,811.33
2222	Proizvodnja plastičnih artikla za pakovanje	30	31	30	230	276	300	13,996,601	18,288,152	20,143,123.31
2223	Proizvodnja plastičnih artikla za građevinarstvo	340	352	335	1,521	1,565	1,655	67,578,458	67,912,731	73,855,737.00
2229	Proizvodnja drugih plastičnih proizvoda	78	81	77	319	309	356	14,125,639	15,516,934	17,370,630.98
Ukupno		484	504	481	2,270	2,374	2,793	106,575,041	114,531,279	131,057,171.90

Izvor: Agencija za Statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

Prema tabeli br. 25, u 2019. godini, u okviru aktivnosti „Proizvodnja proizvoda od plastike za građevinarstvo“ dominira u sva tri pokazatelja: zaposlenost za 59%, preduzeća za 70% i promet za 56,35%.

Pod aktivnost „Proizvodnja ostalih proizvoda od plastike“ u 77 preduzeća ima zaposleno 12,7% i sa prometom od 13,25%, dok je pod aktivnost „Proizvodnja artikla od plastike za pakovanje“ ima 10,74% zaposlenih u 300 preduzeća sa godišnjim prometom za 15,37%.

Vredi napomenuti da je u 2019. godini, u sektoru „Proizvodnja gume i plastike“ zabeležen je pad u broju preduzeća, dok je došlo do povećanja zaposlenosti i prometa.

Na regionalnom nivou, u ovom pod sektoru predvodi pod aktivnost „Proizvodnja predmeta od plastike za građevinarstvo“ predvodi u regionu Prištine u zaposlenosti sa 26,88% u 84 preduzeća i u prometu sa 32,72%. Region Gnjilana ima 17,28% zaposlenih u 51 preduzeću i promet od 21,34%, dok u regionu Prizrena ima 16,79% zaposlenih u 55 preduzeća i promet od 17,26%.

U ovom pod sektoru, u okviru aktivnosti „Proizvodnja ostalih proizvoda od plastike“, najveći broj preduzeća je zabeležio region Prizrena sa 21 preduzećem i region Prištine sa 20 preduzeća. Ova pod aktivnost, u regionu Prištine ima 42,42% zaposlenih i promet od 52,49%, a u regionu Prizrena sa 24,72% zaposlenih i prometom od 26,23%.

Pod aktivnost „Proizvodnja predmeta od plastike za ambalažu“ ima 10,74% zaposlenih u 30 preduzeća sa prometom od 15,37% . Ova aktivnost ima najveći promet u regionu Uroševca sa 60%, jedno preduzeće sa 115 zaposlenih, sledi region Prizrena sa 17,84%, sa 66 zaposlenih u 9 preduzeća, region Đakovice sa 10,32%, 7 preduzeća sa 26 zaposlenih itd.

7.2 Izvozi i uvozi u podsektoru proizvodnje proizvoda od gume plastike

Izvoz podsektora „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“ zabeležila je iznos od 155,21 miliona evra. U 2019 godini, ovaj pod sektor je rastao za 10,85%, u poređenju sa 2018. godinom.

Uvoz u pod sektoru „Proizvodnja gume i plastike“, u 2019. godini, u odnosu na 2018. godinu, povećan je za 2,72%. Dok je 2018 godine u odnosu na 2017 godinu zabeležio povećanje od 6,19%.

Izvoz ovog podsektora učestvuje sa 17,65% u ukupnom izvozu i 4,77% u ukupnom uvozu, sektora C.

Trgovinska razmena (odnos izvoza i uvoza) u ovom pod sektoru iznosi 24,91% izvoza i 75,09% uvoza.

Od ukupnog broja preduzeća u Sektoru-C, pod sektor „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“ ima 3,66% izvoznih preduzeća, dok je u okviru ovog pod sektoru, od 481 preduzeća 34,51% su izvoznici.²⁰

Tabela 26. Izvoz i uvoz u podsektoru Proizvodnja gume i plastike

Kod	Podsektor Proizvodnja Gume i Plastike	Izvoz			Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019	Uvoz			Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019
		2017	2018	2019			2017	2018	2019		
22	Proizvodnja gumenih i plastičnih proizvoda	36,886,716.18	46,454,152.31	51,494,994.46	5,040,842.15	10.85	142,299,337.72	151,108,932.16	155,217,193.08	4,108,260.92	2.72
22.1	Proizvodnja gumenih proizvoda	5,261,908.91	5,467,377.83	4,974,513.89	(492,863.94)	(9.01)	24,919,855.99	27,518,551.20	30,153,645.31	2,635,094.11	9.58
22.2	Proizvodnja plastičnih proizvoda	31,624,807.27	40,986,774.48	46,520,480.57	5,533,706.09	13.50	117,379,481.73	123,590,380.96	125,063,547.77	1,473,166.81	1.19

Izvor: Agencija za Statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

²⁰ Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

- **Izvozi sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupna vrednost izvoza kod ovog podsektora je 51,49 miliona evra. Izvoz u zemlje EU-a je 49,46%, u zemlje CEFTA-e 28,23%, u zemlje EFTA-e 14,56% a u ostale zemlje 7,75%.

U zemljama EU-a, zemlje u kojima se najviše izvozi proizvodi iz pod sektora „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“ su u Holandiji sa 40,51%, Nemačkoj sa 33,50%, Belgiji sa 7,9%, Bugarskoj sa 3,84% itd.

Izvoz u zemlje CEFTA-e uglavnom se ostvaruje u Srbiji 31,38%, Severnoj Makedoniji 28,05% i Albaniji 25,93%.

U okviru pod sektora „Proizvodnja proizvoda od gume i plastike“, najviše učešće u izvozu ostvaruje aktivnost „Proizvodnja proizvoda od plastike“, sa 87%.

U zemljama EFTA-e pod sektor „Proizvodnja industrije gume i plastike“ izvoz je koncentrisan u Švajcarskoj sa 99,94%. Dok je u drugim zemljama ovaj pod sektor uglavnom najviše izvezio u Tursku sa 73,31% i u Sjedinjene Američke Države sa 18,57%.

- **Uvozi sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupna vrednost uvoza u ovom pod sektoru iznosi 155,21 miliona evra, uvoz sa zemljama EU je 18,66%, sa zemljama CEFTA-e 9,73%, sa zemljama EFTA-e 14,76% a sa ostalim zemljama 9,88%.

Iz zemalja EU Kosovo je uvezilo proizvode iz pod sektora „Proizvodnja industrije gume i plastike“, iz Nemačke sa 41,12%, iz Italije sa 9,41% itd.

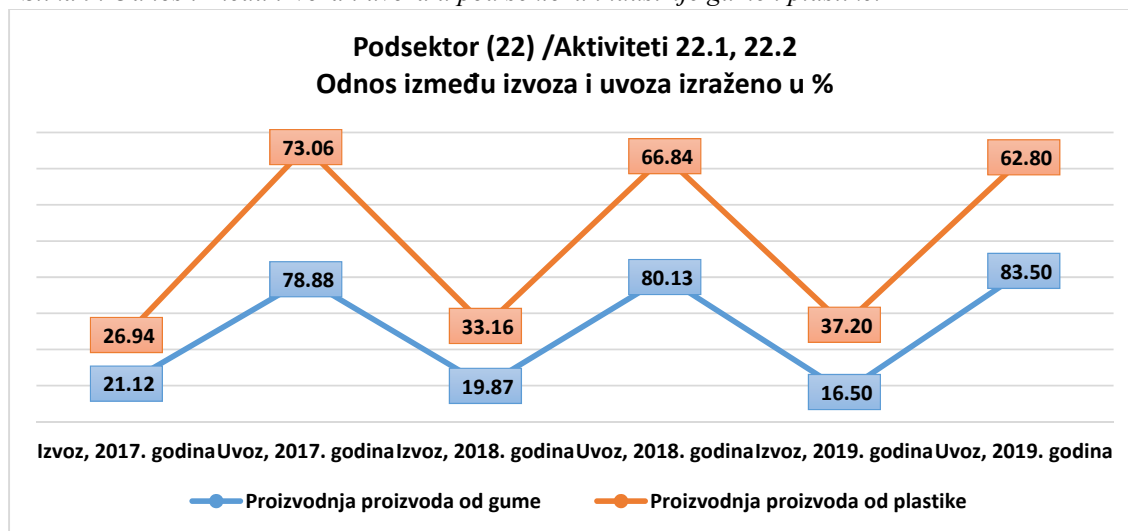
Iz zemalja CEFTA-e, uvoz proizvoda „Proizvodnja industrije gume i plastike“, sa 91,35%, ostvaruje se od Severne Makedonije, a sledi Albanija sa 6,82%.

Iz zemalja EFTA-e proizvodi pod sektora „Proizvodnja industrije gume i plastike“ uvezeni su iz Švajcarske sa 99,85%, dok je u pogledu ostalih zemalja ovaj pod sektor uglavnom uvezio iz Turske sa 46,14% i iz Kine sa 43,09 %

Pod sektor „Proizvodnja industrije gume i plastike“ u 2019 godini, zabeležen je rast uvoza za 2,66%. Ovaj pod sektor zabeležio je rast u uvozu na aktivnosti "Proizvodnja proizvoda od gume", sa 9,58% i na aktivnost "Proizvodnja proizvoda od plastike" za 1,19%.

U okviru ovog pod sektora, najveći uvoz ima delatnost „Proizvodnja proizvoda od plastike“ sa 80,57%, dok je delatnost „Proizvodnja proizvoda od gume“ sa 19,43%.

Slika 9. Odnos između izvoza i uvoza u pod sektoru industrije gume i plastike.

Izvor: Agencija za Statistiku Kosova, prerađeno od DPI/ MTI-a

Trend trgovinske razmene prema slici br. 9, pokazuje da je aktivnost „Proizvodnja proizvoda od plastike“ zabeležila pozitivan trend u izvozu, u 2018. godini, za 6%, a u 2019 godini, za 4%, u odnosu na uvoz, dok je delatnost „Proizvodnja proizvoda od gume“ u 2019. godini, zabeležio negativan trend u izvozu za 3,5%.

8. PROIZVODNJA METALA

Proizvodnja metala podrazumeva razdvajanje aktivnosti topljenja i / ili prerade obojenih i bezbojnih metala od rudnika, rastopljenog metala ili od otpada, korišćenjem elektro-metalurških procesa i tehnika i drugih metalurških procesa. Takođe obuhvata proizvodnju metalnih legura i super-legura uvođenjem drugih hemijskih elemenata u čiste metale.

Proizvodnja topljenja i rafiniranja, obično u obliku kalupa, koristi se u aktivnostima valjanja, povlačenja i zbijanja, za izradu proizvoda, kao što su: ploče, limovi, kaiševi, kalupi, šipke, žice ili cevi, cevi i prazni profili, i u rastopljenom obliku za izradu odlivaka, kao i drugih osnovnih proizvoda od metala.

Podsektor obrade metala karakteriše mala grupa velikih preduzeća (tradicionalne industrije razvijene na Kosovu pre 1990-ih, od kojih je većina već privatizovana), koja čine najveći deo proizvodnje, izvoza i zapošljavanja. Preduzeća ovog pod sektora koriste bogate resurse Kosova rudama metala (npr. nikla) za proizvodnju osnovnih metala koji se obično izvoze, proizvodnju finalnih proizvoda (čelične cevi, radijatori za grejanje, proizvodi od pocinkovanog čelika itd.).

U ovom pod sektoru najveći broj registrovanih preduzeća su mikro i mala preduzeća, od kojih se većina bavi proizvodnjom metalnih konstrukcija i proizvoda koji se koriste u građevinskoj industriji. Takođe, veliki broj preduzeća ima proizvodnju metalnih komponenata, kroz delatnost obrade metalurgije praha, obrade i oblaganje metala kao i proizvodnju proizvoda od plemenitih metala, vlakana i aluminijuma.

U smislu tržišne vrednosti proizvoda, ubedljivo najvažnija aktivnost je prerada feronikla, praćena proizvodima od gvožđa za krajnju upotrebu i proizvodi čelika.

Do sada nije bilo vladinih podsticajnih mera koje su direktno bile usmerene na metaloprerađivački sektor.²¹

Ipak, postoje neke podsticajne mere, čija je svrha podrška lokalnim proizvođačima uopšte, a koje su takođe važne za metaloprerađivačke kompanije, poput oslobađanja robe od carine. Najvažniji podsticaj u ovom pogledu je carinska tarifa od 0% na uvoz mašina i sirovina koje su namenjene za dalju preradu od proizvodnih kompanija.

²¹ Profili sektora industrije za preradu metala (2014) / MTI

8.1 Broj preduzeća, zaposlenih i prometa u podsektoru metala

U 2019. godini, podsektor „Proizvodnja metala“ ima 93 preduzeća sa 1.110 zaposlenih i godišnjim prometom od 90,55 miliona evra.

U 2019. godini, ovaj podsektor je zabeležio rast zaposlenosti za 5,58% i prometa za 96,12%, dok je broj preduzeća opao za 6,06%, u poređenju sa 2018. godinom.

Pod sektor (24) ukupno u Sektoru-C učestvuje:

- 2.05% preduzeća,
- 3.94% zaposlenih i

Tabela 27. Broj preduzeća, zaposlenih i prometu u pod sektoru proizvodnje metala

Kod	Pod sektor (24): Proizvodnja Metala	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017 Godina	2018 Godina	2019 Godina	2017 Godina	2018 Godina	2019 Godina	2017 Godina	2018 Godina	2019 Godina
2410	Proizvodnja osnovnog gvožđa i čelika kao i legure gvožđa	25	22	23	882	867	873	59,537,285.43	38,129,953.58	74,628,127.25
2420	Proizvodnja cevi, praznih profila i druge opreme od čelika	7	4	6	9	18	74	112,077.73	283,224.11	6,898,965.32
2433	Hladno oblikovanje i presavijanje	8	1	2	12	13	13	177,196.58	1,345,677.12	1,468,194.43
2434	Hladno povlačenje žice	25	9	8	32	12	11	398,234.14	207,999.28	242,964.92
2441	Proizvodnja plemenitih metala	23	22	20	60		22	4,107,516.26	266,901.07	284,072.62
2442	Proizvodnja aluminijuma	2	24	21	8	64	69	16,896.98	4,849,685.85	5,897,531.06
2444	Proizvodnja bakra	1	1	1	1	4	5	-	18,467.28	20,703.77
2451	Livanje gvožđa	4	4	3	10	6	8	353,677.70	324,765.49	316,089.68
2452	Livanje lakih metala	1	3	1	1	9	7	-	40,341.52	125,770.66
2453	Livanje lakih metala	1	8	7	24	30	30	399,213.47	702,213.06	651,245.86
2454	Livanje drugih ne- gvozdenih metala	7	1	1	-	-	0	4,350.00	2,850.00	19,788.60
	UKUPNO	104	99	93	1039	1051	1110	65,106,448.29	46,172,078.36	90,553,454.17

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

Na osnovu tabele br. 27, u 2019. godini, pod aktivnost koja generiše najveće zaposlenje je „Proizvodnja gvožđa i osnovnog čelika, kao i legura gvožđa“, sa 78,64% zaposlenih u 23 aktivna preduzeća. Ova pod aktivnost je zabeležila rast broja preduzeća za 4,55% i prometa za 95,72%, u poređenju sa 2018. godinom.

U okviru podsektora „Proizvodnja metala“, podaktivnost „Proizvodnja cevnih profila, cevi, praznih profila i druge čelične opreme“, u 2019. godini, ima 74 zaposlenih u 6 preduzeća sa preko 100% godišnjeg prometa, u poređenju sa 2018. godinom.

Iz analiziranih podataka, u 2019. godini, podaktivnost „Proizvodnja aluminijuma“, u okviru podsektora ima 69 zaposlenih u 21 preduzeću i sa godišnjim prometom od 6,51%. Druge podaktivnosti u okviru ovog pod sektora očuvale su isti trend zapošljavanja i sa malim promenama u druga dva pokazatelja, u broju preduzeća i prometu, iz godine u godinu.

Podsektor „Proizvodnja metala“, u regionu Prištine ima najveći broj zaposlenih, sa 85,69% u 31 preduzeće i sa godišnjim prometom od 90,78%. Prizrenski region ima 15,05% preduzeća sa 3,82% zaposlenih i godišnjim prometom od 2,28%. Region Đakovice ima 13,98% preduzeća, 2,36% zaposlenih i godišnji promet od 0,47%, a region Uroševca ima sličan broj preduzeća, 13,98%, sa 1,85% zaposlenim i prometom od 3,57%.

U okviru pod sektora „Proizvodnja metala“, pod aktivnost sa najviše zaposlenih je „Proizvodnja gvožđa i osnovnog čelika, kao i legura gvožđa“, sa 78,65%, i to u regionu Prištine sa 94,66 % zaposlenih. Takođe, u regionu Prištine, u okviru aktivnosti „Proizvodnja cevnih profila, cevi, praznih profila i druge opreme od čelika“, ima 72% zaposlenih, i u „Proizvodnji Aluminijuma“ sa 63,26%, u regionu Prištine.

8.2 Izvoz i uvoz u podsektoru metala

Izvoz u podsektoru „Proizvodnja metala“, zabeležio je povećanje u 2019. godini, za 20,17% i u 2018. godini, za 24,21%, u poređenju sa prethodnom godinom. Ovaj pod sektor u 2019 godini, imao je rast uvoza, za samo 0,24%, dok je rast od 28,24% imao u 2018 godini, u poređenju sa prethodnom godinom

Trgovinska razmena (odnos izvoza i uvoza), kod ovog pod sektora je 77,71% uvoza i 22,29% izvoza, što u poređenju sa 2018 godinom, ima tendenciju povećanja izvoza u odnosu na uvoz.

Izvozi ovog pod sektora učestvuju sa 26,01% u ukupnom izvozu i 8,12% u ukupnom broju izvoza, Sektora-C.

Od ukupnog broja preduzeća u Sektoru-C, pod sektor „Proizvodnja metala“ ima 0,33% izvoznih preduzeća, dok u okviru ovog pod sektora od 93 preduzeća 16,13% su izvoznici.²²

Tabela 28. Prikaz podataka izvoza i uvoza u podsektoru (24) Proizvodnje metala, u tro cifranom nivou

	Podsektor Proizvodnja metala (24)	Izvoz			Bilans		Uvoz			Bilans	
		2017	2018	2019	Vrednost 2018-2019	% 2018- 2019	2017	2018	2019	Vrednost 2018-2019	% 2018- 2019
24	Proizvodnja metala	83,307,151.89	63,135,997.19	75,872,939.29	12,736,942.10	20.17	205,753,206.18	263,854,273.63	264,476,551.92	622,278.29	0.24
24.1	Proizvodnja gvožđa i osnovnog čelika, kao i legura gvožđa	61,054,910.35	36,945,115.30	53,063,717.63	16,118,602.33	43.63	155,914,705.53	206,344,411.50	200,178,343.60	(6,166,067.90)	(2.99)
24.2	Proizvodnja cevni profila, cevi, prazni profila i druge opreme od čelika	19,384,493.40	22,663,168.17	19,008,271.59	(3,654,896.58)	(16.13)	6,744,399.30	9,457,833.00	11,419,861.34	1,962,028.34	20.75
24.3	Proizvodnja drugih proizvoda iz prve prerade čelika	675,953.59	1,101,923.64	1,331,868.94	229,945.30	20.87	16,249,486.97	16,662,483.48	17,687,320.64	1,024,837.16	6.15
24.4	Proizvodnja plemenitih metala i ne-gvozdenih metala	2,154,421.88	2,371,727.03	2,393,600.74	21,873.71	0.92	25,767,484.10	30,310,007.21	33,492,560.75	3,182,553.54	10.50
24.5	Livanje metala	37,372.67	54,063.05	75,480.39	21,417.34	39.62	1,077,130.28	1,079,538.44	1,698,465.59	618,927.15	57.33

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI-a

²² Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI

- **Izvoz sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Vrednost izvoza u pod sektor „Proizvodnja metala“ je 75,87 miliona evra. Izvoz sa zemljama EU-a iznosi 27,27%, sa zemljama CEFTA-e 27,76%, sa zemljama EFTA-e 1,89% i u ostale zemlje 43,08%.

Izvoz pod sektora „Proizvodnja metala“ uglavnom su ostvareni u Indiji sa 43,03%, Italiji sa 17,99% i Albaniji sa 10,78%.

Izvozi sa zemljama EU-a, u 2019. godini, u ovom pod sektoru, u vrednosti su od 20,69 miliona evra i zabeležili su visok rast od preko 100%, u poređenju sa prethodnom godinom.

U 2019. godini, izvozi su zabeležili pad, sa zemljama CEFTA-e, za 11,58%, sa zemljama EFTA-e, za 3,84% i sa ostalim zemljama za 9,25%, u poređenju sa 2018 godinom.

Prema tabeli br. 28, aktivnost „Proizvodnja osnovnog gvožđa i čelika, kao i legura gvožđa“, u 2019. godini, zabeležila je visoku vrednost izvoza, za 53,06 miliona evra sa rastom od 43,63%, u odnosu na 2018. godinu.

Proizvodi ove aktivnosti sa zemljama EU-a uglavnom se izvoze u Italiju sa 70,30%, u Finsku sa 17,65% i u Veliku Britaniju sa 4,38%.

Izvoz ovih proizvoda u zemlje CEFTA ostvaren je u Albaniji sa 74,67%, u severnoj Makedoniji sa 20,23% i u Srbiji sa samo 3,26%.

Izvoz u zemlje EFTA-e iz ove aktivnosti ostvaren je u Švajcarskoj sa 96,13% i u Norveškoj sa samo 3,87%, dok je u ostalim zemljama izvoz ove aktivnosti ostvaren u Indiji sa 99,99%.

Aktivnost „Proizvodnja cevni profila, cevi, prazni profila i druge opreme od čelika“ obeležila je izvozu vrednost od 19 miliona evra, ali sa padom od 16,13% u 2019. godinu, u odnosu na prethodnu godinu. Izvoz proizvoda iz ove aktivnosti u zemlje EU-a ostvaren je u Bugarskoj sa 52,06%, u Holandiji sa 23,95%, Nemačkoj sa 17,12% itd.

Izvoz u zemlje CEFTA ostvaren je u Albaniji sa 37,92%, u Srbiji sa 27,28%, u severnoj Makedoniji sa 27,15% itd.

Izvoz u zemlje EFTA-e iz ove aktivnosti ostvaruje se u Švajcarskoj sa 100%, dok se izvoz sa ostalim zemljama ostvaruje u SAD za 100%

- **Uvoz sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupna vrednost uvoza u podsektoru „Proizvodnja metala“ iznosi 264,47 miliona evra, iz zemalja EU je 22,42%, iz zemalja CEFTA 50,96%, EFTA 0,29% i iz ostalih zemalja 26,33%.

Uvoz, u pod sektoru „Proizvodnja metala“, u 2019. godini, učestvuje sa 264,47 miliona evra ili 8,12%, u ukupnom uvozu Sektora-C.

Najveći uvoz iz ovog podsektora ostvaren je iz Albanije sa 38,11%, iz Severne Makedonije sa 12,34% i iz Turske sa 11,83%.

Na osnovu podataka iz 2019. godine, za podsektor „Proizvodnja metala“ uvoz je zabeležio povećanje za 56,59% iz zemalja EU, za 21,94% iz zemalja EFTA i za 51,23% iz ostalih zemalja, dok je uvoz iz zemalja CEFTA smanjen za 24,84%, u odnosu na 2018. godinu.

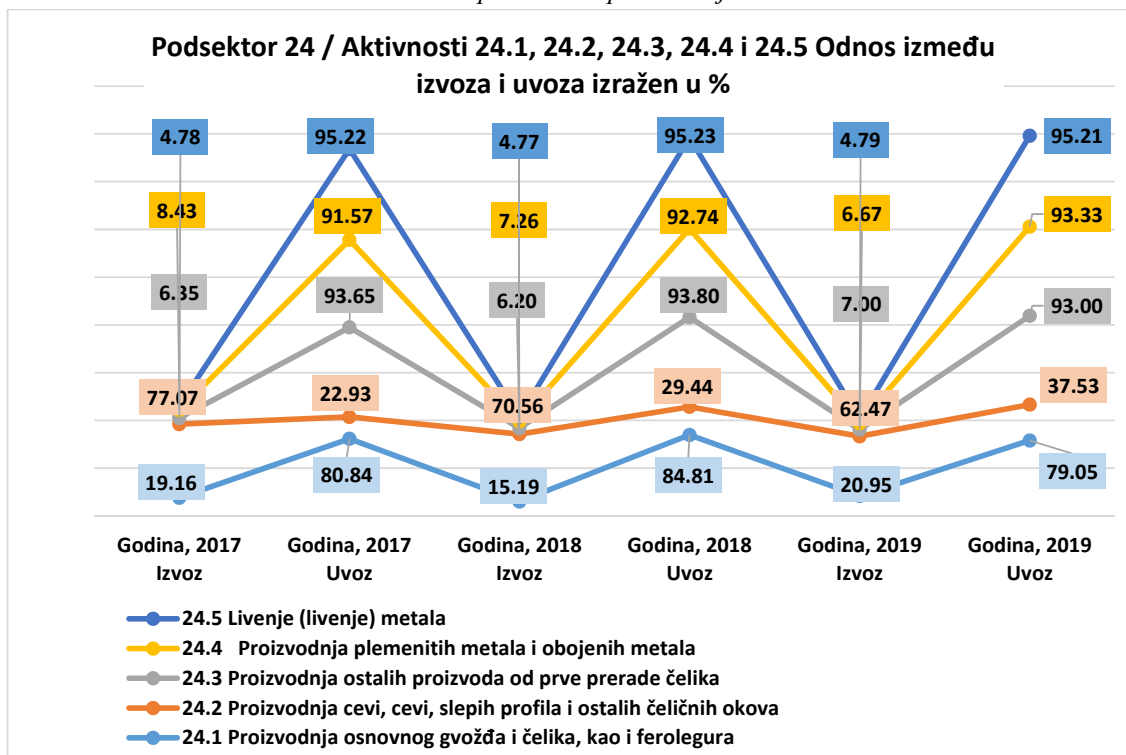
Prema tabeli br. 28, aktivnost „Proizvodnja gvožđa i osnovnog čelika, kao i legura gvožđa“ sa vrednošću od 200 miliona evra, dok je u 2019. godini, ova aktivnost zabeležila pad uvoza za 2,99%, u odnosu na 2018. godinu.

Proizvodi ove aktivnosti, iz zemalja EU, uvoze se iz Grčke sa 50,55%, iz Italije sa 33,51%, iz Rumunije sa 7,57% itd.

Uvoz proizvoda delatnosti „Proizvodnja osnovnog gvožđa i čelika, kao i legura gvožđa“ iz zemalja CEFTA-e realizovan je iz Albanije sa 78,24%, iz Severne Makedonije sa 20,77% i iz Moldavije sa samo 0,97%. Proizvodi iz zemalja EFTA uvoze se iz Švajcarske sa 100%, dok se iz ostalih zemalja uvoz ostvaruje iz Turske sa 38,65%, iz Ukrajine sa 29,03%, iz Rusije sa 24,24% itd.

Proizvodi iz aktivnosti "Proizvodnja plemenitih metala i obojenih metala", uvezeni su u okviru zemalja EU-a, iz Italije sa 31,61%, iz Grčke sa 21,72% i iz Austrije sa 11%. Uvoz iz zemalja CEFTA ostvaren je iz Albanije sa 98,61%, iz Severne Makedonije sa 1,13% i iz Bosne i Hercegovine sa samo 0,16%, dok je iz zemalja EFTA uglavnom uvezen iz Švajcarske sa 99,88% i iz Norveške sa samo 0,12%, dok je iz ostalih zemalja uvezen iz Turske sa 62,41%, iz Kine sa 26,46% itd.

Slika 10. Odnos između izvoza i uvoza u podsektoru proizvodnje metala

Izvor: Agencija za Statistiku Kosova, obrada ORIP/MTI-a

Prema slici br. 10, trgovinska razmena delatnosti „Proizvodnja osnovnog gvožđa i čelika, kao i legura gvožđa“ u 2019 godini, izvoz je rastao za 5,76%, dok se uvoz smanjio istom stopom u odnosu na prethodnu godinu.

Delatnost „Proizvodnja cevnih profila, cevi, praznih profila i druge opreme od čelika“ u 2019. godini, zabeležila je pad izvoza za 8,09%, u odnosu na prethodnu godinu.

9. PROIZVODNJA PRERAĐENIH METALNIH PROIZVODA, OSIM MAŠINERIJ I OPREME

Ovaj podsektor uključuje obradu metalnih proizvoda pretvarajući ih u finalne proizvode kao što su: noževi, ručke, cilindri, razni alati, šrafcižeri, žica i neki drugi proizvodi.

Preduzeća za preradu metala su gotovo su u potpunom privatnom vlasništvu i raširena su širom Kosova, od kojih je većina u regionu Prištine. Ova preduzeća zapošljavaju oko 8,85% zaposlenih na Kosovu. Preduzeća ovog pod sektora uglavnom su u vlasništvu muškaraca, jer su samo 5,3% radne snage žene, a u 7% preduzeća akcionari su žene.²³

Metaloprerađivački sektor je i dalje važan izvor prihoda na Kosovu, mada ne u istoj meri kao u prošlosti. Većina preduzeća za obradu metala bavi se obradom i oblaganjem metala ili proizvodnjom metalnih konstrukcija i elemenata za građevinsku industriju. Investicije metaloprerađivačkih preduzeća su više kapitalne prirode nego radne snage. Međutim, sektor prerade metala ima potencijal za povećanje proizvodnje i za saradnju sa drugim sektorima.

Prerađivači metala na Kosovu mogu u velikoj meri povećati vrednost metala koji su namenjeni za izvoz i istovremeno ispuniti zahteve domaćeg tržišta boljim kvalitetom i nižim cenama.

Podrška za ovaj podsektor obuhvata suočavanje sa nedostatkom kapitala i veština, olakšavanje kategorizacije sektora, kao i podsticanje i dobijanje sertifikata o kvalitetu.²⁴

9.1 Broj preduzeća, zaposlenih i prometa u pod sektoru proizvodnje prerađenih metalnih proizvoda, osim mašinerije i opreme

U 2019. godini, pod sektor „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda“ ima 2.494 zaposlenih u 581 preduzeća i sa prometom od 105,62 miliona evra.

U 2019. godini zaposlenost u ovom pod sektoru porasla je za 1%, dok je broj preduzeća opao za 3,1%, a promet za 11%, u poređenju sa 2018. godinom.

Pod sektor (25) u ukupnom broju Sektora –C učestvuje:

- 13% preduzeća,
- 8,85% zaposlenih i
- 8,24% u prometu

Tabela 29. Broj preduzeća, zaposlenje i promet u pod sektoru Proizvodnje prerađenih metalnih proizvoda

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

Prema tabeli br. 29, u ovom pod sektoru, 2019 godini, u podaktivnost „Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih delova“ u zapošljavanju učestvuje sa 55,7% zaposlenih u 210 preduzeća, i sa prometom od 64%.

²³ Profil sektora industrije za preradu metala (2014) / MTI

²⁴ <http://empowerkosovo.org/al/perpunimi-i-metalit/>

Podaktivnost "Proizvodnja metalnih vrata i prozora" ima 12,2 % zaposlenih u 212 preduzeća i učestvuje u prometu sa 9,31 %, dok je podaktivnost "Proizvodnja ostalih metalnih proizvoda

Kod	Podsektor (25): Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017 god.	2018 god.	2019 god.	2017 god.	2018 god.	2019 god.	2017 god.	2018 god.	2019 god.
2511	Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih delova	179	208	210	1,277	1,435	1,390	65,457,924.85	82,246,440.01	67,804,937.42
2512	Proizvodnja metalnih vrata i prozora	119	121	212	265	298	305	7,771,445.85	8,123,751.84	9,832,475.99
2521	Proizvodnja radijatora i kotlova za centralno grejanje	5	7	7	16	16	18	183,788.89	265,978.61	311,183.96
2529	Proizvodnja tankera, rezervoara i drugih kontejnera od metala	3	4	4	4	3.00	4	275,269.91	18,913.57	105,013.13
2540	Proizvodnja oružja i municije	1	-	-	-	-	-	944.90	-	-
2550	Kovanje, presovanje, štampanje i kružno slaganje metala, metalurška prašina	55	59	51	172	181	207	5,794,567.84	7,226,231.29	8,278,369.09
2561	Tretiranje i oblaganje metala	39	41	35	78	81	70	1,951,008.13	2,161,903.66	2,053,676.32
2562	Mehanička prerada	71	69	64	164	175	131	4,813,040.85	8,155,592.56	5,069,039.86
2571	Proizvodnja noževa	2	2	2	3	3	2	10,403.86	6,395.30	6,190.59
2572	Proizvodnja brava i cilindra	2	2	2	2	2	2	21,051.00	-	15,454.00
2573	Proizvodnja alata	3	3	4	2	2	1	2,952.00	2,583.00	27,435.50
2591	Proizvodnja kofi od čelika i i drugih sličnih držača	1	1	1	2	3	5	39,512.51	48,541.50	52,393.52
2592	Proizvodnja ambalaže od lakog metala	4	2	2	11	5	7	143,503.22	84,391.17	79,478.61
2593	Proizvodnja proizvoda od žice, lanca i opruga	17	16	16	63	71	73	2,724,165.74	3,375,177.55	3,383,093.78
2594	Proizvodnja šrafova i šrafcižera	4	4	3	10	9	6	58,067.35	194,467.22	165,963.86
2599	Proizvodnja drugih metalnih proizvoda p.k.t.	61	61	68	167	187	272	3,488,298.06	5,521,548.93	8,443,378.19
UKUPNO		566	600	581	2,236	2,471	2,494	92,735,945	117,431,916	105,628,083.82

p.k.t." ima 10,9 % zaposlenih u 68 preduzeća i sa 8 % prometa. Ova podaktivnost u prometu u 2019 godini, zabeležila je rast od 52% u odnosu na prethodnu godinu.

Podaktivnost „Proizvodnja ostalih metalnih proizvoda, p.k.t.“, svrstava se na trećem mestu po prometu, u okviru pod sektora, i zabeležilo je povećanje za 52% u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini, pod aktivnost „Proizvodnja alata“, iako sa niskom vrednošću u okviru pod sektora, postoji značajan rast prometa, preko 100%.

Što se tiče regionalne rasprostranjenosti, podaktivnost „Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih delova“, najveći broj preduzeća ima u regionu Prištine sa 25,7%, a sledi region Peći

sa 21%. Ova podaktivnost takođe ima veliki broj zaposlenih, u regionu Uroševca sa 39,42%, sledi region Prištine sa 16,11% i Prizren sa 16,4%.

Što se tiče vrednosti prometa, podaktivnost „Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih delova“ u regionu Uroševca učestvuje sa 31,65%, sledi region Prištine sa 23,33%, zatim region Đakovice sa 10,71, Prizren sa 10,45% itd.

Podaktivnost „Proizvodnja metalnih vrata i prozora“, najveći broj preduzeća je u regionu Prištine sa 22,3%, sledi region Gnjilana sa 18,75% i region Peći sa 17%. Ova podaktivnost u regionu Prištine ima 30,5% zaposlenih, u regionu Peći 23,3%, regionu Prizrena 13,20%, regionu Uroševca 11,15% itd. Što se tiče prometa predvodi region Prištine sa 37,10%, zatim region Peći sa 23,85%, region Uroševca sa 17,74% itd.

Podaktivnost „Proizvodnja ostalih metalnih proizvoda, p.k.t.“, predvodi u regionu Prištine sa 38,9% zaposlenih u 24 kompanije i sa prometom od 42%. Dok region Gnjilana ima 5 preduzeća sa 20,6% zaposlenih i godišnjim prometom od 31,84%.

9.2 Izvoz i uvoz u podsektoru proizvodnje prerađenih metalnih proizvoda, osim mašinerije i opreme

U 2019. godini, pod sektor „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme“, zabeležila je rast u izvozu za 9,19%, a uvoza za 1,82%, u poređenju sa 2018. godinom.

Trgovinska razmena (odnos između izvoza i uvoza) u ovom podsektoru iznosi 17,30% izvoza i 82,70% uvoza.

Izvozi ovog podsektora učestvuju sa 8,04% ukupnog broja izvoza i 3,44% ukupnog broja uvoza, Sektora-C.

Od ukupnog broja preduzeća Sektora-C, u pod sektor „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme“, ima 2,36% izvoznih preduzeća, dok u okviru ovog pod sektora, od 581 preduzeća, 18,42% su izvoznici.²⁵

²⁵ Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI

Tabela 30. Izvoz i uvoz u pod sektoru proizvodnje prerađenih metalnih proizvoda

Kod	Podsektor Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda	Izvoz			Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019	Uvoz			Razlika (2018-2019)	Razlika u % 2018-2019
		2017	2018	2019			2017	2018	2019		
25	Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda	13,782,596.54	21,478,381.68	23,451,261.04	1,972,879.36	9.19	101,979,284.00	110,032,985.05	112,031,510.36	1,998,525.31	1.82
25.1	Proizvodnja proizvoda metalnih konstrukcija	5,616,414.37	9,952,232.96	9,859,784.15	(92,448.81)	(0.93)	21,035,788.56	22,009,763.39	20,870,865.02	(1,138,898.37)	(5.17)
25.2	Proizvodnja tankera, rezervoara i kontejnera od metala	2,872,096.12	2,998,453.49	2,720,552.64	(277,900.85)	(9.27)	11,219,433.24	8,936,208.52	10,022,954.98	1,086,746.46	12.16
25.3	Proizvodnja generatora pare, osim kotlova za centralno grejanje	87.00	789.00	7702.61	6,913.61	876.25	561,203.32	276,184.65	1,114,416.51	838,231.86	303.50
25.4	Proizvodnja oružja i municije	-	-	-	-	-	2,481,654.05	2,601,674.24	2,862,128.02	260,453.78	10.01
25.7	Proizvodnja kuhinjskog pribora, opštih metalnih sredstava i opreme	368,479.88	803,092.37	1,563,640.88	760,548.51	94.70	25,468,499.36	27,478,669.54	28,790,940.01	1,312,270.47	4.78
25.9	Proizvodnja drugih metalnih proizvoda (sa aktivnostima: 9.1,9.2,9.3,9.4,9.9)	4,925,519.17	7,723,813.86	9,299,580.76	1,575,766.90	20.40	41,212,705.47	48,730,484.71	48,370,205.82	(360,278.89)	(0.74)

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

- **Izvozi sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupna vrednost izvoza u podsektor „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme“ iznosi 23,45 miliona evra. Izvoz u zemlje EU-a iznosi 40,36%, u zemlje CEFTA-e 30,78%, u zemlje EFTA-e 21,20% i ostale zemlje 7,66%.

Na osnovu tabele br. 30, izvoz u pod sektor „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme“, u rastu je u poslednje tri godine. U 2019 godini, ovaj podsektor je zabeležio rast od 9,19%, dok je najveći rast bio u 2018. godini, sa 55%, u poređenju sa 2017. godinom.

Podsektor „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme“, uspeo je da izvozi u zemljama EU-a, u vrednosti od 9,46 miliona evra. Proizvodi ovog pod sektora uglavnom se izvoze u Nemačku sa 34,11%, Holandiju sa 18,30% i Italiju sa 13,15%.

Što se tiče izvoza u zemlje CEFTA-e, proizvodi podsektora „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme“, najviše su izvezeni u Severnu Makedoniju sa 37,14%, Albaniju sa 35% i Srbiju sa 17%.

Izvoz u zemlje EFTA-e uglavnom je ostvaren u Švajcarskoj, u vrednosti od 4,72 miliona evra ili 95%, što je zemlju učinilo ciljanom za tržište. Dok je izvoz u druge zemlje iznosio 1,79 miliona evra, a proizvodi ovog pod sektora uglavnom su izvožena u Kazahstanu sa 75,8%.

U okviru pod sektora „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme“, u izvozu predvodi delatnost „Proizvodnja metalnih konstrukcija“ sa 42%, a sledi aktivnost „Proizvodnja ostalih metalnih proizvoda“ sa 39,65%.

- **Uvozi sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupan uvoz u podsektoru "Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme" iznosi 112,03 miliona evra. Uvoz iz zemalja EU je 47,22%, iz zemalja CEFTA-e 7,28%, iz zemalja EFTA-e 1,59% i iz ostalih zemalja 43,91%.

Uvozi, u pod sektoru "Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme", dominiraju se iz zemlja EU-a, sa vrednosti od 52,89 miliona evra. Uvoz ovih proizvoda uglavnom se ostvaruje iz Nemačke sa 41,35% i iz Italije sa 15,75%.

Što se tiče uvoza sa zemljama CEFTA-e, proizvodi podsektora "Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme", uglavnom su uvezeni iz Albanije sa 55,13% i iz Severne Makedonije sa 39,8%.

Uvoz sa zemljama EFTA-e uglavnom se ostvaruje iz Švajcarske sa 96,81%

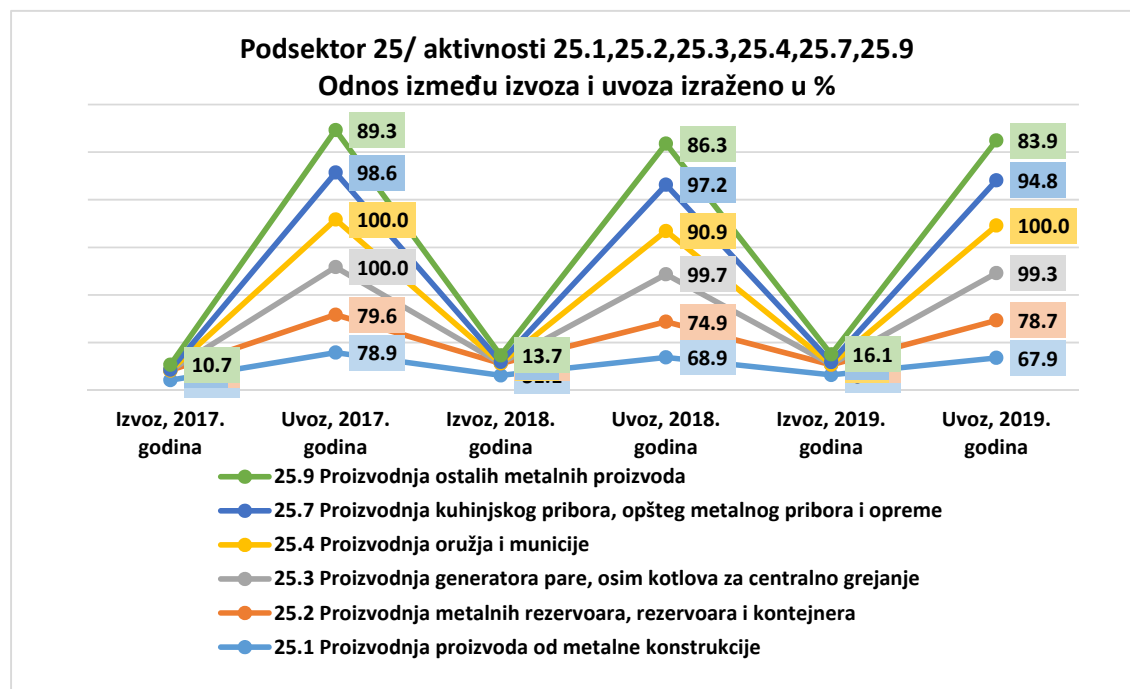
Dok je uvoz sa drugim zemljama zabeležio vrednost od 49,19 miliona evra, proizvodi ovog podsektora uglavnom se uvoze iz Turske sa 55% i iz Kine sa 39%.

U okviru podsektora „Proizvodnja prerađenih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme“, među najuticajnijim aktivnostima u povećanju uvoza, u 2019. godini je „Proizvodnja ostalih

metalnih proizvoda“ sa 43,18% i aktivnost „Proizvodnja kuhinjski pribor, opšti metalni alati i oprema“ za 25,17%, u odnosu na 2018. godinu.

Na slici br. 11, prikazan je odnos između izvoza i uvoza prema aktivnostima na tro cifranom nivou, za period 2017-2019, koji prikazuje trend trgovinske razmene izvoza i uvoza tokom godina.

Slika 11. Odnos između izvoza i uvoza u pod sektoru proizvodnje prerađenih metalnih proizvoda, osim mašinerije i opreme.

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

Podaci o trgovinskoj razmeni za aktivnosti „Proizvodnja ostalih metalnih proizvoda“, „Proizvodnja kuhinjskog pribora, opšteg metalnog alata i opreme“, za 2019. godinu, pokazuju da je izvoz zabeležio rastao za 2,4%, dok je uvoz zabeležio pad za istu stopu u poređenju sa prethodnom godinom.

U 2019. godini, aktivitet „Proizvodnja proizvoda od metalne konstrukcije“ zabeležila je rast u izvozu za 1% u poređenju sa uvozom. Takođe, aktivnost „Proizvodnja generatora pare, osim kotlova za centralno grejanje“ zabeležila je rast u izvozu za 0,4% u poređenju sa uvozom.

Aktivitet "Proizvodnja oružja i municije" ostvaruje 100% uvoz.

10. PROIZVODNJA NAMEŠTAJA

Industrija nameštaja je industrija kojom dominiraju mikro, mala i srednja preduzeća, kako na Kosovu, tako i u drugim zemljama EU-a.

Zemlje EU-a su svetski lideri u segmentu vrhunskog tržišta nameštaja. Od tri proizvoda nameštaja koji se prodaju u svetu, dva se proizvode u zemljama EU. Takođe, u zemljama EU zaposlenost u ovom pod sektoru je oko milion radnika u 130 hiljada preduzeća, koja generišu godišnji promet od oko 96 milijardi evra.²⁶

U izveštaju, (Izveštaj “The EU Furniture Market Situation and a Possible Furniture Products Initiative”, 2014), Nemačka, Italija, Poljska i Francuska svrstane su među 10 najrazvijenijih evropskih zemalja u industriji nameštaja, sa 60% u okviru zemalja EU dok je 17% ostalih zemalja u globalnoj proizvodnji. U globalnom nivou, 77% proizvodnje nameštaja čini deset top zemalja kao što su: Kina 40%, Sjedinjene Države 14%, Nemačka 5%, Italija 4%, Indija 3%, Japan 3%, Poljska 2%, Kanada 2%, Brazil 2% i Francuska 2%.

Odnos uvoza/potrošnje nameštaja, izražen u procentima prema zemljama, bio je: Azija i Pacifik 8%, Severna Amerika 40%, 28 zemalja EU 47%, Norveška, Švajcarska, Island 76%, Ostala Evropa van EU-a (uključujući Rusiju) 33%, Južna Amerika 10%, Bliski Istok i Afrika 49%.²⁷

Preduzeća koja se bave proizvodnjom nameštaja instaliraju modernizovani tehnološki proces iako imaju poteškoća, u nedostatku finansijskih sredstava. Međutim, proizvodi iz pod sektora „Proizvodnja nameštaja“ imaju dobar kvalitet i takođe imaju trend rasta u izvozu.

Podsektor proizvodnje nameštaja na Kosovu ima važno mesto uz učestvovanje brojnih preduzeća, zaposlenost, izvoz i promet u proizvodnoj industriji.

Izvozi ovog pod sektora zabeležili su povećanje u 2019 godini za 45%, dok je uvoz povećan za samo 0,11%, u poređenju sa prethodnom godinom.

²⁶ Industrija nameštaja – domaće tržište, industrija, preduzetništvo i MSP-Evropska Komisija (2019)

²⁷ Izveštaj “The EU Furniture Market Situation and a Possible Furniture Products Initiative”. (2014)

10.1 Broj preduzeća, zaposlenost i promet u podsektoru nameštaja

Podsektor nameštaja, kao i ostali podsektori, utiče na zaposlenost sa 2.608 zaposlenih u 393 preduzeća i godišnjim prometom od 70,68 miliona evra.

Ovaj podsektor je u 2019. godini zabeležio rast zaposlenosti za 12,72% i prometa za 12%, a u broju preduzeća je opao za 3,20%.

Podsektori (31) u ukupnom broju Sektora-C učestvuju:

- 8,67% preduzeća,
- 9,26 % zaposlenih i
- 5,51% promet.

Tabela 31. Broj preduzeća, zaposlenost i promet u podsektoru nameštaja

Kod	Podsektor proizvodnje nameštaja (31)	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
		2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina
3101	Proizvodnja kancelarijskog nameštaja i nameštaja prodavnica	64	72	69	239	305	425	3.357.478,44	4.915.731,80	6.280.777,07
3102	Proizvodnja kuhinjskog nameštaja	148	166	154	452	582	532	7.056.919,49	7.954.702,10	8.353.849,31
3103	Proizvodnja dušeka	13	15	13	263	418	541	19.234.785,07	29.059.984,09	32.207.161,00
3109	Proizvodnja ostalog nameštaja	155	153	157	908	1.009	1.110	19.309.848,61	21.182.838,09	23.846.112,57
Ukupno		380	406	393	1.862	2.314	2.608	48.959.031,61	63.113.256,08	70.687.899,95

Izvor: Agencija za statistike Kosova, obrada ORIP/MTI-a

Prema tabeli br. 31, pod najuticajnijom delatnošću u zapošljavanju, u ovom podsektoru, je „Proizvodnja ostalog nameštaja” sa 1.110, ili 42,56% zaposlenih. Na drugom mestu, po zaposlenosti, se svrstava podaktivnost „Proizvodnja dušeka”, sa 541 ili 20,74% zaposlenih, dok u prometu ova delatnost predvodi sa 45,56%.

U 2019. godini sve podaktivnosti su zabeležile rast zaposlenosti sa izuzetkom podaktivnosti „Proizvodnja kuhinjskog nameštaja”, koja je opala za 8,59%, u poređenju sa 2018. Sve podaktivnosti zabeležile su rast prometa, dok se broj preduzeća povećao samo u okviru delatnosti „Proizvodnja ostalog nameštaja”.

U broju preduzeća, podsektor „Proizvodnja nameštaja”, koncentrisano je u region Uroševca sa 41,22%, zatim se svrstava u region Prištine sa 17,05%, Prizrena sa 10,43%, Peći sa 9,67%, Gnjilana sa 9,41%, Mitrovica sa 7,12% i region Đakovice sa 5,09%.

Što se tiče zaposlenosti, podsektor „Proizvodnja nameštaja” predvodi u regionu Uroševca sa 27,55%, zatim se svrstava region Peći sa 16,67%, Đakovice sa 15,05, Prištine sa 13,64%, Gnjilana sa 12,50%, Prizrena 7,60% i region Mitrovice sa 6,9%.

Region Uroševca predvodi po broju preduzeća i zaposlenosti u svim delatnostima, osim podaktivnosti „Proizvodnja dušeka”, gde po zaposlenosti predvodi region Đakovice sa 64,02%.

U prometu, u podsektoru „Proizvodnja nameštaja”, predvodi region Peći sa 28,96%, zatim region Đakovice sa 24,21%, Uroševca sa 14,30%, Gnjilana sa 11,46%, Prištine sa 10,33%, Prizrena sa 7,05% i region Mitrovice sa 3,70%. Region Uroševca, iako vodeća po broju preduzeća i broju zaposlenih, treća je u prometu.

Region Uroševca predvodi, u prometu, u podaktivnosti „Proizvodnja kancelarijskog nameštaja i nameštaja prodavnica” sa 33,51% i „Proizvodnja kuhinjskog nameštaja” sa 37,30%, dok u podaktivnosti „Proizvodnja dušeka” predvodi region Peći sa 44,93%, a podaktivnosti „Proizvodnja ostalog nameštaja”, predvodi region Gnjilana sa 27,04%.

10.2 Izvoz i uvoz u podsektoru nameštaja

Izvoz u podsektoru „Proizvodnja nameštaja” je, u 2019. godini, zabeležio rast od 45,29%, a u 2018. godini od 45,22%, u poređenju sa prethodnom godinom.

Uvoz u podsektoru „Proizvodnja nameštaja” je, u 2019. godini, zabeležio rast od samo 0,11%, a u 2018. godini od 21,57, u poređenju sa prethodnom godinom.

U 2019. godini odnos između izvoza i uvoza u ovom podsektoru iznosi 23,56% izvoza i 76,44% uvoza, a izvoz u odnosu na uvoz je pokazao pozitivan trend sa rastom od 6,04%, u odnosu na 2018. godinu.

Izvoz ovog podsektora učestvuje sa 5,25% u ukupnom izvozu i 1,53% u ukupnom uvozu, sektora C.

Od ukupnog broja preduzeća Sektora-C, podsektor „Proizvodnja nameštaja” ima 2,01% preduzeća koja izvoze, a u okviru ovog podsektora od 393 preduzeća, odnosno 23,16%, vrši izvoz.²⁸

Tabela 32. Izvoz i uvoz u podsektoru (31), proizvodnja nameštaja

Kod	Podsektor (31): Proizvodnja nameštaja	Izvoz			Promena (od 2018. do 2019)	Promena u % od 2018. do 2019.	Uvoz			Promena (od 2018. do 2019)	Promena u % od 2018. do 2019.
		2017.	2018.	2019.			2017.	2018.	2019.		
31	Proizvodnja nameštaja	7.259.136,72	10.541.831,77	15.316.687,30	4.774.855,53	45,29	40.831.638,62	49.638.936,13	49.691.848,08	52.911,95	0,11
31.0	Proizvodnja nameštaja	7.259.136,72	10.541.831,77	15.316.687,30	4.774.855,53	45,29	40.831.638,62	49.638.936,13	49.691.848,08	52.911,95	0,11

Izvor: Agencija za statistike Kosova, obrada ORIP/MTI-a

²⁸ Agencija za statistike Kosova, obrada ORIP/ MTI-a

- **Izvoz sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupna vrednost izvoza u podsektor „Proizvodnja nameštaja” iznosi 15,31 milion evra. Izvoz u zemlje EU-a iznosi 36,03%, u zemlje CEFTA-e 21,43%, u zemlje EFTA-e 41,38%, a u drugim zemljama 1,16%.

Izvoz u zemlje EU je koncentrisan u Nemačku sa 60,78% i u Belgiju sa 13,16%.

Podsektor „Proizvodnja nameštaja” je, u 2019. godini, zabeležio trend rasta izvoza u zemlje CEFTA-e od 10,08%, u poređenju sa 2018. godinom.

Izvoz u zemlje EFTA-e je, u 2019. godini u ovom podsektoru, zabeleži rast od 12,28%, a u 2018. od 32,52%, u poređenju sa prethodnom godinom.

Izvoz proizvoda ovog podsektora, u ostalim zemljama, je nizak, sa samo 1,16%, ili u vrednosti od 177 hiljada evra.

Proizvodi podsektora „Proizvodnja nameštaja” se izvoze u Švajcarsku sa 38,30%, Nemačku sa 21,90%, Albaniju sa 7,57%, Severnu Makedoniju sa 7,45% itd.

U zemlje CEFTA-e, Kosovo je ostvarilo najveći izvoz u Albaniju sa 35,32%, zatim u Severnu Makedoniju sa 34,77%, Srbiju 22,01% itd.

U zemlje EFTA-e, glavna zemlja u koju se izvoze proizvodi „Proizvodnje nameštaja” je Švajcarska sa 92,56%.

U okviru ostalih zemalja, izvoz proizvoda iz podsektora „Proizvodnja nameštaja” je ostvaren uglavnom u Sjedinjenim Američkim Državama, sa 87,38%, iako je u novčanoj vrednosti izvoz od samo 154 hiljade evra.

- **Uvoz sa zemljama EU-a, CEFTA-e, EFTA-e i drugim zemljama**

Ukupna vrednost uvoza u podsektoru „Proizvodnja nameštaja” iznosi 49,69 miliona evra. Uvoz sa zemljama EU-a je 23,40%, CEFTA-e 13,51%, EFTA-e 2,08% i ostalim zemljama 61%.

Iz zemalja EU-a, uvoz proizvoda podsektora „Proizvodnja nameštaja” je, u 2019. godini, imao pad od 23,77%, a u 2018. je zabeležen rast od 45,57%, upoređenju sa prethodnom godinom.

U 2019. godini, zemlje CEFTA-e su, u ovom podsektoru, imale pad u uvozu od 49,77%, a u 2018. godini od samo 0,18%, u odnosu na prethodnu godinu.

Podsektor „Proizvodnja nameštaja” je u pogledu uvoza iz zemalja EFTA-e, u 2019. godini, zabeležila pad od 74,42%, a u 2018. je zabeležen rast od 21,60%, u poređenju sa prethodnom godinom.

Uvoz u druge zemlje je, u 2019. godini, zabeležio rast od 21,66%, a 2018. godine od 32,84%, u poređenju sa prethodnom godinom.

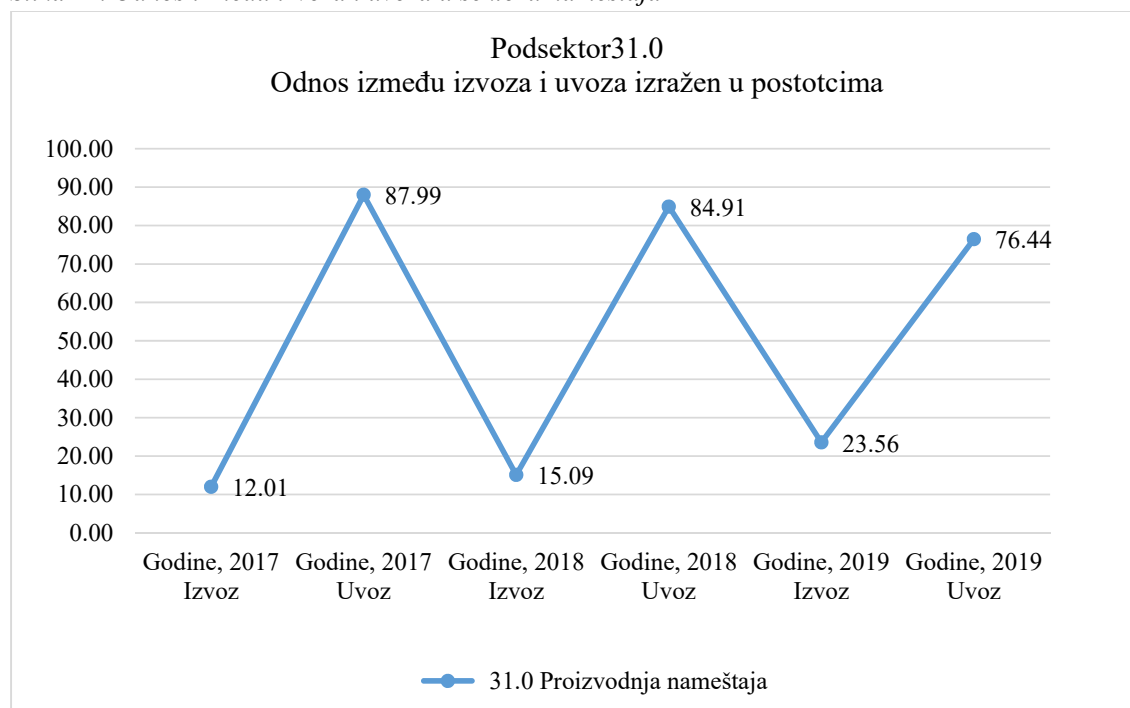
U okviru zemalja EU-a, Kosovo je uvozilo proizvode „Proizvodnja nameštaja”, uglavnom iz Poljske sa 33%, Italije sa 24,55% i Nemačke sa 12,52%.

Kosovo je najveći uvoz, iz zemalja CEFTA-e, ostvarilo iz Albanije sa 55,41% i Severne Makedonije sa 42,77%.

Uvoz proizvoda „Proizvodnja nameštaja” iz zemalja EFTA-e se uglavnom ostvaruje iz Švajcarske sa 97,43%.

Uvoz proizvoda podsektora „Proizvodnja nameštaja” iz drugih zemalja se uglavnom ostvaruje iz Turske sa 48,99% i Kine sa 44,81%.

Slika 12. Odnos između izvoza i uvoza u sektoru nameštaja

Izvor: ASK, obrada ORIP/MTI-a

Trgovinska razmena, tokom godina, delatnosti „Proizvodnja nameštaja”, prema slici br. 12, je u korist uvoz, pri čemu je i svima uvoz od 2017. do 2019. doživeo trend pada.

U 2019. godini, u poređenju sa prethodnom godinom, izvoz je zabeležio rast od 8,47%, u odnosu na uvoz.

13. Kratak pregled

Od dvadeset i tri (23) podsektora koji čine nomenklaturu Sektora-C, u 2019. godini je primećeno da je petnaest (15) zabeležen izvoz veći za 12,95%, u poređenju sa uvozom od 4,21 %, u poređenju sa 2018. godinom. Stoga možemo zaključiti da Sektor-C ima značajan uticaj na privredni razvoj, potencijal za stvaranje radnih mesta, uticaj na poboljšanje trgovinskog bilansa, zadovoljavanje zahteva tržišta kvalitetnim proizvodima, zamenjujući zahteve za uvezene proizvode, povećanje prihoda za državni budžet itd.

Sektor-C (prerađivačka industrija)

- Sektor-C (prerađivačka industrija) ima udeo od 11,67% u BDP-u Kosova;
- U 2019. godini, udeo Sektora-C u BDP-u se povećao za 0,37% u poređenju sa 2018. godinom;
- Udeo prerađivačke industrije u 2019. godini u ukupnom izvozu je bio oko 76%, a u ukupnom uvozu oko 93%;
- Udeo u izvozu u 2019. godini je iznosio 291,7 miliona evra, a 2018. god je bio 258,25 miliona evra, što ukazuje na to da je izvoz zabeležio rast od 12,95%;
- Uvoz je u Sektoru C, u 2019. godini, iznosio 3,25 milijardi evra, a u 2018. godini 3,12 milijarde evra, što znači da je zabeležio rast od 4,2%;
- Sektor-C je, u stopi zaposlenosti prema privrednim delatnostima, imao udeo od 11,9%;
- U okviru Sektora-C, 16,74% su preduzeća koja izvoze;
- Efektivna kamatna stopa u proizvodnom sektoru iznosi 6,38%.

Podsektor proizvodnje tekstila

- Podsektor „Proizvodnje tekstila” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 2,23% i broju preduzeća od 2,45%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 2,05%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 2,7%;
- U ukupnom uvozu ima udeo od 1,62%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 1,75%;
- U 2019. godini promena u podsektoru tekstila je u broju preduzeća -13%, zapošljavanju (-23%), prometu 4,7%, izvozu 28,34% i uvozu 3,18%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor proizvodnje odeće

- Podsektor „Proizvodnje odeće” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 3,04% i broju preduzeća od 4,63%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 0,86%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 1,22% ;
- U ukupnom uvozu ima udeo od 3,37%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 3,63%;

- U 2019. godini promena u podsektoru odeće je u broju preduzeća (-7%), zapošljavanju (-1%), prometu 16,5%, izvozu 51,09% i uvozu 12,21%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor proizvodnje kože i kožnih proizvoda

- Podsektor „proizvodnje kože i kožnih proizvoda” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 1,34% i broju preduzeća od 0,64%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 0,8%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 1,05% ;
- U ukupnom uvozu ima udeo od 1,41%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 1,52%;
- U 2019. godini promena u podsektoru kože je u broju preduzeća (-21,26%), zapošljavanju (-11,87%), prometu 5,05%, izvozu 12,62% i uvozu 10,83%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor proizvodnje drveta i drvnih proizvoda i plute, izuzev nameštaja; Proizvodnja predmeta od slame i protkanog-prepletenog materijala

- Podsektor „Proizvodnje drveta” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 5,07% i broju preduzeća od 9%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 2%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 2,63% ;
- U ukupnom uvozu ima udeo od 2,16%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 2,32%;
- U 2019. godini promena u podsektoru drveta je u broju preduzeća (-10,53%), zapošljavanju 2,77%, prometu 17,36%, izvozu 41,94% i uvozu 9,07%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor proizvodnje papira i proizvoda od papira

- Podsektor „proizvodnje papira i proizvoda od papira” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 1,64% i broju preduzeća od 2,05%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 0,53%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 0,70%;
- U ukupnom uvozu ima udeo od 1,77%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 1,90%;
- U 2019. godini promena u podsektoru papira je u broju preduzeća (-4,12%), zapošljavanju 7,61%, prometu 18,72%, izvozu (-15,73%) i uvozu 5,88%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor proizvodnje hemijskih proizvoda

- Podsektor „proizvodnje hemijskih proizvoda” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 2,21% i broju preduzeća od 1,88%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 2,13%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 2,80% ;

- U ukupnom uvozu ima udeo od 6,81%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 7,31%;
- U 2019. godini promena u podsektoru hemijske industrije je u broju preduzeća (-18,27%), zapošljavanju (-2,8%), prometu 15,18%, izvozu 39,09% i uvozu 5,01%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor proizvodnje proizvoda od gume i plastike

- Podsektor „proizvodnje proizvoda od gume i plastike” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 9,91% i broju preduzeća od 10,61%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 13,43%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 17,65% ;
- U ukupnom uvozu ima udeo od 4,44%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 4,77%;
- U 2019. godini promena u podsektoru gume i plastike je u broju preduzeća (-4,56%), zapošljavanju 17,64%, prometu 14,4%, izvozu 10,85% i uvozu 2,72%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor proizvodnje metala

- Podsektor „proizvodnje metala” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 3,94% i broju preduzeća od 2,05%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 19,78%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 26,01%;
- U ukupnom uvozu ima udeo od 7,56%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 8,12%;
- U 2019. godini promena u podsektoru metala je u broju preduzeća (-6,06%), zapošljavanju 5,58%, prometu 96,12%, izvozu 20,17% i uvozu 0,24%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor proizvodnje prerađenih metalnih proizvoda, izuzev mašinerije i opreme

- Podsektor proizvodnje prerađenih metalnih proizvoda, izuzev mašinerije i opreme” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 8,85% i broju preduzeća od 13%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 6,12%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 8,04% ;
- U ukupnom uvozu ima udeo od 3,2%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 3,44%;
- U 2019. godini promena u podsektoru proizvoda od prerađenih metala je u broju preduzeća (-3,1%), zapošljavanju 1%, prometu (-11%), izvozu 9,19% i uvozu 1,82%, u poređenju sa 2018. godinom.

Podsektor proizvodnje nameštaja

- Podsektor „Proizvodnja nameštaja” u Sektoru-C ima udeo u zapošljavanju od 9,26% i broju preduzeća od 8,67%;
- U ukupnom izvozu ima udeo od 3,99%;
- U izvozu Sektora-C ima udeo od 5,25% ;
- U ukupnom uvozu ima udeo od 1,42%;
- U uvozu Sektora-C ima udeo od 1,53%;
- U 2019. godini promena u podsektoru nameštaja je u broju preduzeća (-3,20%), zapošljavanju 12,72%, prometu 12%, izvozu 45,29% i uvozu 11%, u poređenju sa 2018. godinom.

Preporuke

- Kako bi se poboljšao životni standard, uravnotežio veliki negativni trgovinski bilans i povećao izvoz, Kosovo treba da uloži u podsektore prerađivačke industrije, konkretno u proizvodnju;
- Uspostaviti međusektorske veze, umrežavanje, između proizvođača, dobavljača i prevoznika u saradnji sa odgovarajućim institucijama radi identifikovanja izazova i preduzimanja konkretnih koraka za intervenciju i rešavanje prepreka;
- Investicije u napredne tehnologije, koje omogućavaju povećanje vrednosti proizvoda, primenom zahtevanih standarda, u skladu sa zahtevima tržišta EU-a;
- Odgovorne obrazovne institucije i druge zainteresovane treba da sarađuju sa poslovanjima u izradi programa stručnog obrazovanja, kako bi odgovorili potrebama i zahtevima tržišta rada u podsektorima Sektora-C;
- Razvoj programa za istraživanje izvoznih tržišta, kao i programa stručnog osposobljavanja za zadovoljenje potreba tržišta;
- Prevazilaženje prepreka poslovanja uzrokovane nedostatkom električne energije, tokom procesa proizvodnje, omogućavajući njihovo dopunjavanje drugim alternativama;
- Ulaganja vlade i preduzeća u istraživanje i razvoj (R&D) za inovativne proizvode sa dodatom vrednošću;
- Ulaganja u digitalizaciju proizvodnih linija, kao i u zelenu ekonomiju.

Reference

- Agencija za statistike Kosova; <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/bruto-produkti-vendor-bpv-2008-2018>
- Agencija za statistike Kosova, Statistički godišnjak - 2019
- Agencija za statistike Kosova; <http://askdata.rks-gov.net/PXWeb>
- Agencija za statistike Kosova, <https://ask.rks-gov.net/media/5599/bruto-produkti-vendor-bpv-me-qasjen-e-shpenzimeve-dhe-të-prodhimit-2019.pdf>
- Centralna banka Kosova
- Ec.europa.eu. (2019). Annual production of roundwood, EU-28, 1999–2017, www.statista.com, 2019
- www.statista.com/topics/1701/paper-industry
- Industrija nameštaja – Unutrašnje tržište, industrija, preduzetništvo i MSP-i - Evropska komisija (2019)
- Izveštaj „The EU Furniture Market Situation and a Possible Furniture Products Initiative”. (2014)
- Exports by enterprise size class - OECD iLibrary / https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/entrepreneur_aag-2013-11-en.pdf
- <http://www.universum-ks.org/blog/karriera/biznesi-tekstilit-nje-mundesi-teper-qendermarresit-te-investojne-ne-kosove>
- <http://kosovowood.org/LinkClick.aspx?fileticket=y0NkNbvG-LI%3D&tabid=184&portalid=1&mid=761&language=sq-AL>
- Ec.europa.eu. (2019). Annual production of roundwood, EU-28, 1999–2017
- <https://farbitis.ru/sq/geography-of-the-world-economy/world-chemical-industry/>
- Profil hemijske industrije, 2016. / MTI
- <http://akm.gov.al/assets/riciklimi-i-plastikes.pdf>
- Izveštaj, Analiza lanca vrednosti za sektor plastike (2019) / MTI-DI
- Profil sektora industrije za preradu metala (2014) / MTI
- <http://empowerkosovo.org/al/perpunimi-i-metalit>

Ovaj izveštaj pripremilo je Ministarstvo za industriju, osoblje Odseka za industrijske politike

Zahvaljujemo se Agenciji za statistike Kosova na saradnji, pokazanoj u obezbeđivanju statističkih podataka.

Kontakt:

Ministarstvo trgovine i industrije

Odeljenje industrije, Odsek za industrijske politike

Ulica „Muharrem Fejza” b.b, Bolničko naselje

10000 Priština/Republika Kosovo

Tel: +383 38 200 36 547

<http://www.mti-rks.org>